

Η ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΗ ΔΗΜΗΤΣΑΝΗΣ ΚΑΙ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ

I

Ἡ Πελοποννησιακὴ πολίχνη *Δημητσάνα*, κειμένη εἰς τὸ κέντρον τοῦ Μορέως ἀπὸ μιᾶς χιλιετηρίδος ἤδη, διεδέχθη τὴν παρακμάσασαν μετὰ τὸ τέλος τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἀρχαίαν ἀρκαδικὴν πόλιν *Τεῦθιν*. Τὴν πρώτην μνείαν τῆς Δημητσάνης εὐρίσκομεν ἐν σιγίλλῳ γράμματι τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Πολυεύκτου, ἀπολυθέντι κατὰ τὸ ἔτος 966, ὅτε τέκνον τῆς Δημητσάνης σημαῖνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ, ὁ Ἰωάννης Λαμπαρδόπουλος-Φιλόσοφος, πρωτασηκρήτης τοῦ αὐτοκράτορος Νικηφόρου τοῦ Φωκᾶ, ἴδρυσεν ἐγγύτατα τῆς Δημητσάνης τὴν μέχρι σήμερον ὑφισταμένην μονὴν τῆς Παναγίας, τῆς ἐπικαλουμένης τοῦ *Φιλοσόφου*.

Ἐκτοτε ἡ Δημητσάνα δὲν ἀκούεται πλέον. Κατὰ τοὺς ἐπέκεινα τοῦ 966 χρόνους περὶ αὐτῆς ἐν γένει δὲν ἔχομεν πηγὰς. Ἡ συνεπεία τῶν βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν ἀναστάσις τῆς Πελοποννήσου, καλύπτουσα μὲ σκοτεινὸν πέπλον αἰῶνας ὀλοκλήρους, ἠφάνισε παντελῶς πᾶν σχετικὸν γραπτὸν μνημεῖον, δυνάμενον νὰ διαφωτίσῃ τὴν ἀγνωστον ἱστορίαν τοῦ τόπου. Ἡ φραγκοκρατία ἀνέδειξε νέας ἀξιολόγους πόλεις, τὴν Καρύταιναν καὶ τὴν Ἄκοβαν. Εἰς τὸ Χρονικὸν τοῦ Μορέως ἡ Δημητσάνα δὲν ἀναφέρεται. Κατὰ τὴν ἀκμὴν τοῦ ἑλληνικοῦ δεσποτάτου τοῦ Μυστρᾶ, ἐνῶ ἀναπτύσσονται καὶ ἄλλαι κῶμαι περὶ τῆς Δημητσάνης, οἷον ἡ Στεμνίτσα, ἡ Κερνίτσα, ὁ Ἀτσίχωλος, ἡ Τρεστενά, τὰ Μαγούλιανα, κλπ., ἱστορικαὶ μαρτυρίαι περὶ αὐτῆς ἐλλείπουν. Πρέπει νὰ κατέλθωμεν πολὺ χαμηλότερον, μέχρι τοῦ ΙΖ' αἰῶνος καὶ ἐξῆς, διὰ νὰ συναντήσωμεν ἀσφαλεῖς μαρτυρίας, περὶ Δημητσάνης, ἧς ἐφεξῆς πιστοῦται ἡ ὑπαρξις μέχρι τῆς μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως, ὅποτε αὕτη σημεῖοι τὴν μεγίστην αὐτῆς ἀκμὴν.

Οὕτω τὴν βάσιν πρὸς γνῶσιν τῆς ἱστορίας τῆς κωμοπόλεως ἀποτελοῦν ἀφ' ἐνὸς τὰ σφζόμενα ἢ ὀπωδῆποτε ἐξηκριβωμένα μεταβυζαντινὰ αὐτῆς μνημεῖα, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὸ εἰς ἔγγραφα περιωθὲν γορτυνιακὸν ἀρχεῖον, εἴτε προερχόμενον ἐκ τῶν περὶ μόνων, εἴτε εἰς χεῖρας ἰδιωτῶν εὐρισκόμενον.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ἡ Δημητσάνα ἔμεινε ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν τουρκικὴν κατοχὴν, τὸ προνόμιον δὲ τοῦτο κατοχυρῶθη δι' εἰδικοῦ, μέχρι σήμερον σφζομένου, σουλτανικοῦ φερμανίου. Δι'

ιδίας σχολῆς, σχούσης ἀξιόους διδασκάλους καὶ ἀσφαλῶς εὐνοηθείσης ἀπὸ τὸ προνόμιον, πρὸς δὲ προστατευομένης καὶ ὑπὸ τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου, ἐκαλλιέργησε σοβαρῶς τὰ γράμματα, οἱ δ' ἐντεῦθεν ἀποφοιτῶντες μαθηταὶ ἀπέβαινον εἰς διάφορα σημεῖα τῆς Πελοποννήσου ἰδρυταὶ νέων σχολείων, ἢ ἱερεῖς καὶ ἀρχιερεῖς καὶ πατριάρχαι καθ' ἅπαν τὸ ἑλληνικόν. Ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς σχολῆς Δημητσάνης, ἦτοι πρὸ τοῦ 1764, ἡ ἀπόμερος σταυροπηγιακὴ καὶ πατριαρχικὴ μονὴ τοῦ Φιλοσόφου εἶχεν ἀποβῆ μυστικὴ ἔστια παιδείσεως τῶν ὑποδούλων ἑλληνοπαίδων. Ἡ πανελληνίως γνωστὴ καὶ σφριζομένη ἐπέκεινα τῆς Ἐπαναστάσεως παραδόσις, περὶ τῆς ἀκμῆς τῶν γραμμάτων ἐν Δημητσάνῃ, εἶναι ἀκριβῆς καὶ παλαιότερα τοῦ 1764. Ὅντως, ἄνδρες ἐκ Δημητσάνης, καταλαβόντες τὰ ἀνώτερα τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἱεραρχίας ἀξιώματα, εἶχον ἀρχίσει ν' ἀναφαίνωνται πρὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Οὗτοι εἶναι βέβαιον ὅτι δὲν ἐξεπαιδεύθησαν ἐν Πελοποννήσῳ, τὴν μικρὰν ὅμως ἢ μεγάλην αὐτῶν παιδείσιν ὄφειλον εἰς τὴν μονὴν τῆς πατρίδος των, τὸ μυστικὸν φυτώριον τῆς μονῆς Φιλοσόφου.

Διὰ τῶν περιφήμων πυριτιδομύλων βραδύτερον καὶ τῶν δημοσίων φούρνων ἡ Δημητσάνα ἐτροφοδότησε τὸν ἔθνικόν Ἀγῶνα τοῦ 1821, καταστάσα τὸ ἐπίσημον ὄπλοστάσιον αὐτοῦ. Εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τοῦ ἔθνους ἔθηκε καὶ τὴν περίφημον τῆς σχολῆς βιβλιοθήκην, πρὸς κατασκευὴν φυσιογγίων, ὅταν εἰς τὰς πυρετώδεις προετοιμασίας κατηναλώθη ὁ χρησιμοποιούμενος χάρτης καὶ αἱ ἔθνικαὶ ἀνάγκαι ἐπέβαλον τοῦτο.

Ὁ κοινωνικὸς βίος εἰς Δημητσάναν καθ' ὅλην τὴν περίοδον τῆς δουλείας ὑπῆρξεν ἀνάλογος τῆς γενικωτέρας καταστάσεως τοῦ τόπου. Ὁ λαὸς ἠσχολεῖτο μὲ τὴν γεωργίαν, τὴν κτηνοτροφίαν, ὠρισμένας ἐκεῖ ἀσκουμένας τέχνας, οἷα ἡ βυρσοδεψία, κεντητικὴ, βαρελοποιία, κηροπλαστικὴ, πυριτιδοποιία, κ.ἄ., τὸ ἐμπόριον, ὅπερ μάλιστα πολλοὶ ἐθεράπευσαν ἔξω τῆς Δημητσάνης λίαν ἐπιτυχῶς εἰς ἀκμάζοντα κέντρα τῆς Ἀνατολῆς, οἷα ἡ Σμύρνη, Κωνσταντινούπολις, μέχρι τῆς Ρωσικῆς Βεσσαραβίας κλπ., ἀλλὰ καὶ τὰ γράμματα. Ἐπιφανεῖς οἰκογένειαι, ὡς ἦσαν αἱ οἰκογένειαι Καρακάλλου, Λαμπάρδη κλπ., ἀνεδείχθησαν ἠγέτιδες ὀλοκλήρου τῆς περιφερείας, δι' ἐπιγαμίας δὲ πρὸς οἰκογενείας τῆς ἰσχυρᾶς Ἀκοβας προῆλθον οἱ περίφημοι Μοραγιάνηδες, οἷος ὁ Σύντυχος καὶ ὁ πολὺς μητροπολίτης Λακεδαιμονίας ἐθνομάρτυς Ἀνανίας. Ἀξίον σημειώσεως εἶναι ὅτι ἐκ τῆς πολυμόχθου ἐργασίας αὐτῶν αἱ οἰκογένειαι τῆς Δημητσάνης καὶ ἐκ τῆς συνεχοῦς ἐνισχύσεως τῶν εἰς τὴν ξένην πλουτουμένων μελῶν των, οὐχ ἦτρον δὲ καὶ ἐκ τοῦ λιτοῦ βίου ὄν διῆγον, ἀπέκτων ἀξιολόγους περιουσίας, ἃς διέθετον συχνάκις ἐξ ὀλοκλήρου ἢ ἐν μέρει, εἴτε εἰς ἐνίσχυσιν τῶν περὶ τὴν Δημητσάναν μονῶν, οἱ κώδικες τῶν ὁποίων γέμουσιν ἐνθυμήσεων τοιούτων, εἴτε εἰς ἐνίσχυσιν τοῦ ἔργου τῆς σχολῆς τῆς πατρίδος των. Οἱ Δημητσανῖται ξειντεύμενοι καὶ ὑπὸ τῆς τύχης εὐνοούμενοι, οὐδέποτε ἐλησμόνησαν τὴν γενέτειραν αὐτῶν. Οἱ ἐξ

αὐτῶν εἰς τὰ πλεον ἀπομεμακρυσμένα σημεῖα τοῦ κόσμου ἐγκαταστάντες, ἀρχιερεῖς πρὸ πάντων, ἀπέβησαν εὐεργέται τῆς πατρίδος. Ἄλλοι ἐξ αὐτῶν ἴδρυσαν ἐν Δημητσάνῃ ναοὺς, ἄλλοι ἐχάρισαν τὰ ἀρχιερατικά των ἀμφια, ἄλλοι συνέτρεχον τὸ σχολεῖον καὶ τοὺς διδασκάλους καὶ ἄλλοι ποικιλοτρόπως ὑπεβοήθουν τὰς προσπαθείας τῶν δημογερόντων τοῦ τόπου, πότε διὰ τὴν μεταφορὰν τοῦ ὕδατος π.χ., διότι ἡ κωμόπολις ὑπέφερεν ἀπὸ λειψυδρίαν, πότε διὰ τὴν κατασκευὴν μιᾶς γεφύρας, ἄλλοτε διὰ τὸν καλλωπισμὸν τῶν ἐνοριακῶν ναῶν καὶ τὸν πλουτισμὸν των δι' εἰκόνων, βιβλίων ἀμφίων, κλπ.¹

Κατὰ τὴν τουρκοκρατίαν ἡ Γορτυνία ἀπετέλει τὸ βιλαέτιον (torritorium ἐπὶ Ἑνετῶν) Καρυταίνης, κείμενον μεταξὺ τῶν βιλαετίων Καλαβρῦτων, Γαστούνης, Φαναρίου, Λεονταρίου, Μυστρᾶ καὶ Τριπολιτζᾶς². Τότε καὶ κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, ἡ Δημητσάνα καὶ ἡ Καρύταινα ὑπῆρξαν αἱ σημαντικώτεραι κωμοπόλεις τῆς ἐπαρχίας. Τὸ βιλαέτιον τῆς Καρυταίνης εἶχεν ἔκτασιν μεγαλυτέραν τῆς σημερινῆς ἐπαρχίας, διότι περιελάμβανε χωρία καὶ ἐκ τῶν πέριξ ἐπαρχιῶν, μεθ' ὧν συνορεύει, ἰδίᾳ ἐκ τῆς Μαντινείας ὀλόκληρον σχεδὸν τὸν τ. δῆμον Φαλάνθου³. Κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν, τέσσαρα μερικώτερα *σέμπια* ἔφερον τὰ ὀνόματα: *Βουνά* (τὸ ὄρεινόν μέρος, ἀπὸ τὰ περὶ τὴν Καρύταιναν, Στεμνίτσαν, Δημητσάναν, Βαλτεσινίκον, Βυτίαν, μέχρι Δαβιάς)· *Κάμποι* (ἀπὸ τὸν τ. δῆμον Γόρτυνος πρὸς τὴν πεδιάδα Μεγαλοπόλεως)· *Λιοδόρα* (ἡ περὶ τοὺς ποταμοὺς Ἄλφειόν καὶ Γορτύνιον χώρα, δηλ. χωρία τῶν τ. δήμων Βουφαγίων, Ἡραίας, Λαγκαδίων καὶ Τροπαίων)· καὶ *Πέρα Μεριά* (ἡ χώρα τῶν τ. δήμων Ἐλευσίνος, Θελπούσης, χωρία τῆς Ἄκοβας, Λαγκαδίων μέχρι Καλαβρῦτων καὶ Ἠλείας παρὰ τὸν Ἐρύμανθον)⁴.

Γορτυνία ὀνομάσθη ἡ ἐπαρχία μετὰ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ ἐλευθέρου βασιλείου, ὅποτε ἡ Δημητσάνα ὠρίσθη πρωτεύουσα τῆς ἐπαρχίας⁵.

¹ Ἐνταῦθα δὲν σημειοῦμεν τὴν σχετικὴν περὶ πάντων τῶν θεμάτων τούτων βιβλιογραφίαν, ἀν καὶ αἱ πληροφορίες κατὰ τὸ πλεῖστον προέρχονται ἐξ ἀνεκδότων πηγῶν, κατωτέρω ὅμως, ὅπου ἡ ἀνάγκη ἀπαιτεῖ, εἰς τὰ εἰδικώτερον ἐξεταζόμενα θέματα τεκμηριοῦμεν αὐτὰ διὰ τῆς γνωστῆς βιβλιογραφίας, ἢ ἀντλοῦμεν καὶ ἐξ ἄλλων παρασκευασομένων πρὸς ἔκδοσιν συναφῶν μελετημάτων. Διὰ τὸ ὄνομα Δημητσάνα βλ. ἐπ' ἐσχάτων D. Georgakas, Beiträge zur Deutung als slavisch erklärter Ortsnamen, «Byzantinische Zeitschrift», τόμ. XLI (1941), σελ. 362.

² Bory de Saint-Vincent, Expedition scientifique de Morée. Section de sciences physiques, τόμ. II, μέρ. Α', Géographique. Παρίσιος 1824, σελ. 75.

³ Μιχ. Β. Σακελλαρίου, Ἡ Πελοπόννησος κατὰ τὴν δευτέραν τουρκοκρατίαν (1715-1821), Ἀθήναι 1939, σελ. 109.

⁴ E. Rouqueville, Voyages de la Grèce, τόμ. V (ἔκδ. β'), ἐν Παρισίοις 1827, σελ. 487. Τάκη Χ. Κανδηλώρου, Ἡ Γορτυνία, ἐν Πάτραις 1898, σελ. 258 κέξ.

⁵ Ἐνδιαφέρον διὰ τὴν ὀνομασίαν τῶν δήμων μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν εἶναι τὸ

II

Ἐν τῇ χώρᾳ ἐκκλησία ιδρύθη εἰς Κόρινθον ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Παύλου, ὅστις ἔθεσε καὶ τὰς βάσεις τῆς διοικητικῆς οργανώσεως τῶν ἐν Ἑλλάδι ἐκκλησιῶν, ἐπίκεντρον τῶν ὁποίων ἔκτοτε ἀπέβη ἡ Κόρινθος, ἀναδειχθεῖσα πρωτεύουσα ἰδίας ἐκκλησιαστικῆς διοικήσεως, κατὰ τοὺς τρεῖς πρώτους αἰῶνας τοῦ χριστιανισμοῦ, ὅτε ἡ Ἑλλάς διετελεῖ ρωμαϊκὴ ἐπαρχία¹.

Εἰς Ἀρκαδίαν, παρὰ τὴν συντηρητικότητα τῶν κατοίκων, φαίνεται ὡσαύτως ὅτι ἐγκαίρως ἐγένετο δεκτὴ ἡ νέα θρησκεία, διότι ἤδη κατὰ τὴν Δ' ἐν Χαλκηδόνι οἰκουμενικὴν σύνοδον, κατὰ τὸ ἔτος 451, μετέχει ὁ ἐπίσκοπος Τεγέας Ὁφέλμος². Ἐνδιαφέρον κατάλοιπον παλαιοχριστιανικοῦ ἐν Τεγέᾳ ναοῦ τοῦ Δ' - Γ' αἰῶνος εἶναι ἡ ἐν τῷ μουσεῖῳ αὐτῆς ἐκ σφυρηλάτου σιδήρου θύρα, ἀνήκουσα πιθανῶς εἰς τὸ τέμπλον παλαιοχριστιανικῆς ἐκκλησίας, ἴσως ἐκείνης εἰς ἣν μετεσκευάσθη ὁ ἀρχαῖος ναὸς τῆς Ἀλέας Ἀθηνᾶς³. Βραδύτερον, μετὰ τοὺς χρόνους τῶν μεγάλων ἀναστατώσεων ἐν Πελοποννήσῳ, λόγῳ τῶν ἀλλεπαλήλων βαρβαρικῶν ἐπιδρομῶν, διεμορφώθησαν αἱ Ἐκκλησίαι τῆς χερσονήσου, ἐν αἷς διάφορον ἐκάστοτε θέσιν εἶχεν ἡ Ἀρκαδία, ἥτις ἰδίας ἐκκλησιαστικᾶς ἐπαρχίας ἐγνώρισε μᾶλλον μετὰ τὴν ἄλωσιν τῆς βασιλευούσης.

Οὕτως ἀπαντᾷ ἐπισκοπὴ Ἀμυκλῶν, ἡ μετὰ τῆς πατριαρχικῆς ἐξαρχίας Τριπολιτῆς βραδύτερον ἐνωθεῖσα εἰς ἰδίαν μητρόπολιν⁴, εἰς ἣν ὑπήχθη καὶ ἡ πατριαρχικὴ ἐξαρχία Ἀκόβων, ἡ ἐπὶ βραχὺ ὡς ἐπισκοπὴ ὑπάρξασα⁵.

πληροφορικὸν ἄρθρον τοῦ μακαρίτου σχολάρχου Ἱερωνύμου Βογιατσῆ, Περιήγησις ἀνά τὴν ἐπαρχίαν Γόρτυνος, «Βύρων», ἔτ. Α' (1874), σελ. 46 κέξ. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Περί τῆς ὀνομασίας τῶν δήμων τῆς ἐπαρχίας Γόρτυνος, Αὐτόθι, σελ. 360.

¹ Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σελ. 1-2.

² Περ. Γ. Ζερέντη, Ἡ μητρόπολις Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτῆς καὶ αἱ ἐπισκοπαὶ Πίσσης, Ἐζερῶν καὶ Βελιγόστιδος, ἐν Ἀθήναις 1921, σελ. 3, ἐνθα (ὑποσ. 3) καὶ ἀρχαιότερα βιβλιογραφία. Gust Mender, Feuilles de Tégée, ἐν τῷ «Bulletin de correspondance Hellenique», τόμ. XXV (1901), σελ. 281. N. A. Bees, Note sur quelques inscriptions chrétiennes de Tégée, Αὐτόθι, τόμ. XXXI (1907), σελ. 378 κέξ. Τάσου Γριτσοπούλου, Ἡ μετὰ τῆς ἐπισκοπῆς Ἀμυκλῶν ἐνωσις τῆς πατριαρχικῆς ἐξαρχίας Τριπολιτῆς, ἐν τοῖς «Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher», τόμ. XIV (1938), σελ. 350.

³ Ἀναστ. Κ. Ὁρλάνδου, Παλαιοχριστιανικὴ θύρα Τεγέας, «Ἀρχεῖον Βυζαντινῶν μνημείων τῆς Ἑλλάδος», τόμ. Α' (1935), σελ. 103-104.

⁴ Τάσου Γριτσοπούλου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 352-353.

⁵ Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ ἐν Γορτυνίᾳ ἐπισκοπὴ Ἀκόβων, ἐν Ἀθήναις 1947, σελ. 4 κέξ. (ἀνάτυπον ἐκ τοῦ «Γορτυνιακοῦ Ἡμερολογίου 1947»).

Ἡ Μεγαλόπολις, ἂν δὲν συγγέται πρὸς τὴν Χριστιανούπολιν, εἰς τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὁποίας ὑπήγετο κατὰ καιροὺς καὶ μέρος τῆς Γορτυνίας, διετέλεσεν ἀπὸ χρόνων πολὺ παλαιῶν ἔδρα ἰδίας ἐκκλησίας¹. Βραδύτερον ἀπαντᾷ ἐπισκοπὴ Βελιγόστιδος, ἣτις ταχέως ἐξέλιπεν, ἀναζήσασα μετ' οὐ πολὺ ὡς ἐπισκοπὴ Λεονταρίου καὶ τέλος Λυρραχίου².

Εἰς Κυνουρίαν, τὸ πλεῖστον μέρος τῆς ὁποίας ἀνήκεν εἰς Λακωνίαν καὶ ἄλλο τμῆμα εἰς Ναύπλιον, ἤκμασε παλαιὰ ἐπισκοπὴ Πίσσης³, ἣτις ταχέως ἐσχόλασεν, ἀντ' αὐτῆς δέ, μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν τῆς χώρας ἀπὸ τοὺς Φράγκους, ἀπαντᾷ ἐπισκοπὴ Ρέοντος καὶ Πραστοῦ, ἡ εἰς μητρόπολιν προαχθεῖσα καὶ μέχρι τῆς Ἐπαναστάσεως ἐπιζήσασα⁴.

III

Τὴν ἐκκλησιαστικὴν διαίρεσιν καὶ τὴν τάξιν τῶν ἐπαρχιῶν τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως πληροφοροῦμεθα διὰ τῶν εἰς διάφορα χειρόγραφα τοῦ μεσαιῶνος—οὐχὶ τὰ πρωτόγραφα—περισωθέντων *τακτικῶν*. Καίτοι αἱ τοιαῦται ἀναγραφαὶ τῶν ἐπισκοπῶν (*Notitiae episcopatum*) εἶναι ἔλλιπεις, ἐν τούτοις δυνάμεθα νὰ παρακολουθήσωμεν δι' αὐτῶν τὴν ἀπὸ τοῦ Ε' αἰῶνος μέχρι τῆς ἀλώσεως καὶ πέραν αὐτῆς δικαιοδοσίαν τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, τὰς μητροπόλεις μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν αὐτῶν καὶ τὰς αὐτοκεφάλους ἀρχιεπισκοπὰς⁵.

Μετὰ τὴν ἀλῶσιν ἡ πρώτη κατ' ἀρχαιότητα ἐκθεσις ἱεραρχικῆς τάξεως τῶν ἁγίων τοῦ θεοῦ ἐκκλησιῶν, τῶν ὑπαγομένων ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τοῦ

¹ Mich. Le Quien, *Oriens Christianus*, τόμ. II, Παρίσι 1740, σελ. 187 - 188.

² Π. ε ρ. Γ. Ζε ρ λ έ ν τ η, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 24 - 27.

³ Π. Γ. Ζε ρ λ έ ν τ η ς, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 22 - 23.

⁴ Δ η μ. Χ. Δ ο υ κ ά κ η, Ἡ ἐπισκοπὴ Ρέοντος καὶ Πραστοῦ, «Θεολογία», τόμ. Α' (1923), σελ. 109 - 112. Κ α λ. Κ α λ λ ο ύ τ σ η, Κυνουριακί, Ἀθῆναι 1930, σελ. 119 κέξ. Ν. Α. Β e e s, Beiträge zur kirchlichen Geographie Griechenlands im Mittelalter und in der neueren Zeit, ἐν τῷ «*Oriens Christianus*», (νέα σειρὰ), τόμ. IV (1915), σελ. 274 κέξ.

⁵ Μακρὰ εἶναι ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Οἱ Γουσταῦος Parthey καὶ Ἐρρίκος Gelzer ἠσχολήθησαν ἰδιαίτατα ἐκ τῶν ξένων μετὰ τὴν ἐκδοσιν διαφόρων τακτικῶν, ἐκ δὲ τῶν ἡμετέρων ὁ Σπ. Λάμπρος καὶ ἄλλοι. Βλ. πρὸ πάντων περὶ τοῦ θέματος: Χ ρ υ σ ο σ τ ὶ μ ο υ Π α π α δ ο π ο ὕ λ ο υ, Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως κατὰ τοὺς μέσους χρόνους, «Ἐπιστημονικὴ Ἐπετηρὶς Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν», ἔτ. III (1923), σελ. 215 κέξ., ἐνθα καὶ ἡ σχετικὴ βιβλιογραφία. Πρὸβλ. καὶ Γ ε ρ α σ. Κ ο ν ι δ ά ρ η, Αἱ μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου καὶ ἡ «τάξις» αὐτῶν, τόμ. Α', Ἀθῆναι 1934.

πατριαρχείου Κωνσταντινουπόλεως, θεωρείται ἡ ὑπὸ Μανουὴλ τοῦ Μαλαξοῦ συντεταγμένη κατὰ τὸ ἔτος 1562 καὶ ἀπαντῶσα εἰς πλεῖστα ἀντίγραφα τοῦ γνωστοῦ νομοκάνονος αὐτοῦ. Τὴν ἔκθεσιν ταύτην οἱ ἀντιγραφεῖς μετέβαλλον ἐκάστοτε, ἀναλόγως τῶν γνωστοποιουμένων προβιβασμῶν καὶ ὑποβιβασμῶν καὶ λοιπῶν μεταβολῶν τῶν ἐκκλησιῶν, οὕτως ὥστε ἐκ τοῦ πλήθους τῶν διαρκῶς ἀνευρισκομένων ἀντιγράφων νὰ ἔχη προκύψει πλήρης μεταβολὴ τοῦ πρωτογράφου¹. Ἄλλαι ἐκθέσεις νεωτέρων χρόνων εἶναι ἔτι μᾶλλον ἀτελεῖς καὶ ἡμαρτημέναι².

Ἡ Δημητσάνα μετὰ τῆς περιοχῆς αὐτῆς, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ ι' αἰῶνος, ἀναφέρεται ὡς ἑνοριακὸν χωρίον τῆς ἐπισκοπῆς Λακεδαιμονίας, ἣτις ἐτέλει ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Παλαιῶν Πατρῶν, ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν τῆς ὁποίας ὑπήγετο ἤδη ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ θ' αἰῶνος τὸ ἡμῖς τῆς Πελοποννήσου, ἐνῶ τὸ ἕτερον ἡμῖς ἀνήκεν εἰς τὴν μητρόπολιν Κορίνθου. Εἰς τὸ ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Πολυεὐκτου ἀπολυθὲν κατὰ τὸ ἔτος 966 σιγίλλιον περὶ τῆς σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου ἀναφέρεται, ὅτι ὁ ἐκ Δημητσάνης Ἰωάννης Λαμπαρδόπουλος - Φιλόσοφος: *ἀνήγειρεν ἐκ βάθρων ἱερὰν μονὴν ἐν Πελοποννήσῳ, τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς μητροπόλεως Παλ. Πατρῶν, κατὰ τὴν ἑνορίαν τῆς ἐπισκοπῆς Λακεδαιμονίας, πλησίον χώρας Δημητζάνης...*³. Αὕτη εἶναι

¹ Ἡ ἀριωτέρα ἐργασία, βάσει 17 ὄλων χειρογράφων, εἶναι ἡ τοῦ Gelzer, πρὸ αὐτοῦ δὲ ἡ τοῦ Ζαχαρία von Lingenthal, ἐκ νεωτέρων χρόνων χειρογράφων. Τὸ ὑπὸ Χρυσάνθου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων, τοῦ Νοταρᾶ, συγγραφέν Συνταγμάτιον περὶ ὀφφικίων, κληρικῶν καὶ ἀρχοντικίων τῆς τοῦ Χριστοῦ ἀγίας ἐκκλησίας, ἐξεδόθη πολλάκις. Ἀπὸ τὸ Συνταγμάτιον προῆλθον καὶ ἄλλα χειρογράφα, ἐξ ὧν ἦλθον εἰς φῶς παρεμφερεῖς ἐκθέσεις ὑπὸ διαφόρων ἐκδοτῶν, π.χ. Ἄθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Σπ. Λάμπρου, Σωφρονίου Εὐστρατιάδου τοῦ πρ. Λεοντοπόλεως, Omonf, κλπ. Περὶ πάντων τούτων ἀκριβεστέραν βιβλιογραφίαν βλ. ὑπὸ Περ. Γ. Ζερλέντι, Ἱστορικαὶ ἐρευναι περὶ τὰς ἐκκλησίας τῶν νήσων τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης, τόμ. Α', ἐν Ἐρμουπόλει 1913, σελ. 9 - 10.

² Τοιαῦτα εἶναι ἡ τοῦ Θωμᾶ Smith, Παύλου Ricaut, Ἄθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως κλπ. Σημειοῦμεν ἐν τούτοις: Henri Omonf, Liste des métropolitains et évêques Grecs du patriarcat de Constantinople vers 1725, ἐν τῇ «Revue de l'Orient Latin», τόμ. Α', 1893 (καὶ ἰδιαιτέρως εἰς ἀνάτυπον). Σπ. Π. Λάμπρου, Κατάλογος τῶν κωδίκων τῶν ἐν Ἀθήναις Βιβλιοθηκῶν, πλὴν τῆς Ἐθνικῆς. Α' Κώδικες τῆς Βιβλιοθήκης τῆς Βουλῆς, «Νέος Ἑλληνομνήμων», τόμ. Γ' (1906), σελ. 117 - 118 κλπ.

³ [Εὐθ. Καστόρη], Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ ἑλληνικῆς σχολῆς καὶ περὶ τῶν καθιδρυτῶν καὶ τῶν πρώτων αὐτῆς διδασκάλων, ἐν Ἀθήναις 1846, σελ. 51, στ. 46 - 49, πρβλ. καὶ στ. 62 - 63, 74 - 75. Τοῦ σιγιλίου τούτου γράμματος ὑπάρχουν καὶ ἄλλαι ἐκδόσεις, βάσει ἔχουσαι τὴν πρώτην, δι' ὃ καὶ ἐπανέλαβον τὰ σφάλματα ἐκείνης. Νέαν ὅλως ἐκδοσιν θέλομεν περιλάβει μετὰ καὶ τῶν υπογραφῶν τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων καὶ ὑπομνήματος ἐν τῇ παρασκευαζομένῃ ἐκδόσει τῆς ἱστορίας τῆς μονῆς Φιλοσόφου, ἐνθα θὰ συνεχδοθοῦν καὶ τὰ λοιπὰ περὶ αὐτῆς συνοδικὰ πατριαρχικά γράμματα.

καὶ ἡ ἀρχαιότερα μνεία τῆς πόλεως Δημητσάνης, ἣτις ὑπὸ τὴν ἐνορίαν τῆς Λακεδαιμονίας παρέμεινε καὶ πέραν τῆς κατὰ τὸ τέλος τοῦ ἰα' αἰῶνος, ὑπὸ τοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξίου Κομνηνοῦ προαγωγῆς αὐτῆς εἰς μητρόπολιν. Μετὰ τῆς Δημητσάνης δὲ παρέμεινε καὶ ὀλόκληρος σχεδὸν ἡ περιοχὴ τῆς Γορτυνίας, Μαντινείας καὶ Μεγαλοπόλεως, ἂν καὶ τμήμα τῆς τελευταίας ταύτης ἐπαρχίας καὶ ἡ περὶ τὴν γορτυνιακὴν Καρύταιναν χώρα, ἀπὸ τῶν χρόνων ἐκείνων ἢ ὀλίγον βραδύτερον, ὑπέκειντο τῇ μητροπόλει Χριστιανουπόλεως, ὡς ἐκ διαφόρων πηγῶν γνωρίζομεν.

Τὸ ἐκκλησιαστικὸν καθεστῶς τοῦτο φυσικὰ κατὰ τοὺς μετὰ τὴν ἄλωσιν χρόνους πολλάκις μετεβλήθη, ὡς πρὸς τὰς διαφόρους ἐνορίας τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἐπαρχίας Λακεδαιμονίας, τὴν ἱστορίαν τῆς ὁποίας δὲν θὰ παρακολουθήσωμεν ἐνταῦθα. Ἡ Δημητσάνα ὥστόσον καὶ ἡ ἐγγὺς αὐτῆς περιοχὴ ἔξακολουθοῦν ἐπὶ μακρὸν καὶ μετὰ τὴν ἄλωσιν νὰ ἀποτελοῦν τμήματα τῆς ὁλοῦν ἀμαζούσης καὶ λαμπρυνομένης μητροπόλεως Λακεδαιμονίας. Οὕτως, ἐν ἐπιγραφῇ τοῦ ἠρειπωμένου ἐκκλησιδίου τοῦ Ταξιάρχου Μιχαὴλ παρὰ τὴν γορτυνιακὴν μονὴν τοῦ Προδρομοῦ, κατὰ τὰ μέσα τοῦ ἰε' αἰῶνος, μνημονεύεται ὡς κυριάρχης ὁ μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Ματθαῖος¹.

Πότε ἡ Δημητσάνα ἐτιμήθη μὲ ἴδιον ἀρχιερατικὸν θρόνον δὲν εἶναι ἀκριβῶς γνωστόν, διότι παραδόξως εἰς οὐδεμίαν τῶν μετὰ τὴν ἄλωσιν ἐκθέσεων ἀναφέρεται. Ὁ Κανδηλῶρος γράφει ὅτι ἡ ἐπισκοπὴ Δημητσάνης προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν καὶ ὅτι μετὰ τῶν ἐπισκοπῶν Λεονταρίου καὶ Φαναρίου τῆς Ὀλυμπίας ὑπήγετο ὑπὸ τὴν μητρόπολιν Χριστιανουπόλεως². Τοῦτο εἶναι ὅλως ἀνακριβές³, ὡς εἶδομεν, διότι χωρὶα μόνον τοῦ τ. δήμου Γόρτυνος κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς τουρκοκρατίας ὑπήγοντο εἰς τὴν Χριστιανουπόλεως⁴. Παραδόξως καὶ ἡ μίαν μόλις ὥραν τῆς Δημητσάνης ἀπέχουσα καὶ στενότατα μετ' αὐτῆς συνδεομένη Στεμνίτσα⁵, χαρακτηρίζεται

¹ Ἐκδοσις τῆς σπουδαιοτάτης ταύτης ἐπιγραφῆς παρασκευάζεται ἐν τῇ ἱστορίᾳ τῆς μονῆς Προδρομοῦ. Μὴ ἰδὼν τὴν ἐπιγραφὴν, ἐθεώρησα πρὸ ἐτῶν ὄρθην τὴν ἀνάγνωσιν τοῦ μακαρίτου ἡγουμένου Καλλιστράτου Συναδινοῦ, καθ' ἣν Ματθαῖος ἦτο ἐπίσκοπος Ἀμυκλῶν. Βλ. Τάσον Γριτσόπουλον, «Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher», τόμ. XIV (1938), σελ. 350.

² Τάκη Χ. Κανδηλῶρου, Ἡ Γορτυνία, ἐν Πάτραις 1898, σελ. 265.

³ Βλ. καὶ Εὐαγ. Σαβράμη, Συμβολαὶ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς Δημητσάνης, «Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν», τόμ. Θ' (1932), σελ. 219.

⁴ Εἰς ἐπιγραφὴν ναοῦ τῆς Καρυταίνης ἀπαντᾷ τὸ ὄνομα μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως ὡς κυριάρχου. Ἴσως ἐνεκα τούτου ἐθεωρήθη ἔδρα τῆς μητροπόλεως ταύτης ἡ Καρύταινα: Περ. Γ. Ζερλέντη, Αἱ μητροπόλεις Χριστιανουπόλεως, Ἀργους καὶ Ναυπλίας, ἐν Ἀθήναις 1922, σελ. 12-13.

⁵ Κατὰ τὸ ἔτος 1674 π.χ. ἐκ μέρους τῆς πολιτείας Δημητσάνης καὶ Στεμνίτσας συντάσσεται ὑποσχετικὸν ἐγγραφοῦν, περὶ ἐτησίας συνδρομῆς ὑπὲρ τοῦ Παναγίου Τά-

Στεμνίτσα Χριστιανουπόλεως ἔν τινι ἀπὸ 5 Μαΐου 1590 γράμματι, δι' οὗ Στεμνιτσιώτης τις Καραιϊωάννης, υἱὸς τοῦ Γεώργου καὶ τῆς Ἑλένης, ἀφιέρωσεν εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν μίαν ἄμπελον, κειμένην εἰς τόπον *Τζινάρη* τῆς ἐπαρχίας Νικομηδείας¹. Στεμνιτσιώτης νὰ εὐρεθῆ εἰς τόσον μακρινὴν ἐπαρχίαν εἶναι πολὺ φυσικὸν καὶ σύνηθες, διότι οἱ Στεμνιτσιῶται ἀνάκαθεν—καὶ μέχρι σήμερον—ἐξενιτεύοντο εἰς τόπους πολὺ μακρινούς, μετερχόμενοι διάφορα ἐπαγγέλματα, μάλιστα δὲ τοῦ μεταλλουργοῦ². Εἰς Νικομήδειαν εὐρεθεὶς ὁ Καραιϊωάννης ἀπέκτησεν ἄμπελον, ἣν ἐπανελθὼν εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ καὶ μὴ δυνάμενος, ἴσως, ν' ἀξιοποιήσῃ προσέφερεν πρὸς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν, εἰς ψυχικὴν αὐτοῦ σωτηρίαν. Κατὰ τὸ ἔτος λοιπὸν 1590 θὰ ἐσχόλαζεν ἴσως ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης, ἣ καὶ δὲν εἶχεν εἰσέτι ἰδρυθῆ, ἢ δὲ Χριστιανούπολις, ἐγγύτερον τῆς Λακεδαιμονίας κειμένη διὰ τὴν Στεμνίτσαν, εἶχε κατορθώσει νὰ τὴν προσθέσῃ μεταξὺ τῶν ἐνοριακῶν χωρίων αὐτῆς.

Ὁ Δημητσανίτης ἱστορικὸς Μιχ. Οἰκονόμος - Καζῆς, ὁ καὶ πιστὸς γραμματεὺς τοῦ Θ. Κολοκοτρώνη διατελέσας, γράφει ὅτι ἡ Δημητσάνα προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν καὶ ὅτι «ἦτο τετιμημένη μὲ θρόνον ἀρχιεπισκόπου, ἐπὶ φήμῃ ἀρχιεπισκόπου *Δημητσάνης καὶ Ἀργυροκάστρου*»³, ὅπερ σημαίνει ὅτι οἱ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετ' αὐτὴν λόγιοι τῆς Δημητσάνης δὲν ἐγνώριζον ἀξιολόγῳ τινι περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς πληροφορίαν. Ὁ Σπ. Λάμπρος, ἀκολουθῶν ὡς φαίνεται τὸν Φραντζῆν, καθ' ὃν ἡ ἐπισκοπὴ Δημητσάνης προήχθη εἰς ἀρχιεπισκοπὴν, προτάσει τοῦ πολλοῦ μητροπολίτου Λακεδαιμονίας Ἀνανίου, τοῦ ἐκ Δημητσάνης ἐθνομάρτυρος⁴, ἀποδέχεται ὅτι μεσοῦντος τοῦ ιη' αἰῶνος ἐτιμήθη ἡ Δημητσάνα εἰς ἀρχιεπισκοπὴν⁵. Ἀλλὰ

φου, ἀποκείμενον ἐν τῷ ὑπ' ἀριθ. 622, 108 (φ. 246β) κώδικι τῆς Βιβλιοθήκης τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει μετοχίου τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Ε', ἐν Πετρούπολει 1915, σελ. 171.

¹ Δοσιθέου, πατριάρχου Ἱεροσολύμων, τοῦ Νοταρά, Νομικὴ συναγωγή, περιλήψις ὑπὸ Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', ἐν Βενετίᾳ 1872, σελ. 549. Μ. Ι. Γεδεών, Χρονικὰ τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ, ἐν Κωνσταντινουπόλει αὐτῶν, σελ. 74 (τὸ γράμμα σελ. 151). Πρβλ. Παράρτημα περιοδ. Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Κ' - ΚΒ' (1892), σελ. 97.

² Γ. Α. Ἀνδριτσόπουλου, Ἱστορικαὶ σημειώσεις Στεμνίτσης [ἐν Ἀθήναις 1930], σελ. 68 κέξ., 75 κέξ.

³ Μιχ. Οἰκονόμου, Ἱστορικὰ τῆς ἑλληνικῆς παλιγγενεσίας ἢ ὁ ἱερός τῶν Ἑλλήνων ἀγών, ἐν Ἀθήναις 1873, σελ. 29, 867.

⁴ Ἀμβρ. Φραντζῆ, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1839, σελ. 6 ὑποσ. 1.

⁵ Σπ. Π. Λάμπρου, Ἡ πυρίτις τῆς Δημητσάνης, ἐφημ. «Νεολόγος» Κωνσταντινουπόλεως - Ἀθηνῶν, 14 Δεκεμβρίου 1897. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Λόγοι καὶ ἄρθρα, ἐν Ἀθήναις 1902, σελ. 512.

πάντα ταῦτα ἐλέγχονται ὡς ἀνακριβῆ, στηριζόμενα εἰς τὰς κατὰ τὸν 1η' αἰῶνα σχετικὰς μαρτυρίας, περὶ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης¹.

Μία πληροφορία ἐν τούτοις ἀσφαλῆς ὑπάρχει εἰς τὴν Νομικὴν Συναγωγὴν τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Λοσιθέου (φ. 304β), καθ' ἣν διὰ πρᾶξεως τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως, κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1620, ὠρίζετο ὅτι ἡ Δημητσάνα καὶ τὸ Ἄργυροκάστρον ἀνήκον εἰς τὴν μητρόπολιν Λακεδαιμονίας, ἡ δὲ πρᾶξις αὕτη τοῦ Λουκάρεως ἐπεκύρωσε προηγουμένην πρᾶξιν τοῦ πατριάρχου Ραφαὴλ Β' (1603-1607) τοῦ ἀπὸ Μηθύμνης². Ἐπομένως, ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης δὲν ἔχει τὴν ἀφετηρίαν αὐτῆς εἰς τὸ ἔτος 1620³, ἀλλ' εἰς χρόνους πολὺ παλαιότερους, ἀφοῦ μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1603-1607 συντελεῖται ἡ πρώτη γνωστὴ συγχώνευσις μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας, οἱ κατὰ καιροὺς μητροπολίται τῆς ὁποίας, συμφέρον ἔχοντες διὰ τὴν διατήρησιν τῆς ἐπαρχίας αὐτῶν ἀκεραίας, καὶ ἀκολούθως ἀκεραίων καὶ τῶν ἐπὶ ταύτης δικαιωμάτων των, ἐφρόντιζον πάντοτε, ἀπὸ αὐτῆς τῆς ἰδρύσεως καὶ πολλάκις βραδύτερον, ἀντιδρῶντες εἰς τὰς ἐκάστοτε ἐνεργείας τῶν ἐνδιαφερομένων διὰ τὴν χειραφέτησιν τῆς ἰδίας αὐτῶν ἐκκλησίας, νὰ κρατοῦν ἐν ἰσχύϊ τὸ παλαιὸν καθεστῶς.

Φαίνεται δὲ ὅτι ἡ ἰδρυσις τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ὑπῆρξεν ἀποτέλεσμα τῶν ἐνεργειῶν ἰσχυρῶν Δημητσανιτῶν τοῦ 15' αἰῶνος, οἵτινες ἠθέλησαν νὰ καταστήσουν αὐτὴν ὅλως ἀνεξάρτητον, καὶ αὐτοκέφαλον ἀρχιεπισκοπὴν, τὴν ἀναφορὰν ἔχουσαν ἀπ' εὐθείας εἰς τὸ πατριαρχεῖον, οὐχὶ δὲ πατριαρχικὴν ἔξαρχίαν ἢ μίαν τῶν εἰς τὴν μητρόπολιν Λακεδαιμονίας ὑπαγομένων ἐπισκοπῶν⁴, δεδομένου ὅτι οὐδαμοῦ ἀπαντᾷ μετὰ τῶν γνωστῶν ἐπισκοπῶν αὐτῆς, Ἄμυκλῶν, Βρεσθῆνης καὶ Καρυουπόλεως, ἐπισκοπὴ Δημητσάνης. Ἦτο δὲ δυνατὸν νὰ ὑπάρχουν ἰσχυροὶ Δημητσανῖται κατὰ τὴν πρὸ τοῦ 1600 ἐποχὴν, διότι, πρὸ τῆς ἰδρύσεως τῆς ἐν Δημητσάνῃ περιφήμου σχολῆς (1764), πιθα-

¹ Βλ. π.χ. Δανιὴλ ἱερομονάχου καὶ Γρηγορίου ἱεροδιακόνου τῶν Δημητριέων, Γεωγραφία νεωτερικὴ ἐρανισθεῖσα ἀπὸ διαφόρους συγγραφεῖς, τόμ. Α', ἐν Βιέννῃ 1791, σελ. 156. Πρβλ. Πολύκαρπον Συνοδιὸν (μητροπολίτην πρῶην Μεσσηνίας, τὸν ἀπὸ Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως), «Θρησκευτικὴ καὶ Χριστιανικὴ Ἐγκυκλοπαιδεία», τόμ. Β' (1937), σελ. 1240-1242.

² Κ. Ν. Σάθα, Μεσαιωνικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Γ', ἐν Βενετίᾳ 1872, σελ. 561. Μ. Ι. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, εἰδήσεις ἱστορικαί, βιογραφικαὶ περὶ τῶν πατριαρχῶν Κωνσταντινουπόλεως, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1885-1890, σελ. 551. Τοῦ αὐτοῦ, Κυρίλλος ὁ Λούκαρις, «Ἐπετ. Ἐταιρ. Κρητ. Σπουδῶν», τόμ. Α' (1938), σελ. 327. Ε. Σαβράμης, «Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν», Θ' (1932), σελ. 220.

³ Ε. Σαβράμης, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 217 κέξ.

⁴ Περὶ τῆς ὑπαρχούσης διαφορᾶς μεταξὺ ἀρχιεπισκόπου καὶ ἐπισκόπου, βλ. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ὁ τίτλος τοῦ ἀρχιεπισκόπου, «Θεολογία», τόμ. ΙΓ' (1935), σελ. 289 κέξ. Πρβλ. καὶ «Θρησκευτικὴν καὶ Χριστιανικὴν Ἐγκυκλοπαιδείαν», τόμ. Β' (1937), σελ. 137-139.

νώτατα σχολεῖον ἑλληνικῶν γραμμάτων, μὲ μοναχοὺς διδασκάλους, ἐλειτούργει εἰς τὴν ἀπόμερον μονὴν τοῦ Φιλοσόφου¹, ἐξ ἧς προῆλθε μέγας ἀριθμὸς ἀρχιερέων², οἵτινες καθ' ἅπαν τὸ ἑλληνικὸν διασπαρέντες ὑπηρετήσαν τὴν πατρίδα καὶ τὸ ἔθνος³. Τέκνον πνευματικὸν π.χ. τῆς μονῆς καὶ τῆς σχολῆς τοῦ Φιλοσόφου ὑπῆρξεν ὁ ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐν τῷ καταλόγῳ τῶν Δημητσαντιῶν ἀρχιερέων σημειούμενος πατριάρχης Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος Δ' ὁ Καρκαῶς (1579 - 1608) καὶ ἄλλοι περὶ ὧν θέλομεν ἐπανέλθει κατωτέρω.

Ἐπισημαίνεται ὅτι δὲ εἰς παλαιότερους χρόνους ἀνάγεται ἡ ἰδρύσις τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης καταφαίνεται καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν λόγων τῆς ἀνασυστάσεως αὐτῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παρθενίου Α' τοῦ γέροντος, τοῦ ἀπὸ Ἀδριανουπόλεως (7 Ἰουλίου 1639 - 8 Σεπτεμβρίου 1644), ὅτι «ἡ ἐπαρχία Δημητσάνης καὶ Ἀργυροκάστρου ὑπῆρχεν ἀνεκάθεν ἀρχιεπισκοπῇ μετὰ τῶν πέριξ αὐτῆς χωρίων» καὶ ὅτι «ἐφθασε παραλόγως ἐνωθῆναι τῇ ἐπαρχίᾳ Λακεδαιμονίας»⁴.

Ἀρχιεπίσκοποι Δημητσάνης, κατὰ τοὺς πρώτους χρόνους τῆς ἰδρύσεως αὐτῆς ἴσως ἐχορημάτισαν οἱ ἀπλῶς καὶ κατ' ὄνομα μόνον, ἐλλείψει πληροφο-

¹ Εὐθ. Καστόρη, Περὶ τῆς πρὸ αἰώνων ὑπάρξεως ἑλληνικῆς σχολῆς ἐν τῇ κατὰ τὴν Δημητσάναν ἱερᾷ μονῇ τῇ ἐπικαλουμένῃ τοῦ Φιλοσόφου, «Εὐαγγελικὸς Κήρυξ», ἔτ. Θ' (1865), σελ. 123 κέξ. Ἱερωνύμου Βογιατσῆ, Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ Βιβλιοθήκης, «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον», Εἰσηγιαίου Ἀσωπίου, ἔτ. Β' (1868), σελ. 75 - 79. Πρὸς βλ. καὶ «Εὐαγγελικὸν Κήρυκα», ἔτ. Θ' (1865), σελ. 503 κέξ. Γε. Εὐαγγελίδου, Ἡ παιδεία ἐπὶ τουρκοκρατίας, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1936, σελ. 293.

² Οἱ περὶ Δημητσάνης γράψαντες, ἐκ διαφόρων πηγῶν καὶ τῆς παραδόσεως ἀρνούμενοι, συνέταξαν μακρὸν κατάλογον ἀρχιερέων διαφόρων τόπων, προερχομένων ἐκ Δημητσάνης, τῶν σχολῶν αὐτῆς καὶ τῶν πέριξ. Ὁ κατάλογος οὗτος εἶναι λίαν ἐλλιπὴς καὶ ἔχει ἀνάγκην ἀναθεωρήσεως, συγκεντρουμένων περὶ ἐνὸς ἐκάστου τῶν ἀρχιερέων βιογραφικῶν καὶ ἄλλων σχετικῶν στοιχείων, πρᾶγμα ὅμως ἀπαιτοῦν μακρὰν ἔρευναν. Τὸν σχετικὸν κατάλογον βλ. εἰς τὰ ἐξῆς ἔργα: [Ε. Καστόρη], Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ ἑλλην. σχολῆς, σελ. 43 - 44. Τοῦ αὐτοῦ, Περὶ τῆς πρὸ αἰώνων ὑπάρξεως ἑλλην. σχολῆς, Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 128 - 130. Ἱερ. Βογιατσῆ, Περὶ τῆς παρὰ τῇ Δημητσάνῃ μονῆς τοῦ Φιλοσόφου καὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ ἑλληνικῆς σχολῆς, «Εὐαγγελικὸς Κήρυξ», ἔτ. Η' (1864), σελ. 503 κέξ., πρὸς βλ. περιοδ. «Βύρων», τόμ. Α' (1874), σελ. 180 κέξ., «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον», ἔτ. Β' (1868), σελ. 76 - 77. Τάκη Χ. Κανδηλώρου, Ἡ Δημητσάνα, ἐν Ἀθήναις 1897, σελ. 23 - 25. Τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Γορτυνία, σελ. 144 κέξ.

³ Τάκη Ταχτικοῦ (=Τάσου Γριτσοπούλου), Ἡ Βιβλιοθήκη Δημητσάνης, ἐν Τριπόλει 1938, σελ. 1 κέξ.

⁴ Τὸ ἀπολυθὲν σιγίλλιον σφίζεται περικεκομμένον καὶ ἀπόκειται εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 411 (σελ. 143) χειρόγραφον κώδικα τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων, ἐκδοθὲν ὑπὸ Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Δ', ἐν Περουπόλει 1899, σελ. 376 - 377.

ριῶν, μνημονεύομενοι εἰς τὸν κατάλογον τῶν ἐκ Δημητσάνης ἀρχιερέων α') ὁ Δημητσάνης Ἀνθίμος ἐκ Δημητσάνης¹, β') ὁ Δημητσάνης Γεράσιμος Ἀνδρόνικος, Δημητσανίτης καὶ αὐτός², γ') ὁ πρόφρων Δημητσάνης Ἀθανάσιος³ καὶ δ') ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀθανάσιος Κοντογιάννης⁴.

Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ ἔφερε τὸν τίτλον *Δημητσάνης καὶ Ἀργυροκάστρου*, ἐκ τοῦ παρὰ τὰ Μαγούλιανα ἡρειπωμένου μεσαιωνικοῦ κάστρου⁵, τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου φαίνεται ὅτι περιελάμβανεν εὐρύτεραν γεωγραφικὴν ἔκτασιν τῆς θέσεώς του, διότι εἰς παλαιὰν σφραγιδα τῆς παρὰ τὴν Βυτίναν μονῆς Κερνίτης ἀνεγινώσκετο χάραγμα: Η ΚΟΙΜΗΣΙΣ ΤΗΣ ΥΠΕΡΑΓΙΑΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ ΔΕΠΙΡΙΩΝ, πιθανῶς τοῦ ιγ' ἢ ιδ' αἰῶνος⁶. Τὰ ὄρια τῆς δικαιοδοσίας τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἦσαν τὰ ἑξῆς: Περιοχὴ τῶν πρ. δήμων, Δημητσάνης, Βουφαγίων, Ἡραίας, Γόρτυνος (ἐν μέρει), Τρικολώνων, Φαλάθου, Βυτίνης, Νυμφασίας, Κλείτορος, Μυλάοντος. Κατὰ τὴν γενομένην ἀνασύστασιν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, κατὰ τὸ ἔτος 1718 εἰς τὸ πρὸς τοῦτο ἀπολυθὲν γράμμα τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἱερεμίου Γ' τοῦ ἀπὸ Καισαρίας ὑπάρχει κατάλογος τῶν ἐνοριακῶν χωρίων τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ὁ ὁποῖος ὅμως εἶναι ὀπωδῆποτε ἑλλιπής. Ἴδου τὰ ὀνομαστὶ μνημονεύόμενα χωρία: Στεμνίτσα⁷, Καρνεσί⁸, Βαλτεσινίκος⁹, Ρά-

¹ Βογιατσῆς, «Βύρων», Α', σελ. 183, 12ος. «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον», Β', σελ. 79. Κανδηλώροϋ, Δημητσάνα, σελ. 25, 43ος. Γορτυνία, σελ. 151, 37ος.

² [Καστόρχης], Περί τῆς ἐν Δημητσάνῃ ἑλλην. σχολῆς, σελ. 43, 11ος. Κανδηλώροϋ, Δημητσάνα, σελ. 25, 54ος. Γορτυνία, σελ. 152, 52ος.

³ Κῶδ. μονῆς Φιλοσόφου, φ. 130α. Ε. Καστόρχης, «Εὐαγγελ. Κήρυξ», Θ', σελ. 128, 5ος. Κανδηλώροϋ, Δημητσάνα, σελ. 24, 9ος. Γορτυνία, σελ. 150, 3ος. Βογιατσῆς, «Εὐαγγελ. Κήρυξ», Η', σελ. 508.

⁴ Τάσου Ἀθ. Γριτσόπουλου, Ἡ παρὰ τὴν Δημητσάναν μονὴ Παναγίας τῆς Αἰμυαλοῦς, ἐν Ἀθήναις 1917, σελ. 12, 14, 33-34.

⁵ Ἀναφέρεται πρὸ τοῦ τέλους τοῦ ΙΕ' αἰ. μεταξὺ τῶν μετὰ τὴν Ἄλωσιν Ἑνετικῶν κτήσεων. *Annali Veneti di Stefano Magno*, ἐν *Charl. Hopf*, *Chroniques Gréco-Romanes*, Βερολίνον 1873, σελ. 251.

⁶ Π. Παπαζαφειροπούλου, Μεθυδριάς, ἐν Ἀθήναις 1883, σελ. 99. N. A. Bees, Beiträge zur Kirchlichen Geographie Griechenlands im Mittelalter und in der neueren Zeit, ἐν τῷ «Oriens Christianus» (νέα σειρὰ), τόμ. IV (1914), σελ. 271. Παρμεφερῆ τίτλον φέρει καὶ ἡ μητρόπολις Δρυϊνουπόλεως καὶ Ἀργυροκάστρου, ἐκ τοῦ Βορειοηπειρωτικοῦ βεβαίως Ἀργυροκάστρου.

⁷ Σήμερον καλεῖται Ὑψοῦς, κακῶς μετονομασθεῖσα. Περί τῆς κόμης ἔχομεν μικρὸν μελέτημα: Γ. Α. Ἀνδριτσόπουλου, Ἱστορικαὶ σημειώσεις Στεμνίτης [ἐν Ἀθήναις 1930] καὶ παλαιότερον: Ἀθ. Παπαχριστοπούλου, Τρικλωνικά, ἐν Ἀθήναις 1889. Τὸ ὄνομα τῆς κόμης θεωρεῖται σλαβικόν (=τόπος ἀπὸ λάπαθα). *Max Vasmer*, *Die Slaven in Griechenland*, Βερολίνον 1941, σελ. 158, 79.

⁸ Χωρίον ἐν τῷ τ. δήμῳ Κλείτορος, ἤδη μετονομασθὲν Πράσινον.

⁹ Ἡ μεγαλύτερα κόμη τοῦ δήμου ἢ καὶ πρωτεύουσα αὐτοῦ. Περί τοῦ χωρίου καὶ τῶν παρ' αὐτὸ ἱστορικῶν μονῶν βλ. Τάσον Ἀθ. Γριτσόπουλου, «Γορ-

δου¹, Ἀρτοζίνος², Δραΐνα³, Ἀρβιτζα⁴, Κερπινή⁵, Γλόγοβα⁶ Τοπόριστα⁷, Καμενίτσα⁸, Λάστα⁹, Γλανιτσιά¹⁰, Βυτίνα¹¹, Πύργος¹², Ἑπτὰ Ψω-

τυνιακὸν Ἡμερολόγιον», τευχ. Δ' (1948), σελ. 17 κέξ., καὶ τευχ. Ε' (1950), σελ. 23 κέξ. Βλ. Μ. V a s m e r, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 150, 2, διὰ τὴν ἐτυμολογίαν.

¹ Χωρίον ὄρεινόν τοῦ τ. δήμου Δημητσάνης· οἱ κάτοικοι αὐτοῦ, Ραδαῖοι, τοὺς θερινοὺς μόνον μῆνας παραμένουν ἐκεῖ, τοὺς δὲ χειμερινοὺς διαχειμάζουν εἰς χωρία τῆς Μεσσηνίας, διότι κτηνοτρόφοι κατὰ τὸ πλεῖστον ὄντες, δὲν εἶναι δυνατόν νά συντηρήσουν τὸ ποίμνιόν των πλησίον τοῦ ἐλατοβρυθοῦς χωρίου των. Βλ. Μ. V a s m e r, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 157 - 158, 74.

² Τὸ χωρίον τοῦτο δὲν κατοικεῖται σήμερον· ἐπιστεύθη ὅτι προῆλθεν ἡ ὄνομασία του ἐκ τοῦ: ἄρτος Ζηνὸς κατὰ ἐτυμολογίας τινὰς ἀστείας: Βλ. Ν. Α. Βέη, Ἀρκαδικὰ χωρικά περιπαίγματα, «Ἀρμονία», τόμ. Γ' (1902), σελ. 92. Τὸ τοπωνύμιον σήμερον ἀκούεται παρὰ τὴν Δημητσάναν, ἀποδοθὲν εἰς τὴν μεταξὺ αὐτῆς καὶ τῆς Ζατούνης ῥάχιν. Περὶ τοῦ παλαιοῦ χωρίου οὐδὲ παράδοσίς τις σφάζεται.

³ Δραΐνα εἶναι σήμερον ἅπλη τοπωνυμία εἰς ὕψωμα τι ὑπεράνω τῶν Λαγκαδίων καὶ συνοικία ἐντὸς τῆς κομοπόλεως, πιστεύεται μάλιστα ὅτι οἱ περὶ τὴν Δραΐναν Τοῦρκοι ὑπῆρξαν οἱ ἀπηνέστεροι διώκται τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἡ Δραΐνα καὶ κατὰ παρετυμολογίαν Ὑδραΐνα ὀνομασθεῖσα, κατάρχειτο πρὸ τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Βλ. Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ παρὰ τὴν Δημητσάναν μονὴ Παναγίας τῆς Αἰμυαλοῦς, σελ. 9.

⁴ Ἀρβιτζα, δὲν κατοικεῖται σήμερον, εἰς τὴν περὶ τὰ Λαγκαδία χώραν ὁμως δέον νὰ ἔκειτο.

⁵ Ἡ σημερινὴ Μονάστρα τοῦ τ. δήμου Κλείτορος. Ποίαν σχέσιν εἶναι δυνατόν νὰ ἔχη πρὸς τὴν ὁμώνυμον Κερπινὴν τῶν Καλαβρυτῶν, πρὸς τὸ παρὸν ἀγνοῶ.

⁶ Γλόγοβα, μὲ σλαβικὴν τὴν κατάληξιν, ἦδη Δρακοβούνι ἐν τῷ τ. δήμῳ Κλείτορος. Ἡ λ. σλαβικὴ (τόπος μὲ λευκακάνθας=ἀγριουμουσουλιές). Μ. V a s m e r, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 152, 20.

⁷ Ἡ Τοπόριστα μετωνομάσθη νῦν Θεόκτιστον καὶ ἀπέχει ὀλίγας ὥρας ἀπὸ τὸ Βαλτεσινικὸν τοῦ αὐτοῦ δήμου Κλείτορος, εἶναι σλαβικὴ λ. σημαίνουσα πέλεκυς. Μ. V a s m e r, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 159, 84.

⁸ Ἡ Καμενίτσα κεῖται ἐπὶ λοφίσκου, ἄνωθεν τοῦ ποταμοῦ Μυλάοντος, παρὰ τὴν Βυτίναν τοῦ τ. δήμου Νυμφασίας, σημαίνει δὲ τόπος πετρώδης. Μ. V a s m e r, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 151, 37.

⁹ Ἡ ἄλλοτε πολυάνθρωπος Λάστα τοῦ τ. δήμου Μυλάοντος εἶναι σήμερον μικρὸν χωρίον. Περὶ αὐτοῦ ἔχομεν τὴν γνωστὴν ὀγκώδη ἔκδοσιν τοῦ μακαρίτου διδασκάλου Ν. Ι. Λάσκαρη, Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της, ἡ Λάστας πανόραμα, ἐν Πύργῳ καὶ Ἀμαλιάδι 1902 - 1936, περιέχουσιν συλλογὴν γλωσσικοῦ καὶ λαογραφικοῦ ὕλικου.

¹⁰ Γλανιτσιά, ἡ σήμερον Μυγδαλιά καλουμένη, ἐν τῷ τ. δήμῳ Κλείτορος. Παρὰ τοῦ λαοῦ γλανιτσιά καλεῖται τὸ φυτὸν φιλυρέα ἢ μεσαία. Ἡ λ. σλαβικὴ σημαίνει μονοπάτι. Μ. V a s m e r, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 152, 19.

¹¹ Βυτίνα εἶναι ἡ γνωστὴ τουριστικὴ καὶ ὡραία Γορτυνιακὴ κομόπολις, περὶ τῆς ὁποίας, πλὴν τῶν παλαιῶν μονογραφιῶν τοῦ μακαρίτου ἱερέως Π. Παπαζαφειροπούλου, προστεθῆ ἐπ' ἐσχάτων καὶ νέον μελέτημα: Τρ. Σ. Ξηροῦ, Ἡ Βυτίνα καὶ οἱ ἥρωές της, ἐν Ἀθήναις 1940. Διὰ τὴν ἐτυμολογίαν τῆς λέξεως βλ. D. G e o r g a k a s, Griechische Ortsnamen, «Byzantinische Zeitschrift», XLII (1942), σελ. 78.

¹² Πύργος εἶναι τὸ σημερινὸν Πυργάκι, ἐγγὺς τῆς Βυτίνης καὶ τῆς παλαιᾶς μο-

μία¹, Ἀρκουδόρρεμα², Ξοβίτζι³, Πιάνα, Ἀλωνίστενα⁴, Ροϊνόν⁵, Ταβία⁶, Συλίμνα⁷, Λυκούρεσι⁸, Κερνίτζα⁹, Ζάτουνα¹⁰.

Ὁ κατάλογος εἶναι ἑλλιπής. Μνημονεύεται π.χ. τὸ Βαλτεσινίκον καὶ τὰ ἄλλα χωρία τοῦ τ. δήμου Κλείτορος, καὶ δὲν μνημονεύεται τὸ ὀπωσδήποτε κατοικούμενον κατ' ἐκείνην τὴν ἐποχὴν χωρίον Μαγούλιανα¹¹, καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ Ζυγοβίσι¹², ἐνῶ μνημονεύεται τὸ χωρίον Ράδου, κλπ.

νῆς τῶν ἁγίων Θεοδώρων. Π. Παπαζαφειροπούλου, Μεθυδριάς, σελ. 85 κέξ.

¹ Τὰ Ἐπτὰ Ψωμία δὲν κατοικοῦνται σήμερον, ἀπέμεινεν ὅμως τὸ τοπωνύμιον εἰς τινα πηγὴν ὕδατος παρὰ τὴν Βυτίαν. Βλ. Π. Παπαζαφειροπούλου, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 87 κέξ.

² Ἀρκουδόρρεμα εἶναι τὸ χωρίον τοῦ περιβόητου Κολοκοτρώνη, κείμενον ἐν τῷ τ. δήμῳ Φαλάνθου, μὴ κατοικούμενον σήμερον.

³ Πρόκειται διὰ τὸ κατὰ τὸν τ. δήμον Φαλάνθου τῆς Μαντινείας Χρυσοβίτσι(ον). Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι σημειοῦται ἐνταῦθα ὁ καὶ μέχρι σήμερον γνωστός λαϊκὸς τύπος Ξοβίτζι. Περὶ τοῦ λ. βλ. Μ. Vasmer, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 159, 94.

⁴ Ἀλωνίστενα εἶναι ἡ γνωστὴ παρὰ τὰς βορ. προσβάσεις τοῦ ὄρους Φαλάνθου κεκμηνὴ κόμη, ἥτις μετὰ τῆς παρακειμένης Πιάνας ἐχρησιμοποιοῦθησαν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῶν ἀγωνιστῶν, μάλιστα δὲ ὡς κέντρα ἀνεφοδιασμοῦ τῶν ἐπαναστατικῶν στρατευμάτων.

⁵ Ροϊνόν εἶναι τὸ γνωστὸν μαντινειακὸν χωρίον, πλησίον τῶν προηγουμένων.

⁶ Ταβία, ἡ σημερινὴ Δαβιά, ἄλλως κατὰ πληθυντικὸν οἱ Δαβιές, ὑπῆρξεν ὄχυρὰ καὶ καλλιτεχνικὴ μεσαιωνικὴ πόλις, ἥτις ἐξέπεσε· βλ. ἰκανὰ περὶ αὐτῆς: Νίκου Α. Βέη, Ἡ Τριπολις πρὸ τοῦ ἰζ' αἰῶνος, ἐν Ἀθήναις 1907, σελ. 15 (ἀνατύπωσις μετὰ προσθηκῶν ἐκ τοῦ ἰθ' τόμου τῆς «Ἀθηναίς»).

⁷ Συλίμνα, ἐν τῷ τ. δήμῳ Φαλάνθου τῆς Μαντινείας. Βλ. Μ. Vasmer, Ἔνθ' ἄνωτ., 158, 82.

⁸ Λυκούρεσι ἐν τῷ τ. δήμῳ Ἡραίας, πλησίον χωρίου Σέρβου, μὴ μνημονευομένου.

⁹ Ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι ὅτι κατοικεῖτο κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἢ μετὰ ταῦτα παρακμάσασα μεσαιωνικὴ πόλις Κερνίτσα, περὶ ἧς βλ. Π. Παπαζαφειροπούλου, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 76 κέξ.

¹⁰ Ζάτουνα, ἡ δροσερὰ καὶ ἐργατικὴ πρωτεύουσα τοῦ τ. δήμου Βουφαγίων. Βλ. Τ. Γκριτσοπούλου, Ἀράροβα ἢ γορτυνιακὴ καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς δημῶδες ἄσμα τοῦ κλέφτου Δήμου, ἐν Ἀθήναις 1948, σελ. 14, ὑποσ. 3.

¹¹ Τὰ Μαγούλιανα κατὰ πᾶσαν πιθανότητα συμφωκίσθησαν ἐξ ἑλληνικῶν ἢ ἐξηλληνισμένων πληθυσμῶν κατὰ τὴν καθόδον τῶν Ἀλβανῶν τοῦ ἰδ' αἰῶνος, ἂν καὶ τὸ ὄνομα φαίνεται ὑπὸ Βλάχων κληροδοτηθὲν εἰς τὸν ἐν ἀρχῇ συνοικισμὸν Μαγούλιανα τῆς Κορφοξυλιᾶς, ἥτις ὑπῆρξεν ἀρχικῶς πόλισμα καὶ ἡρημώθη βραδύτερον. Βλ. Ν. Α. Βέην, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 14. Κατὰ τὸν Vasmer (Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 155, 52) ἡ λ. σημαίνει κάτοικος λόφου, σλαβικὴ ὄσα.

¹² Ἐπίσης καὶ τὸ Ζυγοβίσι(ον) συμφωκίσθη πρὸ τῶν ἀρχῶν τοῦ ΙΖ' αἰῶνος. Ἔχομεν περὶ αὐτοῦ σύντομον πονημάτιον: Κ. Χ. Σταυροπούλου, Ἱστορία Ζυγοβιστίου, ἐν Ἀθήναις 1905. Κατὰ τὸν Vasmer (Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 153, 31), τὸ ὄνομα προέρχεται ἀπὸ τὸ βουλγαρικὸν Zegoniste=τόπος καμημένος. Πρβλ. Δ. Γεωργαζάκ, «Ἀθηναίς», ΜΗ' 66.

IV

Ἀνωτέρω ἐσημειώθη ὅτι ἐνδιαφέρον ὑπὲρ τῆς ἰδίας αὐτῶν πατρίδος ἐπέδειξαν ἰσχυροὶ Δημητσανῖται πρὸ τοῦ 15' αἰῶνος, ἐμνημονεύθη δὲ ἰδιαιτέρως τὸ ὄνομα τοῦ πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου Δ' τοῦ Καρκαλά (1579 - 1608)¹. Ὁ πατριάρχης οὗτος κατὰ Φεβρουάριον τοῦ ἔτους 1609 ἀπέστειλε πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Δημητσάνης ἐπιστολήν, δι' ἧς τοῦ ἀναγγέλλει τὴν ἀποστολὴν ἀρχιερατικῶν ἀμφίων καὶ τοῦ παρέχει ὁδηγίας περὶ τῆς χρήσεως καὶ διαφυλάξεως αὐτῶν. Ἡ ἀξιόλογος αὕτη ἐπιστολή, ἐπὶ περγαμηνῆς γεγραμμένη, φυλάσσεται παρὰ τῇ δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ τῆς σχολῆς Δημητσάνης, κτῆμα πολυτίμον τοῦ ἐπ' ἐσχάτων ἰδρυθέντος τοπικοῦ ἱστορικοῦ Ἀρχείου. Ἐντεῦθεν διδασκόμεθα ὅτι ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης πρὸ τοῦ 1608 εἶχεν ἀνακτήσει τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῆς. Ἀλλὰ πλὴν αὐτοῦ, ἡ ἐπιστολὴ παρουσιάζει γενικώτερον ἐνδιαφέρον. Ἴδου αὕτη²:

† Σωφρόνι(ος) ἐλέω θ(εο)ῦ πατριάρχ(ης) τ(ῆς) ἀγί(ας) πό(λεως) Ἱ(ε-
ροσσα)λήμ και πά(σης) Παλαιστί(νης).

ἐν αγίω πνεύματι ἀδελφὲ και) σὺλιτου(ρ)γέ³.

† Θεοφιλέστατε ἀρχιεπίσκοπε Διμητζάν(ης), ὁ νῦν ἡ και) ὁ μέλλων
5 ἐξίν ἐνταυθῶθεν ὑμῖν, σὺν τοῖς εὐλαυεζάτοις ἱεροῖς και) ἡμιωτάτοις και
εὐγενεζάτοις ἀρχωντες ἡ και) κληρικοῖς τῆς αὐτῆς ἐπισκοπῆς σὺν τοῖς
ἱεροδιακό(νοις), και) τοῦ λοιποῦ λαοῦ ἡμ(ῶν) τοῦ χρισονύμου, χάρις εἴη
ὑμῖν, | εἰρήνη και) εἰλος ἅπασιν ὑμῖν, σὺν γυναιξῆν και) τέκνοις παρὰ
θ(εο)ῦ σ(ωτή)ρ(ος) ἡμῶν Ἰ(ησο)ῦ Χ(ριστο)ῦ, και) | παρὰ τῆς ἡμ(ῶν) με-
10 τριότη(ητος) εὐχομαι τῷ θ(ε)ῷ ἵνα φυλάττειν ὑμᾶς ἀπὸ πάσης ἀνίερου (sic)

¹ Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, ἐν Ἱεροσολύμοις και) Ἀλεξανδρείᾳ 1910, σελ. 481 κέξ.

² Ὁ Κανδελῶρος, Ἡ Γορτυνία, σελ. 145, ὑποσ. 18, λέγει ὅτι ὁ Ἱερ. Βογιατσῆς, ἐν τῇ «Ἀκροπόλει» τοῦ 1893 ἐδημοσίευσεν ὁλόκληρον τὴν πατρ. ἐπιστολήν, ὑπὸ δὲ τοῦ Ν. Α. Βέη, Προσθήκαι και) διορθώσεις εἰς τὸ «Plan eines Corpus das Griechischen Urkunden des Mittelalters und der neueren Zeit», ἐν τῇ «Byzantinische Zeitschrift», τόμ. XV (1906), σελ. 475, σημειοῖ μετ' ἀμφιβολίας ὅτι τὸ γράμμα ἐξεδόθη ὑπὸ Ἱερ. Βογιατσῆ, ἐν τῇ «Ἀκροπόλει» τῆς 17 Ἰουνίου 1893. Αἱ παρατομπαὶ εἶναι ὡστόσον ἐσφαλμένα. Τὸ ἀνωτέρω ἐκδιδόμενον γράμμα ἔχει διαστάσεις 0,445×0,385 μ. και) διατηρεῖται καλῶς. Ἐτηρήσαμεν τὴν ὀρθογραφίαν τοῦ κειμένου, χωρίσαντες τοὺς στίχους ἀλλήλων διὰ καθέτων γραμμῶν και) ἐντὸς παρενθέσεων ἀναπτύξαντες τὰς συντομογραφίας. Τὰ ἀρχικά τῶν κυρίων ὀνομάτων γράμματα και) τὰ μετὰ τὰς τελείας στιγμάς ἐθέσαμεν κεφαλαία.

³ Ἡ φράσις: ἐν αγίω πνεύματι ἀδελφὲ, και) συλλειτουργέ, εἶναι ἰδιόχειρος τοῦ Σωφρονίου, ὡς και) ἡ ὑστερόγραφος μετὰ τὴν ὑπογραφήν προσθήκη.

συναντίματος· γινώσκεται ἡμεῖς ὅπως ζέλω ἱερᾷ ἀρχιερατικᾷ ἤγουν ἕνα σάκκον¹ χρυσόν, στηχάρι καμπουχᾷ², πετραχίλη τοῦ μακάνου³ χρυσῶ, πιμάνηκα τοῦ μακάνου χρυσᾷ, πουγουνάτιον⁴ χρυσοῦν | δμόφωρον, πατερήτιζυ, τὸ κεφάλην κ(αί) ἢ κόμοι ἀργυροῦ, τρικερι⁵, ἀργυροῦ, ς(αυ)ρὸς ἀργυρὸς, 15 λειτουργία⁶ ἔχει κ(αί) ταῖς τρεῖς Βασίλειον Χρυσόσομον κ(αί) Γρηγόριον, κ(αί) μαντίον⁷, ἤγουν ὅλα τοῦ ἀρχιερέως σοσιᾶ, | κ(αί) τὰ προσηλόνω εἰς τὴν ἐπισκοπῆν, διὰ ψυχὴν⁸ σ(ωτη)ρί(αυ) τῶν γονέων ἡμῶν, κ(αί) τ(ῶν) τέκν(ων) αὐτῶν οὗ τὰ | ὀνόματα, Κωνσταντίνου ἱερέ(ως), Ἐλένης προεσβητέρας· κ(αί) τ(ῶν) τέκν(ων) Θεοδώρου ἱερέ(ως), Σταματικῆς προεσβητέρας, 20 Σταματίου ἱερέ(ως), Θεοδώρας προεσβητέρας· Νικολάου ἱερέως· Μηλίτζας προεσβητέρας κ(αί) ι(ῶν) τέκν(ων) | αὐτῶν· κ(αί) ἦτις ἀρχιεπίσκοπος ἐνρίσκει(αι) ναλλειτουργῆ μεταύτα, κ(αί) μηδεὶς ἀπόξενόσι αὐτὰ | οὐδὲ ἔξω εἰς τὰ χωρία νὰ εὐγένου⁹ παράμην¹⁰ ἐν Διμητζάνα, τῆς ἐπισκοπῆς, ἡδὲ κ(αί)

¹ Σάκκος, ἀρχιερατικὸν ἔνδυμα λειτουργικῶς ἀντίστοιχον πρὸς τὸ φελόνιον τῶν ἱερέων. Ἀρχικῶς ἦτο ἐν χρήσει τῶν αὐτοκρατόρων, παραχωρηθὲν δὲ πρὸς τὸν οἰκουμένικόν πατριάρχη ἐχρησιμοποιεῖτο τρεῖς μόνον τοῦ ἔτους. Ὁ αὐτοκράτωρ Ἀνδρόνικος ὁ γέρον παρεχώρησε τὸ προνόμιον καὶ πρὸς τὸν μητροπολίτην Μονεμβασίας, ὥστε εἰς μεταγενεστέρους χρόνους ἐγενικεύθη ἡ χρῆσις τοῦ σάκκου μεταξὺ τῶν ἀρχιερέων ἀδιακρίτως. Ὁ ἀποστελλόμενος ὑπὸ τοῦ Σωφρονίου ἦτο χρυσοῦφαντος καὶ πολυτελής.

² Καμουχᾶς, ἐκ τοῦ τουρκικοῦ *κεμα*, εἶναι εἶδος μεταξωτοῦ ὑφάσματος μεγάλης ἀξίας, δι' οὗ κατεσκευάζοντο τὰ ἀρχιερατικὰ ἄμφια. Ἡ τέχνη τῆς ὑφάνσεως τοῦ καμουχᾶ, εἰσαχθεῖσα ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ἐθεωρεῖτο δύσκολος παρὰ τῷ λαῷ, δι' ὃ καὶ εἰς δημόδη ἔσματα διαλαλεῖται ὡς προσὸν τῶν γυναικῶν ἀξιοσημείωτον. Βλ. τὰ σημειωθέντα ὑπὸ Τάσοῦ Ἀθ. Γριτσοπούλου, Μητρόπολις καὶ μητροπολίται Λακεδαιμονίας κατὰ τὴν ἐνετοκρατίαν, Θεοδώρητος Κριτής, ὁ ἐκ Δημητσάνης, ἐν Ἀθήναις 1949, σελ. 10-11 (ἀνάτυπον ἐκ τῆς «Θεολογίας», τόμ. Κ', 1949), καὶ τοῦ αὐτοῦ, Ὁ ποντισμένος ἀργαλειός, «Αἰξωνή», ἔτ. Α' (1950-1951), σελ. 69-70.

³ Μάγγανον εἶναι στρόφαλος μηχανήματος, δι' οὗ κλώθονται καὶ καλαμίζονται τὰ νήματα, ἢ ἀπλοῦν μηχανήμα δι' οὗ ἀναπνήζεται ἡ μέταξα ἀπὸ τὰ βομβύκια. Ἐνταῦθα ἡ φράσις δηλοῖ τὸ μεταξωτὸν ὕφασμα, ἐπιμελῶς κατεσκευασμένον ἐκ ζωϊκῆς μετάξης.

⁴ Ἐπιγονάτιον καὶ ὑπογονάτιον, περὶ οὗ βλ. Κ. Καλλινίκου, Ὁ χριστιανικὸς ναὸς καὶ τὰ τελούμενα ἐν αὐτῷ, ἐν Ἀλεξανδρείᾳ 1921, σελ. 614 κἑξ.

⁵ Τρίκερι, τὸ τρία κεριὰ φέρον μετάλλινον κηροπήγιον, ὅπερ μετὰ καὶ τοῦ ὁμοίου δύο κηρίων κηροπηγίου (δίκερι) ἀποτελεῖ τὸ γνωστὸν ζεύγος τῶν ἀρχιερατικῶν κηροπηγίων. Ἄξιος παρατηρήσεως ὁ δημῶδης τύπος τρίκερι.

⁶ Πρόκειται περὶ τοῦ γνωστοῦ λειτουργικοῦ βιβλίου, τοῦ περιέχοντος τὰς λειτουργίας Μ. Βασιλείου, Χρυσοστόμου, προηγιασμένων κλπ. Ἐκ παραδρομῆς ἐγράφη ἐνταῦθα ὅτι περιέχει καὶ Γρηγορίου, διότι τοιαύτη δὲν ὑπάρχει.

⁷ Μανθῦας, ὁ γνωστὸς ποδήρης καὶ διὰ ποταμῶν κεκοσμημένος ἐπενδύτης.

⁸ Γρ. ψυχικήν.

⁹ Νὰ ἐξάγωνται.

¹⁰ Ἴσως : παρὰ μόνον.

τις ὑπερίση αὐτὰ | ἔστω ἀφορισμένος· κ(αί) τὴν ἀρὰν τῶν, τη, θεοφόρων
 25 π(ατέ)ρων ἡμῶν, κ(αί) νὰ ἐξουσιάζονται ὑπὸ τῶν | χειρῶν Νικολάου ἱερέ-
 (ως) κ(αί) μετὰ τῶν τέκν(ων) αὐτοῦ, Ἰωάννου, Κωνσταντίνου κ(αί) Γεωρ-
 γίου κ(αί) μετ' αὐτῶν¹ οἱ παῖδες | τῶν παιδιῶν αὐτῶν, κ(αί) μετὰ Χριστο-
 δούλου ἱερέ(ως) κ(αί) σὺν αὐτοῦ οἱ ἀδελφοὶ τοῦ Γεωργίου υἱοί, Θεόδωρος
 | τοῦ Ἰω(άννου), υἱός· ἢ ἐπιλεγόμενοι λοιποὶ Καρκαλάδες· κ(αί) νὰ εἶναι
 30 ὡς κληρικοί, μετὰ τοὺς κτήτορας τῆς | ἐπισκοπῆς, Λαπαρδάδαις, κ(αί)
 Τζασάδες, ἢ οἴποι² (sic) εἶναι ἄλλοιτάχατες ὡς κληρικοί, ποιήσατε ὁμοῦ
 σεντούκιον κ(αί) | βαλτε αὐτὰ μέσα κ(αί) ὅποτες λειτουργεῖ ὁ ἐπίσκοπος νὰ
 τὰ εὐγάνεται νὰ τὰ δίδετε κ(αί) πάλιν νὰ τὰ βάνε(τε) μέσα, | κ(αί) τὸ κλη-
 δεῖ νὰ εἶναι εἰς τὸν Καρκαλάδων τὰς χεῖρας, πάντοτε:— Οὕτως ἀπόφενό-
 35 μεθα ὑμῖν ἵνα ἡ χάρις τοῦ θ(εο)ῦ μετὰ πάν(των) | ἡμῶν κ(αί) ἡ εὐχὴ κ(αί)
 εὐλογία κ(αί) συγχώρησις κ(αί) τῆς ἡμῶν μετριότητος εἴη μεθ' ὑμῶν
 ἀμήν. Ἔτους ζοῖζ' [=7117], ἰν(δικτιῶν)ος ζ' μηνὶ Φεβρουαριῶ | ἀπὸ
 Χ(ριστο)ῦ αχθ (=1609):—

† Σωφρόνιος ἐλέφ θεοῦ Πατριάρχης ἁγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ³.

40 κόλφι⁴ ἀργυρὸ ἀλισίδα ἀργυροῖ
 ἀλιμίση καλὸ ζόνι χρυσοῖκοπ... (δυσξύμβλητον).

Ὁ Σωφρόνιος ὑπῆρξεν, ὡς εἴπομεν, Φιλοσοφίτης⁵ καὶ χαρακτηρίζεται
 «περὶ τὰ θεῖα ἰλαρώτατος». Ἐπὶ τὸν θρόνον τῆς ἁγίας πόλεως ἀνῆλθεν εἰς
 διαδοχὴν τοῦ Ἀραχοβίτου κατὰ πᾶσαν πιθανότητα θείου του Γερμανοῦ⁶,
 παρητήθη δὲ οἰκειοθελῶς ὑπὲρ τοῦ ἀνεμιοῦ του Θεοφάνους Καρακάλ-

¹ Καὶ μετ' αὐτούς.

² Ὅποιοι εἶναι, ὅποιοιδήποτε.

³ Μονοκονδυλιά.

⁴ Κόλφι ἀποκαλεῖ τὸ ἐγκόλιον, ὅπερ οὕτως ὀνομάσθη, ὡς ἐν τῷ κόλπῳ φερό-
 μενον. Τὰ ἀρχιερατικὰ ἐγκόλια εἶναι ἐν χρήσει ὡς ἀναπόσπαστα ἐξαρτήματα τῆς
 στολῆς τῶν ἀρχιερέων ἀπὸ τῶν πρώτων ἤδη χριστιανικῶν χρόνων, ὡς τοῦτο πληρο-
 φοροῦμεθα ἀπὸ εὐρεθέντα τοιαῦτα εἰς κοιμητήρια. Ἡ ἀρχὴ τῶν ἐγκολπίων ἀνεξη-
 τήθη εἰς τὰ ποικίλα πρωτοχριστιανικὰ φυλακτήρια, «ἃ κατ' αὐχένος ἐκκρεμαννύμε-
 να...» ἐφέροντο «παρὰ χριστιανῶν ἐν τε χρυσώμασι καὶ ἀργυρώμασι κατεσκευασμένα,
 πρὸς φυλακὴν καὶ ἀσφάλειαν τῆς ζωῆς των»: Κ. Καλλινίκου, Ἔνθ' ἄνωτ.,
 σελ. 624 κέξ. Παρατηρητέος ὁ δημῶδης τύπος γκόλφι, ὁ ἐν χρήσει μέχρι σήμερον,
 ἐπὶ παντός περιάπτου, φυλακτοῦ κλπ., ἐξ οὗ καὶ τὸ βαπτιστικὸν ὄνομα Γκόλφω.

⁵ Ὡς προερχόμενος ἐκ τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου, ὡς τόπου τῆς μετανοίας ἢ
 διαμονῆς αὐτοῦ. Οὕτως ἔχομεν Αἰμυαλίτης, Προδρομίτης, Κερνιτσιώτης κλπ. Τοιαῦ-
 ται προσωνυμίας δὲν εἶναι ἄγνωστοι μέχρι σήμερον.

⁶ Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἀράχοβα ἢ Γορτυνιακὴ καὶ τὸ ἐξ αὐτῆς
 δημῶδες ἄσμα τοῦ κλέφτου Δήμου, ἐν Ἀθήναις 1948, σελ. 23. Κώστα Μ. Πί-
 τσιου, Καρυαὶ (Ἀράχοβα) Λακεδαιμόνος, Ἀθήνα 1948, σελ. 141-142.

λου¹. Ἀπερχόμενος ἐκ τῆς μονῆς τῆς μετανοίας αὐτοῦ ὁ Σωφρόνιος συναπεκόμισε χειρόγραφον κώδικα τοῦ ἰδ' αἰῶνος, περιέχοντα λόγους τῶν Πατέρων κλπ., ἥδη δὲ ἀποκείμενον εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πατριαρχείου Ἱεροσολύμων. Ἐν τῷ ἐσχάτῳ φύλλῳ τοῦ ἐν λόγῳ κώδικος ὑπάρχει τὸ ἀκόλουθον, ἰδιόχειρον πιθανώτατα, σημείωμα τοῦ πατριάρχου: *τοβ(ιβ)λίω ὑπάρχ(ει) τῆς Παναγίας τοῦ Φιλοσοφον Πόλοπόνισως. ἴ Σωφρόνιος ἐλέφ θεοῦ πατριάρχης τῆς ἀγίας πόλεως Ἱερουσαλήμ*².

Ἐκ τῆς ἀνωτέρω ἐπιστολῆς τοῦ πατριάρχου καταφαίνεται ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν υἱὸς Κωνσταντίνου ἱερέως καὶ Ἑλένης πρεσβυτέρας, ἔχων ἀδελφοὺς τρεῖς, Θεόδωρον, Σταμάτιον καὶ Νικόλαον, ἱερεῖς πάντας. Ἐν φ. 29α τοῦ χειρογράφου κτητορικοῦ κώδικος τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου, ἥδη ἀποκειμένου ἐν τῷ παρὰ τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς σχολῆς Δημητσάνης Ἱστορικῷ Ἀρχεῖῳ, ἀναγινώσκομεν ἐν τῇ σελίδι τῶν προθέσεων τῶν ἱερέων: *Θεόδωρον Σταμάτη Κονζαντή τῶν ἱερέων εἶναι καρκαλέη ἀπὸ Διμιτζάνα τοῦς ἔγραψε ὁ πατριάρχης διὰ τὰ ἱερα ὁποῦ ἔβαλε εἰς το μοναζήρη*³. Ὁ πατὴρ Κωνσταντίνος καὶ οἱ ἀδελφοὶ Θεόδωρος καὶ Σταμάτης τοῦ Πατριάρχου φαίνεται ὅτι δὲν ἔζων, καθ' ἣν ἐποχὴν ὁ Σωφρόνιος ἀπέστειλε τὰ ἱερὰ ἄμφια εἰς τὸ μοναστήριον τοῦ Φιλοσόφου καὶ τὴν ἐπιστολὴν μετὰ τῶν ἀρχιερατικῶν—ἂν βεβαίως δὲν πρόκειται περὶ τῶν αὐτῶν ἀμφίων—πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Δημητσάνης. Διὰ τοῦτο οἱ Φιλοσοφῖται μοναχοὶ ἐσημείωσαν τὰ ὀνόματα τῶν νεκρῶν εἰς τὸ δίπτυχον τῆς προθέσεως, διὰ νὰ γίνεται, κατὰ τὰ κεκανονισμένα, τὸ ὑπὲρ ἀναπαύσεώς των μνημόσυνον, ὁ δὲ Σωφρόνιος τὸν ἐπιζῶντα ἀδελφόν του παπα-Νικόλαν ὥρισεν ἐπίτροπον διὰ τὴν διαφύλαξιν καὶ πᾶσαν ἐν γένει μέριμναν περὶ τῶν δωρηθέντων ἀρχιερατικῶν ἀμφίων, ὁμιλῶν καὶ περὶ τῶν διαδόχων αὐτοῦ, ἦτοι τῶν υἱῶν του Ἰωάννου, Κωνσταντίνου, καὶ Γεωργίου, καὶ τῶν τέκνων αὐτῶν, Θεοδώρου υἱοῦ τοῦ Ἰωάννου, καὶ Χριστοδούλου υἱοῦ τοῦ Γεωργίου, μετὰ τῶν ὑπολοίπων των ἀδελφῶν, οἵτινες ἦσαν ὅλοι *Καρκαλάδες*.

Κατὰ ταῦτα, οἱ δύο μνημονευόμενοι ἱερεῖς, Νικόλαος καὶ Χριστόδουλος, ἦσαν πάππος καὶ ἔγγονος, εὐρισκόμενοι ἐν τῇ ζωῇ κατὰ τὸ 1609 καὶ μετ' αὐτό, ὁ μὲν πάππος εἰς τὴν ἔξοδον αὐτῆς, ὁ δὲ ἔγγονος πιθανῶς εἰς τὴν ἀκμήν. Ὁ ἐκ τούτων πάππος, ὁ γηραιὸς παπα-Νικόλας, ἔχων σύζυγον Μη-

¹ Χρυσοστ. Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς ἐκκλησίας Ἱεροσολύμων, σελ. 487.

² Ἀθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἱεροσολ. Βιβλιοθήκη, τόμ. Β', σελ. 579.

³ Ἐν δὲ τῷ φ. 80α τοῦ αὐτοῦ κώδικος ἀναγινώσκομεν: *Ἑλένη Σταματικὴ Θεοδώρα τῶν πρεσβυτέρων εἶναι τοῦ Ἱεροσολήμων*. Ἀκριβῶς εἶναι τὰ αὐτὰ ὀνόματα, ὡς τὰ σημειοῖ εἰς τὸ γράμμα του ὁ Σωφρόνιος.

λίτζαν πρεσβυτέραν, Καρκαλάς τὸ ἐπίκλιον, ἦτο ὁ πατὴρ τοῦ Θεοφάνους, τοῦ διαδεχθέντος τὸν Σωφρόνιον εἰς τὴν πατριαρχίαν ἐν τῇ ἁγίᾳ πόλει (1608-1644)¹. Οὕτως, ἐν φ. 80α τοῦ μνημονευθέντος κώδικος τῆς μονῆς Φιλοσόφου ἀναγινώσκομεν: *Μηλήτζας πρεσβητέρας του Ἱεροσολήμων ἡ μήτηρ*· ἐν δὲ φ. 29α: *Νηκολάου ιερέως ὁποῦ ἔγραφε ὁ πατριάρχης ἐκ Διμιτζανας*. Πρὸς τὸν πατέρα αὐτοῦ παπα-Νικόλαν ὁ πατριάρχης Θεοφάνης ἀπέστειλε κατὰ τὸ ἔτος 1611 χειρόγραφον κώδικα τοῦ XVI αἰῶνος, περιέχοντα Νομοκάνονα Μανουὴλ τοῦ Μαλαξοῦ, ἥδη ἀποκείμενον μεταξὺ τῶν χειρογράφων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας (ἀριθ. 1761). Ἐν φ. 243β τοῦ κώδικος τούτου ἀναγινώσκομεν: *τὸ παρὼν νόμιμον δοθείη τοῦ πα(πᾶ) νικολάου τοῦ καρκαλά ἐν χώρα δημητζάνα, ἵνα καὶ ἡ χώρα δόταν ἔχουν αὐτὸ εἰς χρῆαν διὰ τὰ θεωροῦσιν ἐχέτω διὰ τοῦτο παρέχομεν* | *ἵνα κ(αι) ἡμεῖς μνημόσουν ἔχομεν οὕτως ἀπόφαινόμεθα* | *Ἐν ἔτη ζριθ', | ἀπὸ Χ(ριστο)ῦ αχια' (= 1611), ἰν(δικτιῶν)ος θ'².*

Ἐπομένως, τὰ ἐπώνυμα ὀνόματα Καρκαλάς καὶ Καράκαλλος ἀνήκουν εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν οἰκογένειαν ἐν Δημητσάνῃ, ἐξ ἧς προῆλθε καὶ τὸ παλαιὸν τοπωνύμιον Καρκαλοῦ, τὴν ἀρχὴν ἔχον ἐκ τοῦ τύπου Καρκαλάς. Ἐκ τῆς ἐν λόγῳ μεγάλης οἰκογενείας τῶν Καρκαλάδων καὶ Καρακάλλων τῆς Δημητσάνης, γνωρίζομεν καὶ ἄλλα ἐπιφανῆ μέλη, οἷα: α') ὁ μητροπολίτης Μονεμβασίας Νεόφυτος, ὅστις ἔκτισε δαπάναις αὐτοῦ τὸν παλαιὸν ἱστορημένον ἐν Δημητσάνῃ ναὸν τοῦ Ταξιάρχου Μιχαήλ, κατὰ τὴν συνοικίαν τῆς πλάσας, τὸ ἔτος 1635³. β') ὁ ἀπὸ Νικομηδείας οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κύριλλος ὁ Ε' κατὰ τὰ μέσα τοῦ ιη' αἰῶνος⁴. γ') ὁ ἐπίσκοπος Μεθώνης Ἀνθιμος, ὁ ἐνεργῶς ἀναμιχθεὶς εἰς τὰ τοῦ κινήματος τοῦ 1770 καὶ καταφυγὼν εἰς Τερ-

¹ Χρυσ. Παπαδοπούλου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 487 κέξ. Πρβλ. καὶ Κυρίλλου Ἀθανασιάδου, Τὰ κατὰ τὸν αἰεὶμον Θεοφάνη, «Σωτήρ», τόμ. ΙΒ' (1889), σελ. 18 κέξ.

² Αθ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Ἐνθ' ἄνωτ., τόμ. Γ', ἐν Πιερροπόλει 1897, σελ. 265-266. Γ. Λαμπάκης, «Δελτίον Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας», τόμ. Β' (1894), σελ. 44-46. Ν. Α. Βέη, Κατάλογος τῶν χειρογράφων τῆς Χριστιανικῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρείας, Αὐτόθι, τόμ. Γ' (1906), σελ. 88.

³ Περισσότερα περὶ τοῦ Μονεμβασίας Νεοφύτου βλ. Τάσου Γριτσοπούλου, Νεόφυτος Καράκαλλος, μητροπολίτης Μονεμβασίας ὁ ἐκ Δημητσάνης, «Ἀθηνᾶ», τόμ. ΝΓ', 1949.

⁴ Περὶ τοῦ ἀνδρὸς βλ. α') Γ. Ι. Καρβελάς, Ὁ οἰκουμενικὸς πατριάρχης Κύριλλος ὁ Ε' ὁ ἐκ Δημητσάνης, Muskegon - Michigan (ἐκδότης Κ. Ι. Καρβελάς), 1930· β') Ε. Σαβράμη, Ἡ πρώτη καθάρσις τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριάρχου Κυρίλλου Ε' τοῦ Καρακάλλου, «Ἐπετ. Ἑταιρ. Βυζ. Σπουδῶν», τόμ. Γ' (1933), σελ. 171 κέξ. γ') Γερμανοῦ, μητροπολίτου Σάρδεων καὶ Πισιδίας, Συμβολὴ εἰς τοὺς πατριαρχικοὺς καταλόγους Κωνσταντινουπόλεως ἀπὸ τῆς ἀλώσεως καὶ ἐξῆς, μέρ. Β' (1702-1936), ἐν Κωνσταντινουπόλει 1938, σελ. 52, ἐνθα ὑποσ. 66 εὐρεῖα βιβλιογραφία.

γέστην¹, καὶ ἄλλοι². Ἴσως ἢ προκειμένη οἰκογένεια τῶν Καρακαλάδων > Καρακάλλων ἔχει σχέσιν τινὰ πρὸς τὸν χρονικῶς λίαν ἀπομεμακρυσμένον μητροπολίτην Νικομηδείας Καρακάλλον, ὅστις τὸ ἔτος 1289 ἐχειροτόνησε τὸν πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀθανάσιον³, καὶ πρὸς τὰς ὁμωνύμους μονὰς Ναυπλίου καὶ ἁγίου Ὁρους, σχετισθεὶσας πρὸς τὸν ρωμαῖον αὐτοκράτορα Ἀντώνιον Καρακάλλαν⁴. Ἀλλὰ διὰ μίαν τοιαύτην ἔρευαν ἔλλείπουν παντελῶς τὰ σχετικὰ στοιχεῖα.

Ὁ Σωφρόνιος, ἀποστέλλων τὰ ἀρχιερατικά ἄμφια εἰς τὴν ἀρχιεπισκοπὴν τῆς ἰδίας αὐτοῦ πατρίδος, καὶ προφανῶς ἐκτιμῶν κατ' ἀξίαν αὐτά, φιλοδοξεῖ νὰ φυλάσσωνται καλῶς καὶ νὰ χρησιμοποιῶνται ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς ἀρχιεπισκόπων, οὕτως ὥστε καὶ αὐτὸς νὰ ἔχη τὸ μνημόσυνόν του καὶ ἡ οἰκογένεια τῶν κληρικῶν Καρακαλάδων, εἰς χεῖρας τῶν ὁποίων ἐνεπιστεύθη τὰ ἀρχιερατικά, νὰ ἔχη τὴν τιμὴν νὰ συγκαταλέγεται—ὡς γράφει—εὐθύς μετὰ τὴν οἰκογένειαν τῶν Λαμπαρδάδων⁵ καὶ Τζασάδων⁶, οἱ πρῶτοι τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν καὶ οἱ «κλήτορες τῆς ἐπισκοπῆς», καθὼς ρητῶς ἀναφέρει⁷. Ὁ προκείμενος χαρακτηρισμὸς «κλήτορες τῆς ἐπισκοπῆς» νομίζομεν ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν τῆς Ἀγίας Κυριακῆς. Ἡ οἰκογένεια Λαμπάρδη καὶ Λαμπαρδοπούλου ὑπῆρξεν ὄντως ἡ διαπρεπεστετέρα ἐπὶ τουρκοκρατίας ἐν Δημητσάνῃ, ἀναδείξασα δημογέροντας καὶ ἐξόχους κληρικούς, οἷον τὸν πατριάρχη Ἱεροσολύμων Παΐσιον⁸, διάδοχον τοῦ Θεοφά-

¹ Περὶ τοῦ ἀνδρὸς προσήκει νὰ γραφῇ ἰδίᾳ μονογραφία.

² Καρακάλλοι ἦσαν καὶ οἱ Ναζαρέτ Παῖσιος, Κορώνης Παῖσιος, περὶ ὧν δὲν ἔχομεν πολλὰς εἰδήσεις καὶ αὐτὸς ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ε'. Προχείρως περὶ τῆς οἰκογενείας Καρακάλλων βλ. τὰ ὑπὸ Ν. Α. Βέη, «Ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικόν», Μπάρτ καὶ Χίρστ, τόμ. Ζ' (1907), σελ. 411 (συμπλήρωμα).

³ M. L e Q u i e n, Oriens Christianus, τόμ. I, Παρίσιοι 1740, σελ. 596. Μ. Κλεωνύμου - Χρ. Παπαδοπούλου, Βιβλινικά, ἡ ἐπίτομος μονογραφία τῆς Βιβλινίας καὶ τῶν πόλεων αὐτῆς, ἐν Κωνσταντινουπόλει 1867, σελ. 108.

⁴ Σπ. Λάμπροῦ, Τὸ ὄνομα τῶν μονῶν Καρακάλλου ἢ Καρακαλά, «Νέος Ἑλληνομν.», τόμ. Η' (1911), σελ. 236 - 237. Πρβλ. τόμ. Θ' (1912), σελ. 241.

⁵ Ἡ ἀρχαιοτάτη πασῶν τῶν ἐν Δημητσάνῃ οἰκογενειῶν, τὴν ἀρχὴν ἀνάγουσα εἰς τὸν ἰδρυτὴν τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου Ἰω. Λαμπαρδόπουλου - Φιλόσοφον καὶ ἐπὶ μίαν χιλιετηρίδα σφριζομένη μέχρι σήμερον. Ἐκ τοῦ τίτλου φιλόσοφος ἡ οἰκογένεια διεκλαδίσθη εἰς Λαμπάρδη καὶ Φιλοσοφοπούλου. Τὸ Φιλόσοφος ἀπαντᾷ διὰ μέσου τῶν αἰῶνων καὶ μέχρι σήμερον καὶ ὡς βαπτιστικόν.

⁶ Ἡ οἰκογένεια αὕτη Τζάση ἀπὸ πολλοῦ ἐξέλιπεν ἐν Δημητσάνῃ. Μέλη αὐτῆς συναντῶμεν εἰς σημειώματα κτητορικῶν κωδίκων τῶν πέραξ μονῶν, π.χ. Παναγιώτης Τζάσης, ἐν ἔτει 1624, παρίσταται ὡς μάρτυς ἀγοραπωλησίας ἀγροῦ, ἐν σημειώματι τοῦ κτητορ. κώδ. τῆς μονῆς Αἱμαλῶν (φ. 22α).

⁷ Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 224, στ. 29.

⁸ Περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὑπάρχει ἴδιον παλαιὸν μελέτημα: Κυρίλλου Ἀθανασιάδου, Τὰ κατὰ τὸν αἰσίδιμον Παῖσιον πατριάρχη Ἱεροσολύμων, «Δελτίον Ἱστορ. καὶ Ἐθνολ. Ἐταιρείας», τόμ. Δ' (1892 - 1895), σελ. 211 κέξ.

νοὺς, τοὺς μητροπολίτας Νικομηδείας Νεόφυτον καὶ Δράμας Ἀθανάσιον, κατὰ τὰς ἀρχὰς τοῦ 15' αἰῶνος, τὸν Σεργῶν Παρθένιον, πρὸ τῶν μέσων τοῦ 17' αἰῶνος, τὸν ἐθνομάρτυρα Ἀνανίαν, μητροπολίτην Λακεδαιμονίας κατὰ τὰ μέσα τοῦ 17' αἰῶνος, τὸν Βρεσθένης Κύριλλον, Θεοφάνη ἀγνώστου ἔδρας, κλπ. Εἰς τὸν Νικομηδείας Νεόφυτον καὶ ἄλλα μέλη τῆς οἰκογενείας Λαμπάρδη ὀφείλεται πράγματι ἡ ἴδρυσις, ἡ ἀνακαίνισις, ὁ καλλωπισμὸς καὶ ἄλλαι δωρεαὶ τοῦ ναοῦ τῆς Ἁγίας Κυριακῆς ἐν Δημητσάνῃ¹. Ἐκ τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Σωφρονίου ἀκριβῶς πληροφοροῦμεθα ὅτι εἰς τὴν ἐν λόγῳ οἰκογένειαν ὀφείλεται συλλήβδην πᾶσα ἡ περὶ τὸν μητροπολιτικὸν ναὸν μέριμνα.

Ἡ ἀνωτέρω ἐκδιδιομένη πατριαρχικὴ ἐπιστολὴ ἀπευθύνεται πρὸς τὸν ἀρχιεπίσκοπον Δημητσάνης ἀωνύμως, τὸν Φεβρουάριον τοῦ 1609. Τὸ ἐπόμενον ἔτος 1610, κατὰ μῆνα Αὐγούστον, ἀρχιεπίσκοπός τις Δημητσάνης ὑπέγραψε μετὰ τοῦ μητροπολίτου Μονεμβασίας Γερμανοῦ συνοδικὸν συγχωρητήριον γράμμα τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Νεοφύτου Β', ἀναφερόμενον εἰς τὸν θάνατον τοῦ μητροπολίτου Μυτιλήνης Παΐσιου, «ὅστις ἀποθνήσκων—ὡς ἀναφέρεται—οὐδὲν ἄλλο ἐπαφῆκε πλὴν ὧν ἀφιερῶσατο ἐπὶ ζωῆς αὐτοῦ...»². Λόγῳ φθορᾶς τοῦ ἐγγράφου, δὲν μᾶς παραδίδεται καὶ ἐντεῦθεν τὸ ὄνομα τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Εἶναι ὅμως οὗτος Ἀθανάσιος, ὅστις κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ ἰδίου ἔτους 1610 μετὰ τοῦ Χριστιανουπόλεως Συμεῶν, Μονεμβασίας Γερμανοῦ κ.ἄ. συνυπογράφει σιγίλλιον τοῦ αὐτοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Β', δοθὲν τῷ μητροπολίτῃ Ἀγκύρας Παρθενίῳ, εἰς ὃν ἀπεδόθησαν χωρία τινὰ τῆς μητροπόλεώς του³. Οὕτως ἔχομεν :

α') Ἀνώνυμον ἀρχιεπίσκοπον Δημητσάνης, ἀποδέκτην τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Σωφρονίου (Φεβρουάριος 1609).

β') Ἀθανάσιον ἀρχιεπίσκοπον Δημητσάνης, ὅστις εὐρεθεὶς εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ πιθανῶς μετέχων τῆς Ἱ. Συνόδου, ὑπέγραψε κατ' Αὐγούστον καὶ Σεπτέμβριον 1610 τὰ ἀνωτέρω δύο γράμματα.

γ') Ἀδήλου χρόνου ἀρχιερέα, πρόφην Δημητσάνης Ἀθανάσιον, μνημονεύομενον ἐν τῷ γνωστῷ καταλόγῳ τῶν ἐκ Δημητσάνης ἀρχιερέων⁴.

¹ Βλ. πρὸς τὸ παρόν : Γ. Ι. Κ α ρ β ε λ ᾱ, Ἱστορικὰ σημεῖα. Ὁ μητροπολιτικὸς ναὸς τῆς ἁγίας Κυριακῆς Δημητσάνης, ἔφημ. «Ἡ Φωνὴ τῆς Γορτυνίας», ἔτ. ΙΑ', φ. 293, 14 Ἰουλίου 1947. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Ἐπιφανεῖς Γορτυνίου ἐπὶ Τουρκοκρατίας, «Γορτυν. Ἡμερολόγιον», ἔτ. Γ' (1948), σελ. 4-5. Διὰ τὸν σημερινὸν ναὸν τῆς ἁγίας Κυριακῆς, τὸν καταλαβόντα τὴν θέσιν τοῦ κατεδαφισθέντος παλαιοῦ ἀπὸ τοῦ 1834, βλ. Α. Ζάχων, «Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον», τόμ. Η' (1923), σελ. 68-69.

² Ἀ θ. Παπαδοπούλου-Κεραμέως, Μαυρογορδάτειος Βιβλιοθήκη, τόμ. Α', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1884-1886, σελ. 173.

³ Παράρτημα περιοδ. Ἑλλην. Φιλολογικοῦ Συλλόγου Κωνσταντινουπόλεως, τόμ. Κ' - ΚΒ' (1892), σελ. 98.

⁴ Κῶδ. Φιλοσόφου φ. 130α, 5ος, εὐθὺς μετὰ τοὺς : α') πατρ. Ἱεροσολύμων

δ') Ἄνευ ἔδρας ἀρχιερέα Ἀθανάσιον Κοντογιάννην, ὅστις καταγόμενος ἐκ Ζυγοβιστίου εἶχεν ἀποκτήσει ἴδιαν περιουσίαν ἐγγὺς τοῦ χωρίου του, ἀπέθανε δὲ πρὸ τοῦ ἔτους 1638¹.

Ἐποθέτομεν ὅτι πρόκειται περὶ ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ προσώπου, δηλ. ἀρχιεπισκόπου Δημητσάνης Ἀθανασίου, ὅστις εἶχεν οἰκογενειακὸν ὄνομα Κοντογιάννης, ὑπῆρξεν ὁ ἀποδέκτης τοῦ γράμματος τοῦ Σωφρονίου (1609) καὶ ὑπέγραψε τὰ συνοδικὰ γράμματα τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Β' (1610). Ὁ Ἀθανάσιος οὗτος φαίνεται ὅτι εἶχε παραιτηθῆ πρὸ τοῦ ἔτους 1620 τῆς ἀρχιεπισκοπῆς αὐτοῦ, ὅτε, ὡς εἶδομεν, ἡ Δημητσάνα συνηνώθη μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας. Ἐντεῦθεν εἰς τὸν Ἀθανάσιον ἀπέμεινε ὁ τίτλος τοῦ *πρώην*.

Ἡ ἐν λόγῳ ὑπαγωγή τῆς Δημητσάνης εἰς τὴν μητρόπολιν Λακεδαιμονίας ὑπῆρξεν ἔργον τοῦ μητροπολίτου αὐτῆς Ἰωάσαφ, ὅστις, ἐνδιαφερόμενος διὰ τὴν εἰσπραξίν τῶν ἐτησίων αὐτοῦ δικαιωμάτων, δὲν ἠνόησε τὴν ὑπαρξίν τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης. Ἡ πληροφορία, περὶ ἀναποσπάστου τῆς Δημητσάνης μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας κατὰ τὸ 1620, ἐπαληθεύεται καὶ ἐκ τοῦ ὅτι εἰς τὸ κατὰ Μάιον τοῦ 1624 ἀπολυθὲν ὑπὸ Κυρίλλου τοῦ Λουκάρεως σιγίλλιον, πρὸς ἀνανέωσιν τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας τῆς μονῆς τοῦ Φιλοσόφου, αὕτη δριζίζεται κειμένη εἰς τὴν ἐπαρχίαν τοῦ μητροπολίτου Λακεδαιμο-

Σωφρόνιον, β') πατρ. Ἱεροσολύμων Θεοφάνη, γ') Δράμας Ἀθανάσιον, δ') Παλαιῶν Πατρῶν Θεοφάνη, ζήσαντα πρὸ τῶν μέσων τοῦ 15' αἰῶνος. Ἐντεῦθεν: Ἱε ρ. Βογιατσῆς, «Εὐαγγ. Κήρυξ», Η' (1864), σελ. 505. Ε. Καστιόρχης, Αὐτόθι, Θ' (1865), σελ. 128. Τ. Κανδηλιώροϋ, Δημητσάνα, σελ. 24 (9ος). Γορτυνία, σελ. 150, 3ος.

¹ Εἰς χεῖρας ἡμῶν εὐρίσκεται τὸ ἀκόλουθον ἔγγραφον:

† ὁ Λακεδαιμονίας μητροπολίτης Ἰωάσαφ:

Ἐπειδὴ ἐτελεύτησεν ὁ Ἐπίσκοπος Ἀθανάσιος καὶ κατέλειπε περιβόλιον, τὸ ὄν ἐν τῷ Ζυγοβυστίῳ ἀντίπερα, τὸ ὅποιον τὸ ἐπροσυλώσαμεν ἡμοῖς εἰς τὸ μονασῆριον τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου τῶν Μυαλλῶν νὰ μένει ἀδιάσπαστον καὶ ἀμετακίνητον ἀπὸ τοῦ θεοῦ κ(αὶ) ἱεροῦ τούτου μονασηρίου ἀπὸ τὴν σήμερον μέχρι τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος ὅστις θὰ βουληθεῖ ἀπὸ ξενῶσαι τὸ αὐτὸ περιβόλιον, ἀπὸ τοῦ μονασῆριον αὐτὸ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, ἱερομένους, ἢ λαϊκὸς νὰ εἶναι καὶ νὰ διὰ μένει ἀφωρισμένους παρὰ τῆς ἀγίας καὶ ὁμοουσίου κ(αὶ) ζωοποιῦ, κ(αὶ) ἀσυγχύτου, τριάδος, τοῦ π(α)τρ(ό)ς, κ(αὶ) τοῦ υἱοῦ, κ(αὶ) τοῦ ἁγίου πν(εύματος) τοῦ ἐνὸς τῆ φύσει μόνου θεοῦ κ(αὶ) κατηράμενος, κ(αὶ) ἀσυγχώρητος ἔν τε τῷ νῦν αἰῶνι, κ(αὶ) ἐν τῷ μέλλοντι κ(αὶ) μ(ε)τ(ὰ) θάνατον) ἄλλωτος κ(αὶ) τμπανιαῖος κ(αὶ) νὰ ἔχει κ(αὶ) τὴν ὑπεραγίαν Θεοτόκον ἀντίδικον ἐν ἡμέρα τῆς κρίσεως· ὅθεν εἰς ἀσφάλειαν ἐγεννητο κ(αὶ) τὸ παρὸν τῆς ἡμ(ετέ)ρας ταπεινότητος γράμμα, κ(αὶ) ἐδώθη τῇ διαλυφθεῖσει μονῆ· ἐν ἔτει αῶ χῶ λῶ ηῷ, ἐν μηνὶ Φεβρουαρίῳ. Βλ. καὶ Τάσου Γριτσοπούλου, Μονὴ Αἰμαλοῦς, σελ. 12, 14, 33-34. Ἴσως ὁ Ἀθανάσιος οὗτος Κοντογιάννης, ὁ ἔχων περιβόλιον πλησίον τοῦ ναοῦ τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, ὑπῆρξεν ὁ κτίτωρ τοῦ ναοῦ, ἐπ' ὀνόματι τοῦ ὁμωνύμου τοῦ ἁγίου τιμωμένου, ὅστις βραδύτερον ἀπέβη μετόχιον τῆς Αἰμαλοῦς. Τ. Γριτσοπούλου, Αὐτόθι, σελ. 33-34.

νίας¹, οὐχὶ δὲ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Δημητσάνης, ἐνῶ εἰς σιγίλλιον ἀπολυθὲν πρὸ τοῦ 1620 ὑπὸ Τιμοθέου Β' (1614-1622) ὑπὲρ τῆς μονῆς Αἱμυναλοῦς, ἡ μονὴ ὀρίζεται κειμένη ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης². Οὕτως ἔκτοτε ὁ Ἰωάσαφ, μητροπολίτης Λακεδαιμονίας καὶ κυριάρχης Δημητσάνης, ἀπαντᾷ εἰς διαφόρους πράξεις ὡς τοιοῦτος ἐν τῇ περιφερείᾳ ταύτῃ³.

Ἀλλὰ καὶ ἡ δευτέρα συγχώνευσις τῆς Δημητσάνης μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας δὲν ἐκράτησε πολὺ, διότι, ὡς εἶδομεν, διὰ πράξεως τοῦ πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παρθενίου Α' τοῦ Γέροντος (7 Ἰουλίου 1639 - 8 Σεπτεμβρίου 1644)⁴ ἀνασυνέστη ἡ ἀρχιεπισκοπὴ ἀποκτίσασα ἴδιον ἀρχιεπίσκοπον *Κυρίλλον*. Τὴν πληροφορίαν ἔχομεν ἐξ αὐτοῦ τοῦ μνημονευθέντος ἤδη γράμματος Ἱερεμίου Γ' τοῦ ἀπὸ Καισαρείας, ἀπολυθέντος κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1718, ἐνθα βεβαιοῦνται τὰ ἀνωτέρω: *«καθὼς τὸ προσκομισθὲν τῇ πατριαρχικῇ Συνόδῳ ἴσον πράξεως τοῦ ἐν μακαρία τῇ λήξει πατριάρχου γέροντος κνρ Παρθενίου, δοθείσης τῷ κατ' ἐκεῖνο καιροῦ ἀρχιερατεύσαντι ἐν αὐτῇ κυρ-Κυρίλλῳ»*⁵. Ἡ ἀνασύστασις αὕτη τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης, ἐκ συγχύσεως προφανῶς, ἐθεωρήθη ὡς νέα συγχώνευσις μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας, γενομένη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου τοῦ Α'⁶. Φαίνεται ἐν τούτοις ὅτι δὲν ἐκράτησε πολὺ ἡ ἀνεξαρτησία τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, καθὼς καὶ εἰς αὐτὸ τὸ γράμμα τοῦ Ἱερεμίου προστίθεται: *«ἔπειτα δὲ οὐκ οἶδ' ὅπως ἔφθασεν ἐνωθῆναι παραλόγως τῇ ἐπαρχίᾳ Λακεδαιμονίας καὶ ἦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ κατὰ καιροῦς μητροπολίτου Λακεδαιμονίας μέχρι τοῦ νῦν (=1718)»*⁷.

Πότε ἀκριβῶς ἐγένετο ἡ νέα (τρίτη) συγχώνευσις δὲν γνωρίζομεν. Πάντως ἐπὶ τοῦ μητροπολίτου Λακεδαιμονίας Γαβριὴλ (1641 κῆξ.) ἡ Δημητσάνα εἶχε συγχωνευθῆ. Διότι συναίνεσι αὐτοῦ τούτου τοῦ Λακεδαιμονίας Γα-

¹ Τὸ γράμμα εἶναι ἀνέκδοτον, ἀπόκειται δὲ ἐν τῷ κατὰ τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην τῆς σχολῆς Δημητσάνης τοπικῶ Ἱστορικῷ Ἀρχεῖῳ Γορτυνίας καὶ θέλει περιληφθῆ εἰς τὴν ἐτοιμαζομένην πρὸς ἔκδοσιν ἱστορίαν τῆς μονῆς Φιλοσόφου.

² Τάσσο Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ παρὰ τὴν Δημητσάναν μονὴ Παναγίας τῆς Αἱμυναλοῦς, σελ. 12. Πρβλ. Δ. Α. Ζακυθινόυ, «Ἑλληνικά», τόμ. Β' (1929), σελ. 425, στ. 25.

³ Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 229, ὑποσ. 1. Πρβλ. Τ. Α. Γριτσοπούλου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 10 - 11.

⁴ Γενναδίου Μ. Ἀραμπατζόγλου (μητροπολίτου Ἡλιουπόλεως καὶ Θεῖρων), Φωτίειος Βιβλιοθήκη, μέρ. Α', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1933, σελ. 211.

⁵ Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 218, ὑποσ. 4.

⁶ Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, σελ. 569. Ε. Σαβράμης, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 220. Αἱ πηγαι ἐξ ὧν ἀντλεῖ ὁ μακαρίτης Γεδεών πολλάκις παρέχουν διφορούμενας πληροφορίας, ὡς θὰ ἴδωμεν καὶ εὐθὺς κατωτέρω.

⁷ Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Δ', σελ. 376.

βριήλ, ὡς κυριάρχου τῆς ἐπαρχίας, τὸ μοναστήριον τῶν ἁγίων Θεοδώρων, πλησίον Πύργου, Νεμνίτζας καὶ Ἀργυροκάστρου κείμενον, ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Δημητσάνης, ἐγένετο σταυροπηγιακόν¹. Ἐξ ἄλλου, ὁ Γαβριήλ ἐβεβαίωσε γράμματα δωρητήρια καὶ μετ' αὐτὸν ἄλλοι μητροπολίται Λακεδαιμονίας ἐνεργοῦν ὡς κυριάρχαι τῆς περιοχῆς². Ἐν δὲ πατριαρχικῷ διαζυγίῳ γράμματι τοῦ πατρ. Διονυσίου, κατὰ τὸ ἔτος 1679, μεταξὺ Κανέλλας καὶ Κανέλλου, υἱοῦ Δημητρίου, ἀπὸ χώρας Στεμνίτσας, αὕτη χαρακτηρίζεται τῆς ἐπαρχίας Λακεδαιμονίας³.

Ἡ τελευταία ὑποταγὴ τῆς Δημητσάνης ἐκράτησε μέχρι τοῦ Δεκεμβρίου 1718, καθ' ὅλην δηλ. τὴν διάρκειαν τῆς Ἐνετοκρατίας καὶ πέραν αὐτῆς. Λήγοντος ὅμως τοῦ ἔτους 1718 οἱ ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ «ἀπαξάπαντες χριστιανοί, μὴ φέροντες ἐν στερήσει διάγειν γνήσιον ἀρχιερέως προσέδρομον [εἰς τὴν πατριαρχ. Σύνοδον ἐπὶ πατρ. Ἱερεμίον Γ'] διὰ κοινῆς αὐτῶν ἀναφορᾶς, ζητοῦντες χειροτονηθῆναι ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ ταύτῃ γνήσιον καὶ νόμιμον ἀρχιεπίσκοπον...». Ἡ Σύνοδος τῆς Μ. Ἐκκλησίας ἔκρινεν ὅτι, κατὰ τοὺς ἱεροῦς νόμους τῆς ἐκκλησίας, ἔπρεπεν ἐν Δημητσάνῃ νὰ χειροτονηθῇ γνήσιος ἀρχιερεὺς, «ἅτε δὴ τῇ ἐπαρχίᾳ οὔση οὐκ ὀλιγανθρώπων καὶ δεομένη ἀρχιερατικῆς ἐπιστασίας..., δυοὶ δ' ἐπαρχίαις ἕνα ἐπίσκοπον ἐπιστατεῖν πρὸς τῷ ἀδυνάτῳ καὶ παραλόγῳ ἀναφανέντῳ»⁴.

V

Ἀνακεφαλαιοῦντες τὰ μέχρι τοῦδε εἰρημένα, παρατηροῦμεν ὅτι ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης καὶ Ἀργυροκάστρου :

α') ἰδρύθη πρὸ τοῦ τέλους τοῦ 15' αἰῶνος⁵

β') μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1605 - 1607, ἐπὶ τῆς β' πατριαρχείας τοῦ πατριάρχου Ραφαήλ τοῦ Β', συνεχωνεύθη τὸ πρῶτον μετὰ τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, ἀφ' ἧς ὅμως ταχέως ἀπεσπᾶσθη⁶

¹ Π. Παπαζαφειροπούλου, Μεθυδριάς, σελ. 167.

² Π.χ. Συμεὼν Στεφανόπουλος 1665, Καρνουπόλεως Ἀνθίμος, ὡς ἐπίτροπος τοῦ Λακεδαιμονίας, κατὰ τὸ 1688, Γεννάδιος, Θεοδώρητος κλπ., περὶ ὧν θέλομεν διαλάβει ἐν τῇ παρασκευαζομένῃ μελέτῃ ἡμῶν περὶ τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας. Βλ. πρὸς τὸ παρὸν Τάσον Α. Γριτσοπούλου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 16, 17, ὑποσ. 2, σελ. 20 κλπ. Τοῦ αὐτοῦ, Μητρόπολις καὶ μητροπολίται Λακεδαιμονίας κατὰ τὴν Ἐνετοκρατίαν, Θεοδώρητος Κριτῆς ὁ ἐκ Δημητσάνης, «Θεολογία», τόμ. Κ', 1949.

³ Γεν. Μ. Ἀραμπατζόγλου, Ἐνθ' ἄνωτ., μέρ. Β', ἐν Κωνσταντινουπόλει 1935, σελ. 152.

⁴ Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἱεροσολυμιτικὴ Βιβλιοθήκη, τόμ. Δ', σελ. 376.

γ') κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1620, συνεχωνεύθη καὶ πάλιν, τὸ δεύτερον, μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας, ἀποσπασθεῖσα αὐτῆς ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Παρθενίου Α' τοῦ Γέροντος, μεταξύ τῶν ἐτῶν 1639 - 1644, καὶ

δ') περὶ τὰ μέσα τοῦ 15' αἰῶνος, συγχωνευθεῖσα μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας, τὸ τρίτον, ἐσχόλασεν ἐπὶ μακρόν, μέχρι τοῦ ἔτους 1718, ὁπότε, ἀποσπασθεῖσα αὐτῆς, διετήρησε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς ἐπὶ τι χρονικὸν διάστημα.

Ἀπὸ τῆς κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1718 ἀνασυστάσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης, τὸν θρόνον αὐτῆς καταλαμβάνει, προκηρυχθεὶς καὶ ἐκλεγείς ὁ «δοσιώτατος ἐν ἱερομονάχοις κτθρ Π α γ κ ρ ά τ ι ο ς, ἀνὴρ ἱεροπρεπής, καὶ τὸ ἱερατικὸν σχῆμα ἐκ παίδων ἠμφισμένοσ, σεμνὸς τὰ ἦθη καὶ τὸν τρόπον κόσμιος, πρᾶξιν τε ἐκκλησιαστικὴν καὶ τὰ ἔργα προσήκοντα τῇ μοναδικῇ πολιτείᾳ κεκτημένος καὶ ἐναρέτως διάγων καὶ ἐξασκῶν ἐαυτὸν εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ σωτήριον, ὥστε καὶ ἄξιος ἀνεφάνη ποιμάναι ποίμνιον ἐν δοσιότητι καὶ δικαιοσύνη», ὡς σημειοῦται ἐν τῷ σιγίλλῳ τοῦ 1718¹.

Ὁ Παγκράτιος, Λαζαρόπουλος ἢ Κουρῆς, τὸ ἐπίκλιον, ὑπῆρξε ἐπίσης τέκνον τῆς Δημητσάνης², φαίνεται δὲ ὅτι δὲν ἦτο ἄμοιρος παιδείας. Ἀναφέρεται κάτοχος τοῦ ὑπ' ἀριθ. 4 χειρογράφου περγαμνηνοῦ κώδικος τῆς μονῆς Μ. Σπηλαίου (XIII αἰῶνος), περιέχοντος τὴν Καινὴν Διαθήκην. Ἐν συνεσταχωμένῳ χαρτῶφ φύλλῳ τοῦ κώδικος (φ. 1Αα) ὑπῆρχε τὸ ἀκόλουθον σημείωμα: *† <ἐκ τῶν Δρύστ(άς) Ἱεροθέου νὺν εἶ(ναι) τοῦ Δημητζάνης> Παγκρατίου, ἀσκῶ δεκεβρίου γ'*³. Ἐπίσης εἰς τὴν κατοχὴν αὐτοῦ ὁ Παγκράτιος εἶχεν ἀντίτυπον τοῦ γνωστοῦ βιβλίου, ὅπερ ἐπιγράφεται «*Τόμος ἀγάπης κατὰ Λατίνων, συλλεγείς καὶ τυποθεῖς παρὰ Δοσιθέου πατριάρχου Ἱερολύμων...*, ἐν ἔτει 1698»⁴. Τὸ ἀντίτυπον τοῦτο περιῆλθεν ἔκτοτε εἰς τὴν δημοσίαν Βι-

¹ Ἀθ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 377.

² [Ε. Καστόρχης], Σχολὴ Δημητσάνης, σελ. 43, 7ος. Βογιατσῆς, «Βύρων», Α', σελ. 183. Κανδηλώρος, Δημητσάνα, σελ. 24, 32ος καὶ σελ. 25, 50ός, ἐνθα ἀναγράφεται δὶς, ὡς διάφορος ὁ Λαζαρόπουλος τοῦ Κουρῆ, πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Γορτυνία, σελ. 151, 26ος καὶ 46ος. Ἐκ τῆς αὐτῆς οἰκογενείας μνημονεύονται ἀρχιερεῖς, ὁ Δρύστρας Παφνούτιος καὶ Καρουπόλεως Ἀνθίμος.

³ N. A. Bees, Verzeichnis der griechischen Handschriften des Peloponnesischen Klosters Mega Spilæon. Κατάλογος τῶν ἑλληνικῶν χειρογράφων κωδικῶν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ μονῆς τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις καὶ Λειψία 1915, σελ. 5. Ὁ Ἱερόθεος ἐδίδασκεν ἐν τῇ Ἀκαδημίᾳ τοῦ Βουκουρεστίου φυσικομαθηματικὰς ἐπιστήμας, μητροπολίτης δὲ Δρύστρας μετὰ τὸ ἔτος 1710 γενόμενος διετηρήθη μέχρι τοῦ θανάτου του 1719. Βλ. μητρ. Σάρδεων Γερμανοῦ, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι τῶν ἐπαρχιῶν τῆς Βορ. Θράκης... ἀπὸ τῆς ἀλώσεως, «Θρακικά», Η' (1937), σελ. 139. Πρβλ. Μ. Δ. Χ (αμοῦδοπούλου), «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ἔτ. Α' (1880-1881), σ. 171α, ὑποσ. 1. Ν. Βέην, Ἐνθ' ἄνωτ., σ. 5 κέξ.

⁴ Émile Legrand, Bibliographie Hellénique au dix-septième siècle, τόμ. III, Παρίσι 1895, σελ. 54, N° 680.

βλιοθήκην τῆς σχολῆς Δημητσάνης (Β.Ε. 1734), ταξινομηθὲν ὑπὸ ἐπίσημα Γγ 1015, σχ. 4ον, φέρει δὲ ἐν τῇ 1ῃ αὐτοῦ σελίδι τὴν ἀκόλουθον ἰδιόχειρον τοῦ Παγκρατίου σημειώσιν: *αφκβ ἀπριλίω ις' τοπαρ(όν) βιβλίον ὑπάρχει Παγκρατίου ἀρχιερέως | δημητζάνης τωἐπίκλειον λαζαρόπουλος καὶ μετὰ τὴν ἀπόβόσινμου ναεῖναι | ἀφιερομενο εἰς τομοναστήρι του φιλοσόφου διαφυγκήνμου σωτηρίαν κ(αί) ὄποιος ἤθελε | τοἀπόξενόση ναεῖναι εἰς τὴν ἀγανάκτηση τοῦ θ(εο)ῦ. | Ἀρχιεπίσκοπος Δημητζάνης Παγκράτιος βεβαιοῖ¹.*

Μέχρι τότε ἀκριβῶς διετήρησε τὸν θρόνον τῆς Δημητσάνης ὁ Παγκράτιος δὲν γνωρίζομεν. Πάντως μετ' αὐτὸν ἀπαντᾷ ἀρχιεπίσκοπος Νικόδημος. Οὗτος προερχόμενος ἐκ τῆς πατριακῆς ἀδελφότητος τοῦ ἐνδόξου μοναστηρίου Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ἐπὶ βραχὺ προέστη τοῦ ἐν Δημητσάνῃ ἀρχιερατικοῦ θρόνου, προτιμήσας ἀντ' αὐτοῦ νὰ τεθῆ εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς μονῆς τῆς μετανοίας αὐτοῦ. Τοῦτο ἐγένετο πρὸ τοῦ ἔτους 1727, διότι τὴν 25ην Ἀπριλίου τοῦ ἔτους τούτου ὁ Νικόδημος ὑπέγραψεν ἐν Πάτμῳ συμβόλαιον τῆς μονῆς, ὡς πρῶτον Δημητσάνης². Ὀλίγον ἐνωρίτερον, κατ' ἐντολὴν τῶν μοναχῶν τοῦ Ἀγ. Ἰωάννου τοῦ Θεολόγου, ὁ Νικόδημος εἶχε ταξιδεύσει ἐπὶ ἀποστολῇ ὑπὲρ τῆς μονῆς εἰς Ἑσπερίαν, εἰς Βιέννην δὲ εὐρισκόμενος ἔλαβε παρὰ τοῦ Γερμανοῦ αὐτοκράτορος Καρόλου Γ', τὴν 25ην Φεβρουαρίου/8 Μαρτίου 1727, γράμμα κατὰ τῶν λυμαινομένων τὰς ἑλληνικὰς θαλάσσας Φράγκων πειρατῶν³. Ἀπὸ ἐπιστολὰς δὲ τοῦ ἐν Πάτμῳ σοφοῦ διδασκάλου Μακαρίου, πρὸς τὸν μητροπολίτην Σμύρνης Νεόφυτον, πληροφοροῦμεθα ὅτι ὑπ' αὐτοῦ ὁ Νικόδημος ἐστάλη εἰς Σμύρνην, πρὸς συλλογὴν βοηθημάτων διὰ τὸ μοναστήριον τῆς Πάτμου, κομίζων καὶ πρὸς τὸν μητροπολίτην εὐχαριστήρια γράμματα, διὰ τὴν ἐπιδεικνυομένην ὑπὲρ τῆς μονῆς πρόνοιαν⁴. Εἰς τὸ ἐν Σμύρνη μετόχιον τῆς μονῆς ταύτης, ἔνθα διέτριβε κατὰ τὰς ἐκεῖ μεταβάσεις του ὁ Νικόδημος, ἀπέθανε τὸν Αὐγούστου τοῦ 1756, ὡς τοῦτο δῆλον καθίσταται ἐκ τινος σημειώματος, γεγραμμένου ἐν σελ. 41 τοῦ *Βρεβίου* τῆς ἐν Πάτμῳ σεβασμίας μονῆς. Ἴδου τὸ ἐνθύμημα: *Τῶ ἀπῶ ἔτει [=1756]*

¹ Τὸ σημείωμα εἶναι ἀνέκδοτον. Πρβλ. καὶ Ἰερωάννου Βογιατσῆν, «Βύρων», Α', σελ. 182.

² Βιβλίον τοῦ μοναστηρίου φ. 33. Π. Γ. Ζεργλέντη, Ἱστορικαὶ ἔρευναι περὶ τὰς ἐκκλησίας τῶν νήσων τῆς Ἀνατολικῆς Μεσογείου θαλάσσης, τόμ. Α', ἐν Ἐρμούπολει 1913-1922, σελ. 204.

³ Fr. Miklosich-J. Müller, Acta et Diplomata monasteriorum et ecclesiarum Orientalis, Vindobonæ 1890, τόμ. III, σελ. 427-428. Π. Ζεργλέντης, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 204.

⁴ Κ. Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων), Τὰ σφζόμενα φιλολογικὰ συγγράμματα, τόμ. Α', Ἀθήνησι αωσα', σελ. 424-425. Π. Ζεργλέντης, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 183, 159. Β. Α. Μυστακίδου, Ἐπισκοπικοὶ κατάλογοι, «Ἐπετ. Ἐταιρ. Βυζ. Σπουδῶν», ἔτ. ΙΒ' (1936), σελ. 169.

Αὐγούστου 13 ἔδωκε τὸ κοινὸν χρέος ὁ πρῶην Δημητσάνης κνρ Νικόδημος, ἐδρισκόμενος εἰς τὸ μετόχιον τῆς Σμύρνης ἀνὴρ τίμιος καὶ θεοσεβής, ὅστις καὶ τὸ αὐτὸ μετόχιον ἀνεκαίνισε ζήσας καλῶς καὶ τοῖς πᾶσι περιλημένος¹.

Μετὰ τὸ ἔτος 1727, ὅτε ὁ Νικόδημος ἀπεμακρύνθη τῆς ἀρχιεπισκοπῆς αὐτοῦ, δὲν γνωρίζομεν ἂν ἐπὶ μίαν εἰκοσαετίαν ὑπῆρξεν εἰς ἡ περισσότεροι διάδοχοί του. Δὲν θὰ ἦτο τολμηρὸν νὰ ὑποθέσωμεν, ὅτι κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην εἰς τὸν θρόνον τῆς ἐν λόγῳ ἀρχιεπισκοπῆς ἀνῆλθεν ἀρχιερεὺς τις τῶν φερομένων ὡς πρῶην Δημητσάνης ἐν τῷ μνημονευθέντι καταλόγῳ τῶν Δημητσανιτῶν ἀρχιερέων², ἢ τῶν ἐν αὐτῷ ὄρφανῶν ἔδρας, οἵτινες εἶναι: Ἱερεμίας ἐκ Στεμνίτσας, Ἀρσένιος, Ἰγνάτιος, Παρθένιος Μπούσιος, Παρθένιος Σεργόπουλος, Κάλλιστος ἐκ Βερβίτσας, κλπ.³ Τὸ πιθανώτερον ὅμως εἶναι ὅτι, μετὰ τὸν Νικόδημον, ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης συνεχωνεύθη καὶ πάλιν μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας, μεταξὺ τῶν ἐτῶν 1727 - 1747. Ἐντὸς τῆς χρονικῆς περιόδου ταύτης, καὶ δὴ κατὰ τινα τῶν τριῶν πρώτων πατριαρχειῶν τοῦ ἀπὸ Νικομηδείας πατρ. Παΐσιου Β', ὁ μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Παρθένιος ὁ Καλημέρης, ὡς κυριάρχης τῆς Δημητσάνης, συναινεῖ εἰς τὴν ἀνακαίνισιν τῆς κατὰ τὴν Στεμνίτσαν μονῆς Ζωοδόχου Πηγῆς, τῆς καὶ Χρυσοπηγῆς ἐπικεκλημένης, δαπάναις τῶν πέριξ χριστιανῶν, πρὸς ἀναγνώρισιν τῆς σταυροπηγιακῆς ἀξίας τῆς ὁποίας ἀπελύθη σιγίλλιον. Τὸ γράμμα τοῦτο τοῦ Παΐσιου Β' δὲν διεσώθη. Τὴν πληροφορίαν ὅμως γνωρίζομεν ἐκ σχετικῆς περικοπῆς νεωτέρου ὑπὲρ τῆς μονῆς γράμματος, ὑπὸ τοῦ ἐθνομάρτυρος Γρηγορίου Ε' ἀπολυθέντος κατ' Ἀπρίλιον τοῦ ἔτους 1798⁴. Κατ' Ἰούλιον τοῦ ἔτους 1747, ὁ μνημονευθεὶς πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Παΐσιος Β' (κατὰ τὴν γ' αὐτοῦ πατριαρχεῖαν) ἀπεφάνητο ὅπως ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης ὑπόκειται τῇ μητροπόλει Λακεδαιμονίας⁵, ἀνέδειξε δέ, κατὰ προαγωγὴν προφανῶς, ἀρχιεπίσκοπον αὐτῆς τὸν ἄχρι τοῦδε ἐπίσκοπον Καρου-

¹ Ἀ θ. Παπαδοπούλου - Κεραμέως, Σύμμικτα, «Νέα Σιών», τόμ. Β' (1905), σελ. 851. Δημ. Καλλιμάχου, Πατριακῆς βιβλιοθήκης συμπλήρωμα, «Ἐκκλ. Φάρος», τόμ. ΙΒ' (1913), σελ. 535. Π. Ζεργλέντης, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 183, 159. Ε. Σαβράμης, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 221.

² Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 218 - 219.

³ Αὐτόθι, σελ. 219, ὑποσ. 1.

⁴ Τὸ γράμμα εἶναι ἀνέκδοτον, ἀπόκειται δὲ ἐν τῷ κατὰ τὴν δημοσίαν βιβλιοθήκην τῆς σχολῆς Δημητσάνης Ἱστορικῷ Ἀρχεῖῳ Γορτυνίας ἐκ τῶν τῆς γορτυνιακῆς μονῆς Προδρόμου.

⁵ Μ. Ι. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, σελ. 640. Ε. Σαβράμης, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 221 - 222. Προφανῶς τὴν ὑποταγὴν ταύτην συγγέων ὁ μακαρίτης Κανδηλῶρος ἔγραψε περὶ ἐνώσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης μετὰ τῆς μητροπόλεως Δημητσάνης (γρ. Λακεδαιμονίας), ἐπὶ Κυρίλλου Ε' κατὰ τὸ 1767: Τ. Χ. Κανδηλῶρος, Ἀρματωλισμὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐν Ἀθήναις 1924, σελ. 59. Πρβλ. καὶ Ε. Σαβράμης, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 219, ὑποσ. 2.

πόλεως 'Ανανίαν, ὑπὸ τὸν ὄρον ὄπως, μετὰ τὸν θάνατον αὐτοῦ, ἡ ἀρχιεπισκοπὴ συγχωνευθῆ μετὰ τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, ἧς ἐξηκολούθει νὰ προΐσταται εἰσέτι μητροπολίτης Παρθένιος ὁ Καλημέρης.

Ἄλλὰ κατὰ τὸ ἔτος 1750 ὁ 'Ανανίας προήχθη εἰς μητροπολίτην Λακεδαιμονίας, εἰς διαδοχὴν Παρθενίου τοῦ Καλημέρη, κατὰ ιδιόχειρον αὐτοῦ σημεῖωμα ἐν τῷ συνταχθέντι ὑπὸ τοῦ ἰδίου κώδικι τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας, ἔχον οὕτω : *ἡ δὲ ἡμετέρα ταπεινότης προήχθη τῷ τῆς ἀγιωτάτης μητροπόλεως θρόνῳ ἐν εἰτι σωτηρίῳ ΑΨΝ' [=1750] μὴν Φεβρουάριος*¹. Ὁ 'Ανανίας ὑπῆρξε τέκνον τῆς Δημητσάνης, ἐκ τῆς οἰκογενείας Θεοφίλη μὲν ἐκ πατρός, Λαμπάρδη δὲ ἐκ μητρός, καὶ ὑπηρέτησε τὴν πατρίδα καὶ ὡς πολιτικός². Γενόμενος μητροπολίτης Λακεδαιμονίας διετήρησε καὶ τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον τῆς γενετικῆς αὐτοῦ Δημητσάνης, ἐν ἧ μάλιστα λέγεται ὅτι ἀπέκτησεν ἰδιόκτητον ἐξοχικὴν κατοικίαν, ἐνθα διέμενε κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας, κειμένην εἰς τὸν «κάμπον τῆς Καρχαλοῦς», πλησίον τῶν πηγῶν τοῦ Λουσίου³.

Πρὸ τοῦ 1750, καθ' ἣν ἐποχὴν δηλ. ὁ 'Ανανίας ἦτο ἀρχιεπίσκοπος Δημητσάνης, συναντῶμεν τὸ ὄνομα αὐτοῦ ὡς κυριάρχου, γεγραμμένον εἰς τὴν πρόθεσιν τοῦ καθολικοῦ τῆς κατὰ τὸ Βαλτεσινικὸν μονῆς τῆς Θεοτόκου καὶ εἰς ἑτέραν εἰδικὴν ὑπὲρ αὐτοῦ δέησιν εἰς τὴν πρὸς Β. καμάραν τοῦ ναοῦ, ἔχουσαν οὕτω :

ΚΥΡΙΕ ΙΥΣΟΥ ΜΟΥ ΔΙΑΦΥΛΑΞΕ Τ(ΟΝ) ΔΟΥΛΟΝ ΣΟΥ
ΑΝΑΝΙΟΥ ΑΡΧΙΕΡΕΩΣ⁴.

Ἀπὸ τοῦ Νοεμβρίου 1767, ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης φέρεται ἀνασυνισταμένη ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σαμουὴλ τοῦ Χατζερεῆ, τοῦ ἀπὸ Δέρκων⁵. Ἡ ἀνασύστασις αὕτη πιθανώτατα ἀναφέρεται εἰς τὴν προαπεφασισμένην μετὰ τὸν θάνατον τοῦ 'Ανανίου αὐτόματον ἔνωσιν τῆς Δημητσάνης μετὰ τῆς μητροπόλεως Λακεδαιμονίας. Εἰς τὴν πραγματικότητα ὅμως, ἐφ' ὅσον ὁ 'Ανανίας, μητροπολίτης Λακεδαιμονίας διατελῶν, διετῆρει καὶ τὴν Δημητσά-

¹ J. Buchon, Recherches historiques..., σελ. LXXX. Μελετ. Γαλανοπούλου, Ἐκκλησιαστικαὶ σελίδες Λακωνίας, ἐν Ἀθήναις 1939, σελ. 159.

² Εἰς τὸν σχετικὸν κατάλογον ὁ Κανδηλώρος, Δημητσάνα, σελ. 25, Γορτυνία, σελ. 151, ἀναγράφει τὸν 'Ανανίαν τρεῖς, ὡς εἶν ἐπρόκειτο περὶ τριῶν διαφόρων προσώπων. Ἐνδιαφέροντά τινα ἐσημείωσεν ἐπ' ἐσχάτων περὶ αὐτοῦ ὁ Γ. Καρβελάς, ἐφημ. «Φωνὴ τῆς Γορτυνίας», φ. 289, 25 Ἀπριλίου 1917.

³ Μιχ. Οἰκονόμου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 30-31.

⁴ Τάσου 'Αθ. Γριτσοπούλου, Ἡ παρὰ τὸ Βαλτεσινικὸν ἱστορικὴ μονὴ τῆς Θεοτόκου, «Γορτυνιακὸν Ἡμερολόγιον», ἔτ. Δ' (1949), σελ. 34. Τὰ κατὰ τὴν περαιτέρω δρᾶσιν καὶ τὸν θάνατον τοῦ 'Ανανίου θὰ ἐξετάσωμεν ἀλλαχοῦ.

⁵ Μ. Γεδεών, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 660. Ὁ συγγραφεὺς ὑποσημειοῖ ὅτι εὔρε καὶ ἕτερον γράμμα, παρῆχον ἐναντίαν πληροφορίαν.

ναν, ὡς ἀρχιεπίσκοπος αὐτῆς, πλησίον τῆς ὁποίας διέμεναν ἐπὶ μῆνας ὀλοκλήρους¹, ἡ ζωὴ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ὑπῆρξε συνεχῆς, δὲν ἐμεσολάβησε δὲ νέα συγχώνευσις μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας, ὥστε νὰ δικαιολογῆται ἡ ἀνασύστασις αὐτῆς. Οὕτως, ἐν συνοδικῶ πατριαρχικῶ καταστίχῳ τῆς τεταγμένης ἐπιδόσεως καὶ εἰσφορᾶς ὑπὲρ τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικοῦ σχολείου, κατ' Ἰανουάριον τοῦ ἔτους 1759 ὠρίζετο ὑπὸ τοῦ πατριάρχου Σεραφεῖμ ποσὸν 2 χιλ. ἄσπρων εἰσφορὰ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης². Ἀπὸ δὲ τοῦ ἔτους 1767 τὸν θρόνον κατέχει ἀρχιεπίσκοπος Ἀμβρόσιος³, ἐκ Βαλτεσινίκου τῆς Γορτυνίας καταγόμενος. Τὸ ἔτος τῆς ἀνόδου τοῦ Ἀμβροσίου εἰς τὸν ἀρχιεπισκοπικὸν θρόνον πληροφοροῦμεθα ἀπὸ τὴν χρονολογίαν τὴν ἀναγεγραμμένην εἰς τὴν σφραγίδά του, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχουν τουρκικὰ τινα γράμματα, κύκλῳ δὲ αὐτῆς ταῦτα :

Ο ΤΑΠΕΙΝΟΣ ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΙΟΣ ΑΝΒΡΟΣΙΟΣ ΔΙΜΙΤΖΑΝΙΣ
ΚΑΙ ΑΡΓΙΡΟΚΑΣΤΡΟΥ ΑΨΕΖ (=1767)⁴.

Τὸ πρῶτον, τὴν ὑπογραφήν τοῦ Ἀμβροσίου, ὡς ἀρχιεπισκόπου Δημητσάνης, εὐρίσκομεν ἐπὶ κεφαλῆς πράξεως ἐκλογῆς νέου ἐπιτρόπου τοῦ ἐν Ζατούνῃ ἐνοριακοῦ ναοῦ Ὑπεραγίας Θεοτόκου τῆς Ἐλοβίτισσας, ἐν ἔτει 1765⁵. Ἄλλ' εἶναι φανερὸν ὅτι τὴν προκειμένην πράξιν ὁ Ἀμβρόσιος ἐπεκύρωσεν ἐκ τῶν ὑστέρων. Ἐν ἔτει 1768, ἔξ ἄλλου, ὁ Ἀμβρόσιος μετὰ τοῦ Ἀνθίμου Καρακάλλου, ἐπισκόπου Μεθώνης, ἐπιβεβαιοῦν πράξιν δι' ἧς οἱ διδάσκαλοι τῆς ἐν τῇ πόλει σχολῆς ἀπαλλάσσονται παντὸς χαρασίου⁶. Ἀκολούθως, ὁ Ἀμβρόσιος, κατὰ Νοέμβριον τοῦ 1789 ἐκ Ζατούνης ἐχορήγησε βεβαιωτήριον γράμμα πρὸς τὸν Ἀποστόλην Οἰκονομόπουλον, ὅστις ἐμίσησεν ἐκ Σμύρνης καὶ ὑπέπεσεν ὡς αἰχμάλωτος εἰς χεῖρας τοῦ major Lamprou⁷. Τὸ γράμμα τοῦτο εἶναι ἰδιόχειρον τοῦ Ἀμβροσίου, φέρει δὲ ἐν τέλει λιαν εὐκρινῶς τὴν

¹ Πρβλ. ἀνωτέρω, σελ. 236.

² Μ. Δ. Χ (αμοοδοπούλου), Ἡ πατριαρχικὴ Μεγάλὴ τοῦ Γένους Σχολή, «Ἐκκλησιαστικὴ Ἀλήθεια», ἔτ. Α' (1880-1881), σελ. 33 κέξ.

³ Τάκη Ταχτικοῦ (=Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου), Ἀμβρόσιος καὶ Φιλόθεος, τελευταῖοι ἀρχιεπίσκοποι Δημητσάνης, ἐφημ. Τριπόλεως «Παναρχαδικὴ Ἠχώ», ἔτ. ΙΓ', ἀριθ. φύλ. 596 (13 Νοεμβρίου 1938), σελ. 1-2.

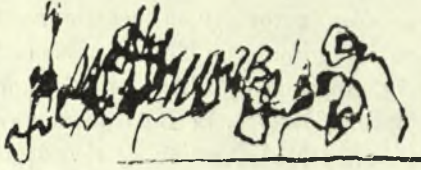
⁴ Βλ. κατωτέρω.

⁵ Φ. 13α τοῦ κώδικος τοῦ ναοῦ, ἀποκειμένου ἐν τῷ παρὰ τῇ δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ τῆς σχολῆς Δημητσάνης Ἱστορικῶ Ἀρχεῖῳ Γορτυνίας.

⁶ Ἐξ ἀντιγράφου, κατακεχωρισμένου ἐν τῷ κώδικι τῆς σχολῆς Δημητσάνης, ἀποκειμένου ἐν τῇ Βιβλιοθήκῃ αὐτῆς, φ. 43α. Βλ. [Ε. Καστόρχην], Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ ἑλλην. σχολῆς, σελ. 60-61.

⁷ Ἱστορ. Ἀρχ. Γορτυνίας, φάκελ. Σύμμικτα Γορτυνιακά. Βλ. Τ. Γριτσόπουλον, Περιπέτεια Ζατουνίτου κατὰ τὸ 1785, «Γορτυνιακὸν Ἡμερολόγιον», ἔτ. Δ' (1949), σελ. 14.

υπογραφήν καὶ παρ' αὐτὴν τὴν σφραγίδα τοῦ ἀρχιερέως¹. Ἐξ ἄλλου μετὰ τὰς ὑπογραφὰς τῶν συνοδικῶν ἀρχιερέων, ὁ Ἀμβρόσιος ὑπέγραψε δύο σιγιλιώδη πατριαρχικά γράμματα, ὑπὲρ τῆς σχολῆς Δημητσάνης ἀπολυθέντα,

τὸ μὲν ὑπὸ Θεοδοσίου Β' (1769), τὸ δὲ ὑπὸ Γαβριὴλ Δ' (1783)².

Ἴσως ἡ ὑπογραφή τοῦ Ἀμβροσίου εἰς τὰ γράμματα ταῦτα νὰ ἔχη σημασίαν τινά, π.χ. ὅτι δέχεται καὶ θὰ σεβασθῆ τὰς διατάξεις αὐτῶν, κλπ.

Ἡ ἐν Δημητσάνῃ ἀρχιερατεία τοῦ Ἀμβροσίου ὑπῆρξε συνεχῆς μέχρι τοῦ ἔτους 1795. Ἡ ἀρχιεπισκοπὴ κατ' Αὐγουστον τοῦ 1777 φέρεται ὑποτασσομένη τῇ μητροπόλει Λακεδαιμονίας, διὰ πράξεως τοῦ πατριάρχου Σωφρονίου Β' τοῦ ἀπὸ Ἱεροσολύμων, καὶ πάλιν δὲ κατ' Ἰανουάριον τοῦ 1791, δι' ὁμοίας πράξεως τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ'³. Ἄλλ' αἱ πληροφορίες αὗται εἶναι ἐντελῶς ἀνακριβεῖς. Εἰς τὰ μνημονευθέντα σιγίλλια ὑπὲρ τῆς σχολῆς Δημητσάνης, αὕτη ρητῶς ὀρίζεται κειμένη ἐν τῇ ἀρχιεπισκοπῇ Δημητσάνης, ὁμοίως δὲ καὶ εἰς ἕτερον ὅμοιον τοῦ πατριάρχου Προκοπίου τοῦ ἀπὸ Σμύρνης, κατὰ τὸ ἔτος 1783⁴. Ὁ δὲ Ἀμβρόσιος τεκμαίρεται ὅτι διετήρησε συνεχῶς τὴν θέσιν του, ἀφοῦ πρὸς τὰς ἀνωτέρω μνείας κατὰ τὸ ἔτος 1792 βεβαιοῖ ἀναφορὰν τῶν Στεμνιτσιωτῶν περιέχουσαν ὅτι τὸ συγκροτηθὲν ἐκεῖ σχολεῖον ἠνώθη μετὰ τῆς ἐρειπωθείσης μονῆς τοῦ ἁγίου Δημητρίου⁵.

Φαίνεται δὲ ὅτι οὗτος ὑπῆρξεν ἱκανῆς παιδείας κάτοχος. Τοῦτο πιστοῦται ἀπὸ τὴν ἰδιόχειρον βεβαιωτήριον ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Ἀποστόλην Οἰκονομόπουλον ἐκ Ζατούνης, ἴσως δὲ καὶ ἀπὸ τὸν πρὸς τὰ σχολεῖα τῆς ἐπαρχίας του ἐπιδειχθέντα ζῆλον. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ ὅμως παρημέλησε, λόγῳ γήρατος, τὴν διοίκησιν καὶ τὸ κήρυγμα ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ, διὰ τοῦτο δὲ καὶ τὴν 20 Ὀκτωβρίου 1795 παρητήθη.

¹ Πρβλ. ὡς πρὸς τὴν σφραγίδα καὶ Ν. Α. Βέην, «Byzantinisch-neugriechische Jahrbücher», τόμ. XIV (1938), σελ. 371, ὑποσ. 3.

² Τὰ γράμματα ἐξέδωκεν ὁ μακαρίτης Ε. Καστόρχης, "Ἐνθ' ἄνωτ.", σελ. 53 κἑξ., ἀλλ' ἄνευ τῶν ὑπογραφῶν τῶν συνοδικῶν καὶ συνεπῶς καὶ τοῦ Ἀμβροσίου καὶ οὐχὶ ἀπηλλαγμένα ἀμαρτάδων. Νέαν ἐκδοσιν τῶν γραμμάτων θέλομεν περιλάβει ἐν τῇ προσεχεῖ ἐκδόσει τῆς ἱστορίας τῆς σχολῆς.

³ Μ. Γεδεών, "Ἐνθ' ἄνωτ.", σελ. 666, 672.

⁴ Βλ. Δ. Α. Ζακυθινόν, «Ἑλληνικά», τόμ. Ε' (1932), σελ. 181, στ. 89.

⁵ Ν. Α. Βέην, Ἡ ἑλληνικὴ σχολὴ Στεμνίτισης καὶ συνοδικὰ σιγίλλια καὶ ἄλλα γράμματα περὶ αὐτῆς, «Byz.-neugr. Jahrbücher», τόμ. XIV (1938), σελ. 376, στ. 20-22, ἐν γράμματι τοῦ πατριάρχου Νεοφύτου Ζ', ἐν ἔτει 1793 ὑπὲρ τῆς σχολῆς Στεμνίτισης ἀπολυθέντι.

Εἰς τὸν ὑπ' ἀριθ. 5 χειρόγραφον κώδικα (XVIII αἰῶνος) τῆς ἐν τῇ δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ τῆς σχολῆς Δημητσάνης συλλογῆς χειρογράφων, ἔνθα περιλαμβάνονται ὑποδείγματα ἐπιστολῶν «κατὰ πᾶν ὁ,τιοῦν πρόσωπον σὺν τοῖς τίτλοις, μετὰ καὶ τινων ἄλλων ἐρμηνειῶν»¹, ἔχουν καταχωρισθῆ δύο ἀντίγραφα παραίτησεως τοῦ Ἀμβροσίου, ἐξ ὧν πληροφοροῦμεθα ἐνδιαφέροντα πράγματα. Ἴδου ταῦτα :

Διὰ τῆς παρουσίας ἐνυπογράφου καὶ ἐνοφραγίστου οἰκειοθελοῦς μου παραίτησεως δηλοποιοῦ ὅτι, διὰ τὰ καταλαβόντα με σωματικὰ πάθη μὴ δυνάμενος ἐκτελέσαι τὴν προσήκουσάν μοι ἀρχιερατικὴν ἐπίσκεψιν περὶ τοῦς χριστιανοὺς τῆς ἐπαρχίας μου, οἰκειοθελῶς καὶ ἀβιάστως παραιτοῦμαι ταύτης τῆς ἐμπειπιστευμένης μοι ἀρχιεπισκοπῆς εἰς τὴν ἁγίαν τοῦ Χριστοῦ Μεγάλην Ἐκκλησίαν, ἐλόμενος τοῦ λοιποῦ τὸν ἥσυχον καὶ ἀμέριμνον βίον. Ὅθεν εἰς ἐνδειξιν δέδωκα καὶ τὴν παροῦσάν μοι ἐνυπόγραφον καὶ ἐνοφραγιστον παραίτησιν.

Ἐὸ Δη(μητσάνης) Ἀμβρό(σιος)².

Καὶ ἡ ἑτέρα παραίτησις³ :

Μετὰ τὰς δουλικάς μου προσκυνήσεις ἀναφέρω τῇ ὑμετέρᾳ σεβασμιωτάτῃ παναγιότητι, καὶ ἁγία καὶ ἱεραῖ συνόδῳ, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἐφθασα εἰς βαθύτατον γῆρας, καὶ δὲν δύνομαι νὰ ἐκτελέσω τὰς ἀρχιεροπραξίας, διὰ τὰ καταλαβόντα με πάθη, καὶ γίνεται ἐκ τούτου γογγυσμὸς ἀπὸ τοῦς ἐδλογημένους 5 χριστιανοὺς τῆς Ἐπαρχίας μου, ἀπεφάσισα οἰκειοθελῶς νὰ παραιτηθῶ τῆς Ἐπαρχίας ταύτης, καὶ νὰ ἡσυχάσω τὸν ὀλίγον χρόνον τῆς ζωῆς μου εἰς τὸ ἐξῆς εἰς κανένα μέρος τῆς ἐπαρχίας μου, μὲ τὴν διηρηκῆ ἐνθύμησιν τῶν πολλῶν μου ἁμαρτιῶν, διὰ νὰ ἀξιωθῶ ἐλέους ἀπὸ τὸν πολυεύσπλαγγον θεὸν καὶ σωτήρά μας Ἰησοῦν Χριστόν λοιπὸν ζητῶ πρῶτον τὴν συγχώρη- 10 σιν παρὰ τῆς κοινῆς μητρὸς ἁγίας Ἐκκλησίας, καὶ εἴ τι κἀγὼ ὁ ἀνάξιος ἐφάνην ἡμαρτηκῶς ἐκουσίως ἢ ἀκουσίως πρὸς τὸν θεόν, καὶ τὴν κοινὴν εὐεργέτιδα μητέρα μου ἁγίαν Ἐκκλησίαν, παρακαλῶ θεομῶς νὰ ἀξιωθῶ συγγνώμης καὶ συγχωρήσεως παρὰ τῆς ὑμετέρας παναγιότητος καὶ ἁγίας

¹ Ὁ κώδιξ προέρχεται ἐκ δωρεᾶς τοῦ Δημητσανίτου μητροπολίτου Φθιώτιδος Ἰακώβου, ἀπὸ τὴν βιβλιοθήκην τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Νικολάου Παπαϊωάννου, ὡς δὲ πληροφοροῦμεθα ἐκ διαφόρων σημειωμάτων ἤτο κτῆμα τοῦ ποτὲ μαθητοῦ τῆς σχολῆς Ἀθανασίου Καλπακίδου. Ἡ ἐν γένει ἐπιμέλεια τῆς γραφῆς ὅμως καὶ ἄλλα χαρακτηριστικὰ πείθουν ἡμᾶς ὅτι ὁ κώδιξ ἐγράφη διὰ χειρὸς διδασκάλου τινὸς τῆς σχολῆς. Τῶν χειρογράφων τῆς σχολῆς Δημητσάνης κατάλογος δὲν ἔχει ἐκδοθῆ, μολον- ὅτι ὁ καθηγητὴς Ν. Βέης ἔχει ἐξαγγεῖλει πρὸ 45ετίας ὅλης τὴν ἔκδοσιν αὐτοῦ. Πρὸς ἔκδοσιν τοῦ καταλόγου τῶν ὑπερδιπλασιασθέντων ἔκτοτε χειρογράφων ἐργαζόμεθα καὶ ἡμεῖς.

² Φ. 77β - 78α.

³ Φ. 78α - 79β.

συνόδου· και ἐπειδὴ ἐγὼ εἰς τὸ ἐξῆς παραιτοῦμαι, κατὰ χρέος ἀναφέρω τῇ
 15 κοινῇ μητρὶ εἰς πληροφορίαν ἀληθῆ τῆς καταστάσεως τῆς Ἐπαρχίας ταύτης,
 ὅτι τὸ εἰσόδημα τῆς Δημητσάνης) εἶναι πολλὰ εὐτελὲς ὁποῦ μὲν μόλις μὲ πολ-
 λούς κόπους και φροντίδα παντοτινὴν γίνεται χίλια πεντακόσια γρόσια), ὅτι
 δὲν ἐγένετο συνήθεια ἐξ ἀρχῆς νὰ βοηθῆται ὁ ἀρχιερεὺς τὸν καλὸν καιρόν,
 πολλῶ μᾶλλον εἰς τούτους τοὺς δυστυχημένους καιρούς, ὁποῦ οἱ ἄνθρωποι
 20 εἶναι βεβαρημένοι ἀπὸ τὰς περιστάσεις, και τεθλιμμένοι ἀπὸ τὰ δυσβάστακτα
 και βαρύτερα χρέη, ὁποῦ ὁ ἀρχιερεὺς θλίβεται μᾶλλον, ἢ πορίζεται· αὕτη
 ἐστὶν ἡ ἀλήθεια· διὰ τὶ οἱ χριστιανοὶ κοντὰ ὁποῦ εἶναι πτωχοὶ εἶναι και
 δυσήνιοι, και ὁ ἀρχιερεὺς διὰ νὰ ζήσῃ μετ' αὐτῶν, πρέπει νὰ εἶναι μέτριος,
 ὀλιγαρκής, εὐλαβής, ὑπομονητικός· αὐτὰ ὁποῦ ἀποτολμῶ νὰ σημειῶ και νὰ
 25 περιγράψω, παρακαλῶ νὰ ἔχω συγγνώμην, ὅτι ἐστοχάσθην ὡς χρέος μου νὰ
 φανερώσω τὴν ἀληθῆ κατάστασιν τῆς ἐπαρχίας ταύτης· ταῦτα μὲν προσκυ-
 νητικῶς, αἱ δὲ πανάγια αὐτῆς εὐχαὶ και εὐλογίαι, εἶέν μοι φυλακτῆρια ἐν
 βίῳ παντί.

Τὴν παραίτησιν τοῦ Ἀμβροσίου και ἐνδιαφερούσας τινὰς λεπτομερείας
 αὐτῆς ἀγγέλλει και ὁ διδάσκαλος τῆς σχολῆς Δημητσάνης πρὸς τὸν ἐν Τερ-
 γέστη πρ. ἐπίσκοπον Μεθώνης Ἀνθιμον Καρακάλλον, διὰ μακρᾶς κατ'
 Ὀκτώβριον τοῦ 1795 ἐπιστολῆς αὐτοῦ¹, ἐξ ἧς ἀποσπῶμεν τὴν σχετικὴν
 περικοπήν, ἔχουσαν ὡς ἐξῆς:

...Περὶ δὲ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως τῆς φανερώων τοῦτο, εἰς
 τὰς ἀπερασμένας εἴκοσι τοῦ παρόντος ἔκαμεν ὁ γέρον Δημητζάνης τὴν πα-
 ραίτησιν του λαμβάνωντας δύο χιλιάδας γρόσια διὰ τινὰς ὁμολογίας ὀικονο-
 5 μικάς, ὁποῦ ἔδωσε διὰ τὸν διάδοχον, ὁμοίως και τὰ μπεράτια, και οἰγί-
 λιον, τὰ ὁποῖα ὅλα τὰ ἐστείλαμεν ἀπάνω μὲ ἄνθρωπον ἐξεπίτηδες πρὸς τὸν
 ἄγιον Σμύρνης², και τζελεπῆ Νικῆτα³, και τοὺς κάμνομεν πληρεξουσίου

¹ Τὸ ἔγγραφο εἰς τὸν φάκελλον Ἀνθίμου Καρακάλλου τοῦ παρὰ τῆ δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ σχολῆς Δημητσάνης Ἱστορικοῦ Ἀρχείου Γορτυνίας. Ἐν ἀρχῇ ὁμιλεῖ διὰ τὸν διδάσκαλον Χατζη-Αγάπιον, τὴν σχολὴν και βιβλιοθήκην, τὸ κοινὸν τῆς Δημη-
 τσάνης, τὴν μονὴν Φιλοσόφου κλπ.

² Πρόκειται περὶ τοῦ μετὰ ταῦτα πατριάρχου Γρηγορίου Ε', ὅστις τότε ἦτο μητροπολίτης Σμύρνης και τοῦ ἀνέθηκαν τὰς σχετικὰς φροντίδας.

³ Νικῆτας Τζελεπῆς Κουντούρης, τὸ ἐπίκλιον, ἦτο ἰσχυρὸς και εὐκατάστατος Δημητσάνιτης εἰς βασιλεύουσιν, ὁπόθεν μετὰ τοῦ γυναικαδέλφου του Χατζη-Θεο-
 δωρῆ Κατσαλούκα συνέδραμον και τὴν σχολὴν τῆς γενετικῆς, κατὰ τὴν ἀνακαινίσιν
 αὐτῆς, μετὰ τὴν ἐρήμωσιν ἣν ὑπέστη κατὰ τὰς Ἀλβανικὰς ἐπιδρομάς, πὺ ἠκολού-
 θησαν τὴν ἀποτυχίαν τῆς ἐπαναστάσεως Ὀρλώφ. Τὰς πληροφορίας παρέχει σχετικὸν
 σημείωμα τοῦ ἰδίου ἐπιστολογράφου ἐν φ. 9α τοῦ κώδικος τῆς σχολῆς, ἐνθα και
 ἄλλαι χρήσιμοι ὑποσημειώσεις, πιθανῶς διὰ χειρὸς τοῦ διδασκάλου Καλλινίκου Κα-
 στόρχη γραφεῖσαι.

εἰς τὸ νὰ ἐκλέξουν ἄξιον ἀρχιεπίσκοπον, ὅποιον ἤθελε εὖρον ἐύλογον, εἴτε ἐδικόν μας, εἴτε ξένον· ἀκόμη ἐστείλαμεν καὶ ἀναφορὰν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, ζητοῦντες μετὰ δεήσεως ἄξιον εἰς τὰ πάντα ἀρχιερέα, ἐπειδὴ ἡ 10 παραίτησις ἔγινεν εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν, διότι ἡ παραίτησις τὴν σήμερον εἰς τὴν μεγάλην ἐκκλησίαν γίνονται, καὶ ὄχι ἐκεῖ ὅπου θέλει ὁ κάτοχος· λοιπὸν προσμένομεν τὸν νέον ἀρχιερέα, μὲ τὸν ἐρχομὸν τοῦ ὁποίου ἐλπίζομεν νὰ ἐξυπνήσῃ ἡ ἀποκοιμισμένη μας ἐκκλησία... ἀψ'ἡψ [1795]
Ἐκ τῆς Ὀκτωβρίου κτλ ἐκ Δημητσάνης... Ἀγάπιος ὁ Παπαδόπουλος.

VI

Μετὰ τὴν παραίτησιν τοῦ Ἀμβροσίου ἠκολούθησεν ἀναφορὰ τῶν χριστιανῶν τῆς ἐπαρχίας, πρὸς τὸ πατριαρχεῖον, διὰ τὴν πλήρωσιν τοῦ κληρέως ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου τῆς Δημητσάνης, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ καὶ ὁ διδάσκαλος Ἀγάπιος πρὸς τὸν πρ. Μεθώνης Ἀνθιμον, ἐν τῇ ἐπιστολῇ του. Εἰς τὸν μνημονευθέντα κώδικα ὑπάρχει καὶ ἀντίγραφον τῆς ἐν λόγῳ ἀναφορᾶς, ἔχον ὡς ἀκολούθως :

Μετὰ τὰς δουλικὰς ἡμῶν καὶ ἐδαφιαίας προσκυνήσεις, ἡμεῖς οἱ χριστιανοὶ καὶ ταπεινοὶ ραγιάδες τοῦ πολυχρονίου ἡμῶν ἀνακτος, ἀναφέροντες τῇ ὑμετέρῳ σεβασμιωτάτῃ παναγιότητι, καὶ ἁγία καὶ ἱεραῖα συνόδῳ, ὅτι ἐπειδὴ ὁ ἀρχιερεὺς ἡμῶν παραιτεῖται διὰ τὸ βαθύτατον γῆρας του, παρακαλοῦμεν ἅπαντες θερμῶς τὴν κοινὴν μητέρα μας ἁγίαν ἐκκλησίαν μας, νὰ ἐκλεχθῇ ἀρχιερεὺς ὅπου νὰ ποιμαίνῃ τοὺς χριστιανοὺς τῆς ταπεινῆς ταύτης ἀρχιεπισκοπῆς, ἀνὴρ ταπεινός, καὶ ὀλιγαρκῆς καὶ ὑπομονητικὸς, ἐπειδὴ οἱ εὐρισκόμενοι ὀλίγοι χριστιανοὶ εἰς τὴν ἐπαρχίαν ταύτην εἶναι πτωχότατοι, καὶ μόλις δύνανται νὰ ἀπαντῶσιν εἰς τὰ βασιλικά δοσίματα, καὶ ἀπὸ ταῖς πολλαῖς περιστάσεις καὶ δυστυχίαις οἱ ἄνθρωποι ἔγιναν δυσάρεστοι ἀνυπομονητικοὶ, καὶ ἡ ἁγία ἐσχὴ τῆς παναγίας τῆς, καὶ ἁγίας συνόδου νὰ τοὺς βοηθήσῃ νὰ ὑποφέρουν νὰ μὴν σκορπισθῶσιν, ὅτι καθ' ἑκάστην ἡμέραν φεύγουσιν οἱ ἄνθρωποι εἰς ἄλλα μέρη διὰ τὰς πολλὰς δυστυχίας. Ταῦτα μὲν προσκυνητῶς, αἱ δὲ πανάγια αὐτῆς εὐχαὶ καὶ εὐλογίαι εἶεν μετὰ πάντων ἡμῶν.

Δημητσάνα

Ζάτουνα

Ζυγοβίσι καὶ καθεξῆς¹.

Διὰ τῶν συντόνων ἐνεργειῶν ἡ διαδοχὴ τοῦ Ἀμβροσίου ἐπετεύχθη σχεδὸν ἀμέσως. Διότι εἰς ἀντικατάστασιν αὐτοῦ ἐξελέγη ἀρχιεπίσκοπος Δημη-

¹ Φ. 79β - 80α.

τσάνης ὁ δευτερευόντων τῶν διακόνων τῆς Μ. Ἐκκλησίας Φιλόθεος Χατζῆς, ἐκ Κύπρου. Ὁ συμπολίτης αὐτοῦ πατριάρχης Γεράσιμος Γ' τὴν ἐκλογὴν τοῦ Φιλοθέου, ὡς ἀρχιεπισκόπου Δημητσάνης, ἀνήγγειλε πρὸς τοὺς πατέρας τῆς κατὰ τὴν ἐπαρχίαν αὐτὴν σταυροπηγιακῆς μονῆς τοῦ Τ. Προδρόμου διὰ τῆς ἀκολουθίου ἐπιστολῆς, δι' ἧς συνιστᾷ φιλόφρονα ὑποδοχὴν καὶ περιποίησιν πρὸς τὸν νέον ἱεράρχην¹:

Γεράσιμος ἐλέφ Θεοῦ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, Νέας Ρώμης καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης.

Ἄσπιτε καθηγούμενε, καὶ λοιποὶ ἀσκούμενοι πατέρες καὶ μοναχοὶ τοῦ ἐν τῇ | ἐπαρχίᾳ Δημητσάνης κειμένου ἱεροῦ καὶ σεβασμ(ίου) ἡμετέρ(ου) 5 π(α)τριαρχικοῦ καὶ σ(ταυ)ροπηγιακοῦ μοναστηρίου τοῦ Προδρόμου, τέκνα ἐν Κυρίῳ ἀγαλλητὰ τῆς ἡμῶν μετριότητος, χάρις εἶη | ὑμῖν, καὶ εἰρήνη παρὰ Θεοῦ, παρ' ἡμῶν δὲ εὐχὴ, εὐλογία καὶ συγκώρησις. Ἐπειδὴ ὁ | θεοφιλέστατος ἀρχιεπίσκοπος Δημητσάνης συναδελφὸς ἡμῶν ἀγαπητὸς κὺρ Ἀμβρόσιος παρητήσατο οἰκειοθελῶς τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἔνθερον 10 αὐτοῦ παράκλησιν καὶ [κοινήν] | αἴτησιν τῶν τῆς ἐπαρχίας αὐτοῦ χριστιανῶν δια κανονικῶν ψήφων, καὶ συνοδικῆς ἐκλογῆς | προετιμήθη τῶν ἄλλων ὁ ἡμέτερος δευτερευόντων τῶν διακόνων κὺρ Φιλόθεος, καὶ δὴ ἡμέτεραις ἀδείαις ἐχειροτονήθη ἀρχιερεὺς γνήσιος, νόμιμος, καὶ κανονικός, καὶ ἀπεκατεστάθη ἀρχιεπίσκοπος τῆς ἐπαρχίας ταύτης κατὰ τὴν κανονικὴν διατύ- 15 πωσιν ὡς ἄξιος καὶ τίμιος, | καὶ δόκιμος ἀναφανείς, καὶ τῇ ἐκκλησίᾳ κατὰ διαφόρους καιροὺς πιστῶς ἐκδουλεύσας, καὶ παρὰ τῇ ἡμῶν μετριότητι χρό- νους ἱκανοὺς διατρέψας, καὶ ἐξυπηρετήσας ἐγνωμόνως καὶ εὐπει[θῶς,] | διὰ τοῦτο ἐνετειλλάμεθα τῇ ἀρχιερωσύνῃ αὐτοῦ, ὅπως ἐρχόμενος σὺν θεῷ εἰς τὴν θεόθεν κληρωθεῖσαν αὐτῷ ἐπαρχίαν ταύτην, δεικνύη καὶ πρὸς τὸ 20 ἱερὸν τοῦτο μοναστήριον, ὡς σ(ταυ)ροπηγιακόν, καὶ ἔχον τὴν σχέσιν αὐτοῦ πρὸς ἡμᾶς τὴν προσήκουσαν ἐπίσκεψιν, καὶ ἀναγκαί(αν) | ὑπεράσπισιν. Διὰ τοῦτο καὶ γράφοντες ἐντελλόμεθα καὶ παραγγέλλομεν καὶ ὑμῖν, [ὅπως] | ὅταν σὺν θεῷ φθάσῃ ἢ ἀρχιερωσύνη αὐτοῦ ὑποδεχθῆτε μετὰ πάσης φιλοφροσύνης καὶ | δεξιώσεως, προσφέροντες τῇ θεοφιλίᾳ αὐτοῦ τὸ ὀφειλόμενον 25 σέβας καὶ τὴν ἐδράβειαν | ὡς ἐπιφέροντος ἡμέτερον πρόσωπον, διὰ τὰ ἀξιούσθε παρ' αὐτοῦ τῆς δυνατῆς ὑπερασπίσεως εἰς πάσας τὰς χρεῖας ὑμῶν καὶ ἀνάγκας, καὶ δι' αὐτοῦ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ἰσχυρᾶς | ἀντιλήψεως, καὶ τῆς παρ' ἡμῶν εὐνοίας, καὶ διὰ τὰ ἔχητε ἐπὶ πλέον τὴν ἐκκλησίαν ἐνήκοον

¹ Τὸ γράμμα ἐφ' ἀπλοῦ κοινοῦ χάρτου (διαστ. 0,30×0,225 μ.), εὑρίσκεται συνεσταχωμένον ἐν φ. 123 τοῦ κτητορικοῦ κώδικος τῆς μονῆς Προδρόμου, ἐπ' ἐσχάτων εἰσαχθέντος μετὰ παντός τοῦ ἀρχείου τῆς μονῆς εἰς τὸ Ἱστορικὸν Ἀρχεῖον Γορτυνίας παρὰ τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς σχολῆς Δημητσάνης. Ἐντὸς τοῦ αὐτοῦ κώδικος εὑρίσκονται καὶ ἄλλα τινὰ γράμματα, μέλλοντα νὰ ἐκδοθοῦν ἐν ἐιδικῇ περὶ τῆς μονῆς πραγματείᾳ.

εἰς τὰς εὐλογοφανεῖς αἰτήσεις σας, ὅτι ἡ γενομένη τιμὴ, περιποίησίς τε καὶ
 30 συνδρομῆ] πρὸς τὴν ἀρχιερωσύνην αὐτοῦ ἀνάγεται) πρὸς ἡμᾶς, οὕτως ὄν
 ποιήσατε ἐξάπαντος, ἵνα καὶ) ἡ τοῦ θεοῦ χάρις [εἶη μεθ' ὑμῶν] ἀψήεω
 Νοεμβρίου...].

Ἐ Κωνσταντινουπόλεως καὶ) ἐν Χριστῷ εὐχέτης ὑμῶν.

Ἡ ἐκλογὴ τοῦ Φιλοθέου ἐξακριβώθη ὡς ἀνασύστασις τῆς ἀρχιεπι-
 σκοπῆς¹, ἀλλ' ἡ συνεχὴς ἀρχιερατεία τοῦ Ἀμβροσίου ἀποκλείει προτέραν συγ-
 χώνευσιν τῆς Δημητσάνης μετὰ τῆς Λακεδαιμονίας, ἀστήρικτον δὲ εἶναι τὸ
 γραφὲν ὅτι τοῦτο εἶχεν ἐπιτύχει κατὰ τὸ ἔτος 1777 ὁ μετέπειτα Δέρκων γενό-
 μενος μητροπολίτης Λακεδαιμονίας Γρηγόριος². Τὸ ἀκριβὲς εἶναι ὅτι οὗτος,
 ἐνδιαφερόμενος ὑπὲρ τοῦ μετέπειτα Τριπολιτζᾶς γενομένου Ἀκόβων Δανιήλ,
 εἰσηγεῖτο εἰς τὸν πατριάρχη Γρηγόριον Ε' καὶ φαίνεται ὅτι, ἐνδιαφερόμενον
 καὶ ἐκεῖνον διὰ τὸν συμπολίτην του, εἶχε πείσει, νὰ ἐνωθῆ ἡ ἐπισκοπὴ Ἀκό-
 βων μετὰ τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης, χάριν τοῦ Ἀκόβων Δανιήλ, τοῦ
 Δημητσάνης [=Φιλοθέου] «μετατιθεμένου πρὸς τὴν ἄλλην ζωὴν, ἢ πρὸς ἄλλην
 ἐπαρχίαν», ὡς ἀναφέρεται ἐν ἐπιστολῇ τοῦ Δέρκων Γρηγορίου πρὸς τὸν Ἀκό-
 βων Δανιήλ³. Ἀλλὰ ὁ Φιλόθεος ἦτο ἀκόμη νέος, κατὰ τὸ ἔτος 1819 ὅτε ἐγίνοντο
 ταῦτα, διὰ νὰ μεταβῆ φυσικῶς εἰς τὴν ἄλλην ζωὴν, δὲν ἔστρεψε δέ, οὗτος, ὡς
 φαίνεται, νὰ μετατεθῆ εἰς ἄλλην ἐπαρχίαν, δι' ἃ δὲν κατορθώθη ἡ ἔνωσις.
 Βραδύτερον, χάριν τοῦ Δανιήλ, ἡ ἐπισκοπὴ του ἠνώθη μετὰ τῆς Τριπολιτζᾶς.

Τὴν ἀρχιεπισκοπὴν Δημητσάνης ὁ Φιλόθεος ἐκόσμησεν ἐπὶ 25ετιᾶν ὀλό-
 κληρον, ὑπῆρξε δὲ ὁ τελευταῖος αὐτῆς ἀρχιεπίσκοπος, κατὰ τοὺς δούλους
 αἰῶνας. Μεταξὺ τῶν πρώτων μελημάτων αὐτοῦ, ἅμα ὡς ἐγκατεστάθη εἰς
 Δημητσάναν, ὑπῆρξεν ἡ ἴδρουσις ἰδίου ἀρχιεπισκοπικοῦ καταστήματος, ὅπερ
 καὶ δὲν ἐβράδυνε ν' ἀνεγερθῆ, τῇ ὁμοθυμῶ συμβολῇ τοῦ κοινῶ Δημητσάνης.
 Τὴν πληροφορίαν ἔχομεν ἀπὸ ἀχρονολόγητον ἀντίγραφον τῆς σχετικῆς πρά-
 ξεως, ὅπερ ἔχει καταχωρισθῆ εἰς τὸν αὐτὸν ὑπ' ἀριθ. 5 χειρόγραφον κώδικα
 τῆς δημοσίας βιβλιοθήκης τῆς σχολῆς Δημητσάνης (φ. 85α-88α) καὶ ἔχει οὕτω :

*Διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν ἀποδεικτικοῦ, καὶ συμφωνητικοῦ γράμματος,
 φανερόνομεν καὶ ὁμολογοῦμεν ἡμεῖς ἅπαντες οἱ ἐν ταύτῃ τῇ πολιτείᾳ τῆς
 Δημητσάνης ἐθρισκόμενοι, μὲ μίαν ὅλοι ὁμοῦ ψῆφον καὶ ἀπόφασιν, οἰκειο-*

¹ Μ. Γεδεών, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 675. Β. Α. Μυστακίδης, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 169. Π. Π. Πλούμης, «Μεγ. Ἑλλην. Ἐγκυκλοπαιδεία», τόμ. Η', σελ. 119β, ἐν λ. Γεράσιμος, ἐνθα λόγος γίνεται περὶ προαγωγῆς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης εἰς μητροπόλιν, ὑπὸ τοῦ πατρ. Γερασίμου Γ'.

² Σ. Ν. Θωμοπούλου, Ὁ μέγας Δέρκων Γρηγόριος, «Δελτ. Ἱστορ. Ἐθνολ. Ἐταιρείας», Α', τεύχ. β', νέα σειρὰ (1928), σελ. 56. Οὗτος ἀρύεται ἐκ τοῦ Γεδεών.

³ Αὐτόθι, σελ. 82. Τ. Γριτσόπουλου, Ἡ ἐν Γορτυνίᾳ ἐπισκοπὴ Ἀκόβων, σελ. 8.

θελῶς καὶ αὐτοπροαιρέτως, ἐποιήσαμεν ταύτην τὴν παροῦσαν ἀπόδειξιν, εἰς
 5 μαρτυρίαν τῆς ἀληθείας καὶ εἰς παντοτεινὴν δῆλωσιν, ὡς ὅτι μὲ τὸ νὰ μὴν
 εὐρέσθῃ ἐξ ἀρχῆς κοινὸν ὀσπήτιον εἰς ταύτην τὴν ἀρχιεπισκοπὴν, διὰ τὰ
 κατοικῆ ὁ ἀρχιερεὺς καὶ κυριάρχης τοῦ τόπου, διὰ τὰ ἀναπαύεται, καθὰ καὶ
 οἱ ἐπίλοιποι ἀρχιερεῖς οἱ ὑποκείμενοι τῷ ἀποστολικῷ θρόνῳ, ἔχουσι τὰς
 10 μητροπόλεις των, καὶ ὃν ἄπρεπον καὶ ἀνάρμοστον τοῦτο γε, τὸ εἶναι ἄνευ
 μητροπόλεως ὁ ἀρχιερεὺς, οὔσα καὶ αὐτὴ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ λεγομένη καὶ ἀνέ-
 καθεν φημισμένη, κατὰ τὴν δῆλωσιν τῶν ἱερῶν συγγιλιωδῶν γραμμάτων,
 τῶν κατὰ καιρὸς οἰκουμενικῶν καὶ ἀοιδίμων πατριαρχῶν, καὶ τῶν ἱερῶν
 συνόδων, ὑστερημένη μητροπόλεως, (ἴσως γε καὶ τοῦτο ἐξ ἀφροντισίας τῶν
 15 τότε ἀνθρώπων καὶ τῶν προκατόχων ἀρχιερέων κατοικούντων εἰς τὰ πατρικά
 τῶν ὀσπίτια)¹ μὴ ἀνεχόμενοι ἡμεῖς οἱ κατὰ τὸ παρὸν εὐδοκίμοι, νὰ εἶναι
 χωρὶς μητρόπολιν αὕτη ἡ ἀρχιεπισκοπὴ, μάλιστα δὲ ὁ τανῦν ἄγιος δεσπότης
 μας διὰ τὴν πολλὴν καὶ ἔνθερον αὐτοῦ προθυμίαν, θεῶ ζήλω κινούμενος,
 γέγονεν ὁδηγὸς πρῶτος καὶ παρακινήτης τούτου τοῦ θεοφιλοῦς ἐπιχειρήμα-
 20 τος. Ὅθεν μὲ τὸ νὰ ἦναι τάξις καὶ συνήθεια, ὅπου αἱ μητροπόλεις νὰ γί-
 νονται εἰς τὴν κυρίαν καθέδραν, οὔσα καὶ αὐτὴ ἡ πολιτεία Δημητζίανα
 καθέδρα ταύτης τῆς ἀρχιεπισκοπῆς² ἀπεφασίσαμεν ὅλοι ὁμοῦ συμφώνως,
 καὶ ἐκλέξαμεν ἕνα τόπον πολλὰ ἄξιον χρήσιμον, καὶ ἀρμόδιον διὰ τὰ γίνῃ
 ἡ μητρόπολις ὅλης τῆς ἐπαρχίας, καὶ νὰ οἰκοδομηθῇ σὺν θεῷ ἁγίῳ μὲ τὴν
 25 κυρίου κυρίου Φιλοθέου, καὶ μὲ τὴν κοινὴν συνδρομὴν τῆς ὅλης ἐπαρχίας.
 Ὁ ὁποῖος τόπος ὀνομάζεται τοῦ Ἰωάννου τοῦ ποτὲ Κροκιδᾶ καὶ εἶναι ἡ
 περιοχὴ του ὅλη καθὼς φαίνεται, τὸ μὲν μᾶκρος πῆγες τριάκοντα, τὸ δὲ
 πλάτος πῆγες εἴκοσι δύο· καθὼς ὁ ἐξάδελφος τοῦ ρηθέντος ὁ παπᾶ κύρ
 30 ὁ...³ ἐπαρθέησασεν ἡμῖν τὴν μοιρασίαν του καὶ φανερῶναι τὸ μερίδιον τοῦ
 Ἰωάννου, ὅστις ἔβαλε καὶ τὰ σύνορα τοῦ τόπου καὶ τὸ μὲν κάτωθεν μέρος
 εἶναι συμπλήκτωρ ὁ ἴδιος παπᾶ κύρ... καὶ πρωτόπαπᾶς, καὶ τὰ ἄλλα μέρη
 εἶναι δρόμοι, καθὼς φαίνονται· τοῦ ὁποῖου τόπου τὴν τιμὴν ὅλοι ἀφιλοπρο-
 σάπως τὴν ἀπεφασίσαμεν διὰ γρόσια τόσα³, καὶ ἐπειδὴ ὁ ρηθεὶς ἀπεδήμη-

¹ Διὰ τὸν λόγον ὅτι οἱ πλείστοι τῶν διατελεσάντων ἀρχιεπισκόπων Δημητσάνης ἦσαν ἐντόπιοι.

² Ἐντεῦθεν ἀποδεικνύεται ἐντελῶς ἀβάσιμον τὸ γραφέν ὅτι εἰς τινὰ καιρὸν ἔδρα τῆς ἀρχιεπισκοπῆς ἦτο ἡ παρὰ τὴν Στεμνίτσαν μονὴ τῆς Χρυσοπηγῆς. Π. Παπαζαφειροπούλου, Μεθυδριάς, σελ. 84.

³ Τὸ ἐκδιδόμενον ἀντίγραφον κατεστρώθη εἰς τὸν ἐν λόγῳ κώδικα ὡς πρότυπον παρομοίαν πράξεων, ἐπομένως ὁ βιβλιογράφος δὲν ἔκρινεν ὅτι ὡς πρὸς τὰ ἀναφερόμενα πρόσωπα ἦτο ἀπαραίτητον νὰ τὰ παραθέσῃ, δι' ὃ καὶ παρέλιπεν αὐτά, ἢ ἀορίστως ἔγραψεν ὁ δεῖνα κλπ.

σεν ἐκ τῶν ἐνταῦθα πρὸ χρόνων ἰκανῶν, καὶ κατοικεῖ εἰς τὸ Τριέσι, καὶ
 35 εἰς λοιπὰς πολιτείας τοῦ πουνέντε· καὶ τὸ κοινὸν τοῦτο ἀποκρίνεται τὰ ἀλλε-
 πάλληλα βασιλικά μυσία καὶ δοσίματα· ἐπήραμεν αὐτὸν τὸν τόπον καὶ διὰ
 τὸ χριστιανικὸν πάλιν τὰ τόσα γρόσια τὴν τιμὴν ταύτης τῆς τοποθεσίας, τὰ
 ἐκρατήσαμεν εἰς τὸ κοινὸν τῆς πολιτείας μας, μὲ τὴν διαφορὰν τους, πρὸς
 40 τίση ὁ ἅγιος θεὸς καὶ ἔλθη εἰς τὴν πατρίδα του, νὰ ἔχωμεν νὰ τοῦ δώσω-
 μεν τὰ ρηθέντα γρόσια μὲ τὸ ρηθὲν ἡντερέσιόν τους, καὶ ἂν μὲ τὸν ἐρχομὸν
 του ἤθελε φερθῆ ἔναντίος, ὅπερ μὴ γένοιτο εἰς ταύτην τὴν κοινὴν καὶ εὐλο-
 γοφανῆ ἀπόφασιν ταύτης τῆς πολιτείας, καὶ ὅλης τῆς ἐπαρχίας, νὰ εἴμεθα
 45 ὅπου ἤθελε κινήθῃ ἐσωτερικῶ ἢ ἐξωτερικῶ· ὅθεν ἀμετάθετος ὢν ὁ τοιοῦ-
 τος τρόπος, ὡς θεοφιλῆς καὶ θεάρεστος, ἐγένετο καὶ τὸ παρὸν μας ἀποδει-
 κτικὸν ὑποβεβαιωμένον ὑπὸ πάντων ἡμῶν διὰ τὸ μόνιμον καὶ ἀσφαλές, καὶ
 ἔνδειξιν εἰς τὸν ἅπαντα αἰῶνα, διὰ νὰ καταστροφθῆ καὶ εἰς τὸν ἱερὸν κώδι-
 κα, ταύτης τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητζάνης, καὶ ἐδόθη εἰς τὰς χεῖρας τοῦ
 50 πανιερωτάτου ἁγίου δεσπότη κυρίου κυρίου Φιλοθέου, καὶ ὁ πανάγαθος
 θεὸς διὰ τῶν εὐπροσδέκτων αὐτοῦ εὐχῶν, νὰ ὀδηγήσῃ καὶ ἡμᾶς ἅπαντας, εἰς
 πᾶν ἔργον ἀγαθὸν καὶ σωτήριον· καὶ νὰ μᾶς ἀξιώσῃ νὰ ἴδωμεν καὶ τὴν
 οἰκοδομὴν τῆς μητροπόλεως, κατὰ τὴν ἀφασίν μας, καὶ κατὰ τὸν ἔνθερμον
 καὶ διακαῆ ζῆλον τοῦ ἀρχιερέως μας, καὶ γενομένης θεῆς βοηθείας μὲ τέλος
 55 καλόν, νὰ ἡσυχάσῃ καὶ νὰ ἀναπαυθῆ ὁ δεσπότης μας καὶ ἡμεῖς· ὅθεν καὶ
 κατὰ τὸ μαραφέτι τῆς ἱεραῆς καὶ βασιλικῆς κρίσεως, ἐπήραμεν καὶ χοιζέτι
 διὰ ταύτην τὴν τοποθεσίαν, καὶ ἐπεράσαμεν καὶ τὸ παρὸν μας γράμμα εἰς
 τὸ πυγγίλι, διὰ στερέωσιν καὶ ἐναντίαν λαγοῦσαν χοεῖαν :

Τὸ κτίριον τῆς μητροπόλεως, ὅπερ ἐφιλοδόξησεν ὁ Φιλόθεος νὰ ἀπο-
 κτήσῃ ἡ ἀρχιεπισκοπὴ του, φαίνεται ὅτι, συντρέχοντος καὶ τοῦ κοινοῦ τῆς
 Δημητσάνης, ὡς καὶ τῶν μονῶν καὶ ἐκκλησιῶν τῆς ἐπαρχίας, ἰδρῦθη κατὰ
 τὴν συνοικίαν τῆς ἁγίας Κυριακῆς, εἰς τὸ κέντρον μικρᾶς πλατείας, ἣτις ἐπὶ
 μακρὰν σειρὰν ἐτῶν ὑπῆρξε τὸ κεντρικώτερον σημεῖον τῆς πολιτείας. Ἡ «μη-
 τροπόλις» ἣτις εἶναι τὸ κτίριον ὅπερ σήμερον στεγάζει τὸ εἰρηνοδικειακὸν κατά-
 στημα, παλαιότερον ἐχρησιμοποιεῖτο ὡς κοινοτικὸν κατάστημα, εὐθὺς δὲ μετὰ
 τὴν ἐπανάστασιν ἐσκέπτοντο οἱ Δημητσανῖται νὰ τὸ χρησιμοποιήσουν ἢ καὶ
 πιθανῶς ἐχρησιμοποίησαν ὡς σχολεῖον τῶν κορασίων.

Κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς μακρᾶς ἀρχιερατείας αὐτοῦ ἐν Δημητσάνῃ ὁ
 Φιλόθεος ἐπετέλεσεν ἔργον θεάρεστον καὶ ἔθνοπρεπές. Ὀλίγης μὲν παιδείας
 μετεῖχεν, ἀλλ' ἐστολιζέτο λαμπρῶς ὑπὸ προτερημάτων ἱερατικοῦ χαρακτῆρος¹,

¹ Ἀ μ β ρ. Φ ρ α ν τ ζ ἠ, Ἐπιτομὴ τῆς ἱστορίας τῆς ἀναγεννηθείσης Ἑλλάδος, τόμ. Δ', ἐν Ἀθήναις 1841, σελ. 97.

παρὰ τὴν ἄδικον ἐντύπωσιν ἦν ἀπεκόμισεν ὁ ἐπισκεφθεὶς αὐτὸν εἰς τὸ ἀρχιεπισκοπικὸν κτίριον, κατὰ τὸ ἔτος 1806 περιηγηθεὶς τὴν Πελοπόννησον, Ἔγγλος συνταγματάρχης Λήκ, ὅστις τὸν ὀνομάζει ἀμαθῆ καλόγηρον¹. Ἐὰν ὁ Φιλόθεος ὀλίγα ὁ ἴδιος γράμματα ἐγνώριζεν, ὅμως ὑπεστήριξεν ἐνθέρμως αὐτὰ διὰ τὴν μόρφωσιν τοῦ ποιμνίου τῆς ἐπαρχίας του. Οὕτω, μετὰ τοῦ γείτονος ἐπισκόπου Ἀμυκλῶν Νικηφόρου, διὰ σιγίλλιου γράμματος τοῦ πατριάρχου Καλλινίκου Ε' τοῦ ἀπὸ Νικαίας, ὑπὲρ τῆς ἐν Βυτίνῃ σχολῆς ἀπολυθέντος κατὰ Δεκέμβριον τοῦ 1804, ὁ Φιλόθεος διωρίσθη ἔφορος καὶ ἐταστής τῆς σχολῆς². Μετὰ τῶν προκρίτων τῆς Δημητσάνης ἕξ ἄλλου, κατὰ τὸ ἔτος 1816 ἀννήχθη πρὸς τὸ πατριαρχεῖον ὑπὲρ τῆς ἐν τῇ πόλει γεραῶς σχολῆς, ἐπιτυχὼν τὴν μετ' αὐτῆς ἔνωσιν τῆς μονῆς Φιλοσόφου καὶ τὸν διορισμὸν τοῦ μητροπολίτου Παλ. Πατρῶν Γερμανοῦ, ὡς ἐφόρου τῆς σχολῆς, ἀπολυθέντος πρὸς τοῦτο κατ' Ἰούλιον τοῦ 1815 τοῦ γνωστοῦ σιγίλλιου ὑπὸ τοῦ πατρ. Κυρίλλου Γ'³, ὅπερ ἐκ τῶν ὑστέρων εἶχεν ὑπογράψει καὶ ὁ Φιλόθεος⁴. Ἀλλὰ καὶ τῆς ἐν Στεμνίτση ἑλληνικῆς σχολῆς διετέλεσεν ὁ Φιλόθεος συνοδικὸς ἑξαρχος καὶ ἐπίτροπος, μετὰ τοῦ ὁμοῦρου μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως Γερμανοῦ, μετὰ τοῦ ὁποίου οὐχ ἅπαξ κυροῖ λογαριασμοὺς τοῦ σχολείου⁵. Διὰ τοὺς λόγους τούτους δικαίως λέγεται ὅτι ὀλόκληρος ἡ ἐπαρχία Καρυταίνης ἐτίμα εἰλικρινῶς αὐτόν, διότι, ὡς εὐστόχως παρατηρεῖ ὁ Φωτάκος, ἦτο εὐσεβὴς καὶ προοδευτικὸς κληρικὸς⁶.

Πρὸ πάντων καὶ ὑπὲρ πάντα ὅμως ὁ Φιλόθεος ὑπῆρξεν ἀνὴρ καὶ μάρτυς τοῦ μεγάλου ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος, μετασχὼν ἐνεργῶς τῶν προεπαναστατικῶν μάλιστα παρασκευῶν. Κατὰ τοὺς χρόνους τῶν γνωστῶν σκληρῶν διωγμῶν κατὰ τῶν κλεφτῶν, πρὶν ἀπολυθῆ τὸ πατριαρχικὸν ἐπιτίμιον καὶ τὸ φοβερὸν σουλτανικὸν φερμάνιον τοῦ ἔτους 1806, ὁ πατριάρχης Κωνσταντι-

¹ W. M. L e a k e, Travels in the Morea, τόμ. II, Λονδίνον 1830, σελ. 62-63.

² Π. Παπαζαφειροπούλου, Περὶ τῆς ἐν Βυτίνῃ ἑλληνικῆς σχολῆς, τῶν πρώτων αὐτῆς διδασκάλων καὶ τῆς ἐν αὐτῇ καταρτιζομένης βιβλιοθήκης, ἐν Ναυπλίῳ 1858, σελ. 32, 34. Τοῦ αὐτοῦ, Μεθυστρίας, σελ. 155, 157. Τὸ σιγίλλιον τοῦτο, περικεκομμένον, ἀπόκειται ἐν τῇ ἐν Βυτίνῃ Βιβλιοθήκῃ, φέρει δ' ἐν τέλει τὴν ὑπογραφήν τοῦ Φιλοθέου, ἐκ τῶν ὑστέρων τεθεισάν.

³ [Ε. Καστόρχη], Περὶ τῆς ἐν Δημητσάνῃ ἑλλην. σχολῆς, σελ. 66-71. Μ. Γεδεών, Πατριαρχικοὶ πίνακες, σελ. 683.

⁴ Τὸ σιγίλλιον δὲν περιεσώθη, ὁ δὲ Καστόρχης ἐξέδωκεν αὐτὸ ἐξ ἀντιγράφου τοῦ κώδικος τῆς σχολῆς Δημητσάνης (φ. 34-35β). Τὸ γράμμα ἐν καιρῷ θὰ ἐπανεκδοθῆ.

⁵ Ν. Α. Βέη, Περὶ τῆς ἑλληνικῆς σχολῆς Στεμνίτσης, Ἔνθ' ἄνωτ., σελ. 389 κέξ.

⁶ Φ. Χρυσανθοπούλου-Φωτάκου, Βίοι Πελοποννησίων ἀνδρῶν καὶ τῶν ἔξωθι εἰς Πελοπόννησον ἐλθόντων, ἐν Ἀθήναις 1888, σελ. 295.

νουπόλεως Καλλίνικος Ε΄ εἶχεν ἀποστείλει πρὸς τοὺς ἐν Πελοποννήσῳ ἀρχιερεῖς συμβουλευτικὰ γράμματα¹. Τούτων τὸ πρὸς τὸν Φιλόθεον ἀπόκειται εἰς τὸ ἀρχεῖον τῆς ἐν Ἀθήναις Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολογικῆς Ἑταιρείας (No 7231), ἐκδοθὲν ἤδη². Μετὰ τῶν ἀδελφῶν Σηλιωτοπούλων μετὰ ταῦτα ὁ Φιλόθεος συνέπηξε τὴν λεγομένην ἱερὰν ἀδελφότητα, πρὸς τὸν σκοπὸν νὰ ἐνισχύσῃ τὰς πολεμεφοδιακὰς αὐτῶν ἐπιχειρήσεις³. Ἀλλὰ τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἐπαναστατικῆς ἐξεγέρσεως, ἣν ὑπεβοήθησεν ὁ Φιλόθεος, δὲν ἔζησε νὰ ἴδῃ. Κατὰ τὰς παραμονὰς τοῦ Ἀγῶνος, μετὰ τῶν προκρίτων καὶ λοιπῶν ἀρχιερέων Πελοποννήσου ἐκρατήθη ὡς ὄμηρος εἰς τὰς φυλακὰς Τριπόλεως, ἐνθα καὶ ἐγκάθειρκτος εὐρισκόμενος ὑπέγραψε μετὰ τῶν λοιπῶν ἀρχιερέων ὑποσχετικὸν ἔγγραφον περὶ συνεργασίας αὐτῶν ὑπὲρ τῆς ἀγωνιζομένης πατρίδος⁴. Αἱ κακουχίαι ὅμως καὶ αἱ θλίψεις τῆς φυλακῆς κατέβαλλον αὐτὸν διαρκῶς καὶ ἀθεραπεύτως. Ἀντιληφθεὶς τὸ τέλος του, ἐξωμολογήθη ἐνώπιον τοῦ Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτῶν Δανιήλ, εἰς ὃν μάλιστα ἀνέθηκε νὰ ἐποπτεύσῃ νὰ μετρηθοῦν γρόσια 5 χιλιάδες ἐκ τῆς περιουσίας του εἰς τὴν σχολὴν τῆς Δημητσάνης, ὑποκύψας δὲ εἰς τὰς τλαιπωρίας ἐκοιμήθη τὸν ὕπνον τοῦ δικαίου, ὡς μάρτυς τῆς πατρίδος, τὴν 10/2, Σεπτεμβρίου 1821⁵. Ὁ Ἀμυκλῶν καὶ Τριπολιτῶν Δανιήλ, περιγράφας δι' ὁμοιοκαταληκτικῶν στίχων τὰ δεινὰ τῆς ἐν Τριπόλει εἰρκτικῆς, λέγει περὶ τοῦ Φιλοθέου :

*τότε ὁ Δημητσάνης μου, ὁ τῆς ἐμῆς πατρίδος
ποιμὴν ὁ ἀγιώτατος ἐκείνης τῆς μερίδος (ἀπέθανε)⁶.*

¹ Τάσου Ἀθ. Γριτσοπούλου, Ἡ μονὴ Παναγίας τῆς Αἰμυναλοῦς, σελ. 40 κέξ.

² Ἐξεδόθη ὑπὸ Ε. Σαβράμη, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 231-238. Προηγουμένως ὅμως εἶχεν ἐκδοθῆ ὑπὸ Τ. Κανδηλώρου, «Μαλεβός», ἔτ. Δ' (1924), σελ. 227 κέξ.

³ Γάκη Ταχτικοῦ, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 2. Ν. Α. Βέης, Ἐγκυκλοπαίδ. Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη, τόμ. ΙΒ', σελ. 621, ἐν λ. Φιλόθεος. Ε. Σαβράμη, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 225.

⁴ Ἐγγραφοῦν ὑπ' ἀριθ. 14796 τῆς Ἱστορικῆς καὶ Ἐθνολ. Ἑταιρείας. Βλ. Ε. Σαβράμη, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 224, ὑποσ. 3, 225-226.

⁵ Ἰωσήφ Ζαφειρόπουλου, Οἱ ἀρχιερεῖς καὶ οἱ προὔχοντες ἐντὸς τῆς ἐν Τριπόλει φυλακῆς ἐν ἔτει 1821, ἔκδ. β', ἐν Ἀθήναις 1890, σελ. 67-68 (ἢ α' ἐκδοσις τοῦ σπανίου καὶ ἀξιολογώτατου τούτου πονήματος ἐγένετο ἐν Ἀθήναις 1852, ἢ δὲ τελευταία ἐπιμελεία τοῦ ἐν Τριπόλει «Συνδέσμου Φιλοπροόδων ὁ ΠΑΝ», ἐν Ἀθήναις 1926). Ὁ Ν. Βέης (Ἐγκυκλοπ. Λεξικὸν Ἐλευθερουδάκη, ΙΒ', 621) θέτει τὸν θάνατον τοῦ Φιλοθέου τὴν 8 Σεπτεμβρίου, ὁ δὲ Ε. Σαβράμη (Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 226) τὴν 17ην ἰδίου. Πρὸς ταῦτα ὅμως δὲν συμφωνεῖ ὁ αὐτόπτης Ζαφειρόπουλος. Πρβλ. καὶ Τ. Ταχτικόν, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 2, ὑποσ. 10.

⁶ «Φιλολογικὴ Ἀκρόπολις», τόμ. Α' (1888-1889), σελ. 376 κέξ.

Ὁ ἴδιος ὁ Δανιὴλ ἐπεμελήθη τῆς ἐκτελέσεως τῆς ἐπιθυμίας τοῦ μάρτυρος, διὰ τὴν πρὸς τὴν σχολὴν Δημητσάνης δωρεάν. Ἀλλὰ τὸ σύνολον τῆς καταλειφθείσης ὑπὸ τοῦ Φιλοθέου περιουσίας ἀνῆλθεν εἰς 2.500 γρόσια μόνον, τὸ δὲ μέχρι συμπληρώσεως τοῦ καθορισθέντος ποσοῦ τῶν 5.000 γροσίων ὑπόλοιπον ἀνεπληρώθη διὰ μιᾶς ἀρχιερατικῆς στολῆς καὶ ἄλλων ἀρχιερατικῶν καὶ ὁμολογιῶν ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Φιλοθέου Χατζη-Γεωργίου. Ἡ προκειμένη συμφωνία διευτυπώθη καὶ ἐγγράφως ἐν Δημητσάνῃ τῇ 14 Δεκεμβρίου 1821, βεβαιωθείσα καὶ ὑπὸ τοῦ Δανιὴλ, ὅστις πρὸς τοῦτο μετέβη εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ Δημητσάναν¹.

Μέλη τῆς οἰκογενείας τοῦ Φιλοθέου φαίνεται ὅτι παρέμενον ἐν Δημητσάνῃ διαρκούσης τῆς ἐπαναστάσεως καὶ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀρχιεπισκόπου. Οὕτως, ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Χατζη-Γεώργιος, ἐν ἔτει 1824, ἀφίερωσεν εἰς τὸν ναὸν τῶν ἁγίων Ἀποστόλων τοῦ προαστίου τῆς Δημητσάνης Παλαιχωρίου βιβλία τινά, ὡς τοῦτο γνωστὸν καθίσταται ἀπὸ σημείωμα τοῦ μικροῦ κώδικος τοῦ ναοῦ τούτου (φ. 2β), ἔχον οὕτω : *εἰς τὰ 1824 Φεβρουαρίου 10 : ἦλθεν ὁ κύριος Γ' Χατζηγιαννῆ ἀδελφὸς τοῦ ἁγίου Δημητζίανης Φιλο-*

¹ Ἴδου τὸ ἐγγραφον (φάκελλος σχολῆς Δημητσάνης, ἐν τῷ κατὰ τὴν βιβλιοθήκην αὐτῆς Ἱστορικῷ Ἀρχεῖῳ Γορτυνίας), διὰ χειρὸς τοῦ Δημητσανίτου ἱστορικοῦ Μιχ. Οἰκονόμου πιθανάτατα γεγραμμένον, ὡς ἐκ τοῦ γραφικοῦ αὐτοῦ χαρακτῆρος εἰκάζομεν :

Ὁ Τριπόλεως Δανιὴλ ἐπιβεβαιοῦ

Ἔ διὰ τοῦ παρόντος ἡμῶν ἐνυπογράφου γράμματος δηλοποιοῦμεν ἡμεῖς οἱ ὑπογεγραμμένοι Δημητζίανται, οὗ ἐν τῇ ἐξαμηναίᾳ τῆς Τριπολιτζᾶς φυλακῇ εὐρεθείς μετὰ τῶν ἄλλων ἀρχιερέων καὶ προσεστώτων, καὶ ὁ μακαρίτης δεσπότης ἡμῶν Φιλόθεος, καὶ ἐν καθαρῷ συνειδῶτι ἐξομολογηθεὶς κατὰ χρέος ἀρχιερατικὸν καὶ χριστιανικὸν πρὸς τὸν ἅγιον Τριπόλεως κύριον Δανιὴλ, διετάξατο ἵνα διὰ ψυχικὴν του σωτηρίαν ἀφεικτως δοθῶσιν ἐκ τῆς εὐρεθείσης αὐτοῦ περιουσίας ἀφιέρωμα εἰς τὸ σχολεῖον τῆς πατρίδος ἡμῶν γρόσια πέντε χιλιάδες, ἀριθ. 5000, μετὰ δὲ ἀκριβῆ ἐξέτασιν τοῦ ἁγίου Τριπόλεως, ἐπίτηδες ἐλθόντος ἐνταῦθα, μὴ εὐρεθέντων ἄλλων μετρητῶν ἐκ τῆς περιουσίας τοῦ μακαρίτου Δημητζίανης, εἰμὴ δύο χιλιάδων πεντακοσίων γροσίων, ἐλάβομεν ἡμεῖς ταῦτα παρὰ τοῦ χ' Γεωργίου αὐταδέλφου τοῦ μακαρίτου Δημητζίανης· εἰς ἀποπλήρωσιν δὲ τῶν ἄλλων ἡμῶν, συμφωνήσαντες μετὰ τοῦ ρηθέντος χ' Γεωργίου ἐλάβομεν μίαν ἀρχιερατικὴν στολὴν, καὶ ἄλλα τινὰ μέρη ἀρχιερατικῶν ὡς ἡ καταγραφὴ, καὶ μίαν ὁμολογίαν εἰς ὄνομά του δοθεῖσαν παρὰ τῶν προλαβόντων ἐφόρων τῆς ἡμῶν ἐπαρχίας διὰ γρόσια πέντε χιλιάδας, καὶ ἑτέραν ὁμολογίαν εἰς ὄνομα τοῦ μακαρίτου Δεσπότη Φιλοθέου διὰ γρόσια χίλια Νο 1000 χρέος τοῦ κύριου Π. Ζαρυφόπουλου, καὶ ἐξοφλήσαμεν διόλου, μένοντες ἀκαταζήτητοι, καὶ ἀπὸ τῶν χ' Γεωργίου, καὶ ἀπὸ ἄλλους συγγενεῖς του ἂν φανῶσιν ὁμοίως καὶ ὁ χ' Γεωργίος ἀκαταζήτητος παρ' ἡμῶν περὶ τοῦ ρηθέντος ἀφιερώματος· καὶ εἰς ἐνδειξιν ἐγένοντο δύο ὁμοία ἐπιβεβαιωμένα παρὰ τοῦ ἁγίου Τριπόλεως, καὶ παρ' ἡμῶν βεβαιωμένα καὶ ἐδόθη τὸ ἐν πρὸς τὸν χ' Γεώργιον.

Τῇ 14 Δεκεμβρίου 1821, ἐν Δημητσάνῃ.

Χατζηγεωργίως.

θέου καὶ ἔβαλεν ἐν τῷ ναῷ ἕναν ἀέρα¹, ἐν τριώδιον, μίαν φυλλάδα τῆς λειτουργίας, καὶ ἐν στρώμα τῆς ἁγίας Τραπέζης².

VII

Χηρεύσαντος τοῦ ἀρχιεπισκοπικοῦ θρόνου τῆς Δημητσάνης διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Φιλοθέου, ὁ τόπος ἀπέμεινεν ὄρφανὸς ποιμένος ἐπὶ τριετίαν. Ἡ προσωρινὴ διοικήσις τῆς Ἑλλάδος, διὰ τοῦ ἀπὸ 13 Ὀκτωβρίου 1824 ἐγγράφου τῆς πρὸς τὸ βουλευτικόν³, ἀγγέλλει ὅτι ἀνεγνώσθη τὸ προβούλευμα καὶ ἐνεκρίθη ὁ προβληθεὶς ἅγιος Χαριουπόλεως Βησσαρίων, τοποτηρητῆς τῆς ἀρχιεπισκοπῆς Δημητσάνης, καὶ ὅτι θὰ ἐνεργηθοῦν τὰ δέοντα, συγχρόνως δὲ προβάλλεται ἐπιστάτης τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαιωμάτων τῆς αὐτῆς ἀρχιεπισκοπῆς ὁ πανοσιώτατος Γεννάδιος Οἰκονόμου, Αἰμυαλίτης⁴. Κατὰ τοὺς προεπαναστατικούς χρόνους ὁ Χαριουπόλεως⁵ Βησσαρίων διετέλει τιτουλάριος ἐπίσκοπος τοῦ Δημητσανίτου μητροπολίτου Παλ. Πατρῶν Γερμανοῦ, μεθ' οὗ ἀνemieχθη εἰς τὴν προπαρασκευὴν τῆς ἐπαναστάσεως, ἐμνήθη εἰς τὰ τῆς Φιλικῆς Ἑταιρείας⁶ καὶ ἀκολούθως ὑπηρετήσε πιστῶς τὸν ἀγῶνα, ὡς ἐκκλησιαστικὸς καὶ πολιτικός. Διαθέτων μέγα κῦρος, παρεκίνει τοὺς στρατιώτας εἰς πόλεμον, ἀπολαύων δὲ μεγάλης ἐκτιμήσεως καὶ σεβασμοῦ ἐκ μέρους τοῦ λαοῦ, συνειβίβαζε τὰς ἀναφυομένας ἐν μέσῳ αὐτοῦ διενέξεις, κατὰ τὴν διάρκειαν τοῦ πολέμου⁷. Γενικῶς δ' εἶπεῖν, ὡς τοποτηρητῆς ἐν Δημητσάνῃ ὁ Βησσαρίων ἐποίμανε θεαρέστως τὴν ἐπαρχίαν καὶ μετὰ φιλοπονίας καὶ συνέσεως

¹ Ἀήρ, ἡ κοινότερον ἀέρας, καλεῖται τὸ γνωστὸν κάλυμμα, δι' οὗ μετὰ τὸ τέλος τῆς προετοιμασίας τῶν τιμίων δώρων καλύπτεται τὸ ἅγιον ποτήριον καὶ ὁ δίσκος, πολυτελῶς διακεκοσμημένον, ἐκ μεταξωτοῦ ἢ λινοῦ ὑφάσματος, συμβολίζει δὲ τὴν σινδόνην, δι' ἧς ὁ εὐσχήμων Ἰωσήφ περιέβαλε τὸ σῶμα τοῦ Ἰησοῦ μετὰ τὴν ἀποκαθήλωσιν, καὶ ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ velum τῶν δυτικῶν.

² Ὁ κῶδιξ ἀπόκειται παρὰ τῇ δημοσίᾳ βιβλιοθήκῃ τῆς σχολῆς Δημητσάνης.

³ Γενικὰ Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, Ἐκτελεστικόν, φάκελ. 28. Βλ. Κ. Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων), Τὰ σφζόμενα ἐκκλησιαστικὰ συγγράμματα, τόμ. Β', Ἀθήνησι αὐξδ', σελ. 16.

⁴ Περὶ τοῦ Γενναδίου Οἰκονόμου βλ. Τάσον Γριτσόπουλον, Ἡ μονὴ Αἰμυαλοῦς, σελ. 37-38.

⁵ Ἡ ἐπισκοπὴ Χαριουπόλεως ὑπῆρξεν ἐκ τῶν ἀρχαιοτέρων ἐπισκοπῶν τῆς μητροπόλεως Ἡρακλείας, ψιλῶ ὀνόματι ἀπαντῶσα ἀπὸ τοῦ ΙΔ' αἰῶνος. Βλ. τὴν σχετικὴν βιβλιογραφίαν ὑπὸ μητροπολίτου Σάρδεων Γερμανοῦ, «Θρακικά», τόμ. Γ' (1935), σελ. 134-135.

⁶ Κ. Χ. Σταυροπούλου, Ἱστορία Ζυγοβιστίου, ἐν Ἀθήναις 1906, σελ. 31.

⁷ Φ. Χρυσανθοπούλου-Φωτάκου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 314.

διεξήγαγε τὴν ὑπηρεσίαν αὐτοῦ μέχρι τοῦ Ἀπριλίου 1833, ὅτε ἀπέθανε¹. Περὶ τοῦ θανάτου αὐτοῦ πληροφορούμεθα ἐξ ἐνθυμήματος ἐν παραφύλλῳ εὐαγγελίου, ἐκδόσεως Βενετίας ἀφ' ἧθ' (=1599), τῆς μονῆς τῆς Αἰμυαλοῦς, ἥδη φυλασσομένου ἐν τῇ ἐν Δημητσάνῃ δημοσίᾳ Βιβλιοθήκῃ, ὅπερ ἔχει ὡς ἑξῆς : 1833 Ἀπριλίῳ 21 ἐπλήρωσε τὸ κληρὸν χρέως ὁ ἀείμνηστος | δεσπότης Βησσαρίων Χαριουπόλεως εἰς μητρόπολιν τῆς Δημητζάνας κ(αὶ) τὸ γράφομεν εἰς ἐνθήμησιν κ(αὶ) ἡμέρα Παρασκευή.

Κατὰ τὴν 10ετῇ ἀρχιερατείαν αὐτοῦ ἐν Δημητσάνῃ ὁ Βησσαρίων ἠγάπησεν ἰδιαιτέρως τὴν σχολὴν εἰς ἣν καὶ αὐτὸς πιθανώτατα ἐφοίτησεν. Ὅθεν ἀποθνήσκων κατέλιπε διὰ διαθήκης ὑπὲρ τῆς σχολῆς γρόσια 500, μετρηθέντα τρεῖς ἡμέρας μετὰ τὸν θάνατόν του εἰς τοὺς ἐφόρους τῆς σχολῆς, ὡς τὸ ἀκόλουθον ἐν τῷ κώδικι αὐτῆς (φ. 11β) σημειώμα, διὰ χειρὸς Καλλινίκου Καστόρχη, τοῦ βραδύτερον Φθιώτιδος γενομένου, πιθανώτατα γραφέν : 1833 Ἀπριλίῳ 21. Ἐν μακαρία τῇ λήξει γενόμενος ὁ ἀείμνηστος τοποτηρητῆς Δημητζάνης ἅγιος Χαριουπόλεως Βησσαρίων, πατρίδος μὲν Ζυγοβυστίου, μαθητευθεὶς δὲ καὶ ἰζήσας πολὺν καιρὸν ἐν Δημητσάνῃ, διέταξεν εἰς τὴν διαθήκην του νὰ δοθῶσιν | ἐκ τῆς περιουσίας του εἰς τὴν Ἑλληνικὴν Σχολὴν Δημητσάνης γρόσια πεντακόσια. Ταῦτα εἰς τάλληρα πεντόφραγκα εικοσιεννέα ἐμέτρησεν εἰς τοὺς | ἐπιτρόπους τῆς Σχολῆς σήμερον ὁ παροσιώτατος ἅγιος ἠγούμενος Αἰμυαλῶν | Κ. Παρθένιος² ἀδελφὸς τοῦ μακαρίου ἀφιερωτοῦ, καὶ καταχωροῦνται | τὴν 24 Ἀπριλίου 1833. Ἐν Δημητσάνῃ.

Ἄλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς μικρᾶς γενετείρας αὐτοῦ, τοῦ Ζυγοβυστίου, φαίνεται κατέλιπε ποσὸν χρημάτων ὁ Βησσαρίων, δι' οὗ βραδύτερον συμπληρωθέντος ἀνηγέρθη τὸ σχολεῖον τοῦ χωρίου³.

¹ Σχετικὰ τινὰ βλ. ὑπὸ Τάσου Ἰ. Γριτσοπούλου, «Γορτυνιακὸν Ἡμερολόγιον», ἔτ. Δ' (1949), σελ. 2. Ὡς πρόσωπον κύρους καὶ ἐμπιστοσύνης τὸν Βησσαρίωνα συναντῶμεν ἐπιβεβαιοῦντα ἐν Δημητσάνῃ τῇ 15 Δεκεμβρίου 1829 τὴν διαθήκην τῆς Κανέλλας θυγατρὸς Διαμαντῆ Καζάκου, συζύγου Κώστα Τζανῆ. Τὸ ἔγγραφον παρὰ τῇ οἰκογενεῖμ Τζανῆ τῆς Δημητσάνης.

² Ὁ Χαριουπόλεως Βησσαρίων, ὁ ἠγούμενος τῆς μονῆς Παναγίας τῆς Αἰμυαλοῦς Παρθένιος (Τ. Γριτσοπούλου, Ἡ μονὴ τῆς Αἰμυαλοῦς, σελ. 37) καὶ ὁ ἠγούμενος τῆς παρὰ τὴν Βυτινὴν μονῆς τῶν ἁγίων Θεοδώρων Νεόφυτος, παρὰ τοῦ ὁποίου λέγεται ὅτι ὁ Θ. Κολοκοτρώνης ἐδιδάχθη τὸν συλλαβισμόν (Π. Παπαζαφειροπούλου, Μεθυδριάς, σελ. 87), ὑπῆρξαν ἀδελφὰ τέκνα τοῦ ἐκ Ζυγοβυστίου Φωτεινοῦ Παπαδοπούλου (Κ. Σταυροπούλου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 24, 31). Ἐκ τοῦ πατρὸς αὐτῶν Φωτεινοῦ ἐπωνομάσθησαν Φωτεινόπουλοι, ἂν καὶ ὁ Παρθένιος αἰετοπετὸν ὀνομάζετο Παπαδόπουλος, ἔκτοτε δὲ ἀμφότερα τὰ ἐπώνυμα τῆς διακλαδισθείσης οἰκογενείας εὐρίσκονται ἐν χρήσει παραλλήλως μέχρι σήμερον εἰς Ζυγοβύστι.

³ Κ. Χ. Σταυροπούλου, Ἱστορία Ζυγοβυστίου, σελ. 30. Τὸν Βησσαρίωνα σημειοῦν ἀπλῶς οἱ Βογιατζῆς, «Βύρων», Α', σελ. 183 καὶ Τ. Κανδηλώρος, Δημητσάνα, σελ. 25, Γορτυνία, σελ. 151, ὁ Βογιατζῆς μάλιστα ὀνομάζει αὐτὸν Καρουπόλεως, «Ἀττικὸν Ἡμερολόγιον», Β' (1868), σελ. 77.

VIII

Διὰ τὴν συντήρησιν τοῦ ἐν Κωνσταντινουπόλει πατριαρχικοῦ οἴκου, ρυθμιζόμενα κατὰ καιροὺς διὰ πράξεων τῶν πατριαρχῶν ἐγίνοντο ὑπὲρ τῆς Μ. Ἐκκλησίας χρηματικαὶ εἰσφοραί, εἰς ἃς μετεῖχον αἱ μητροπόλεις, ὁ λαὸς καὶ ὁ κλήρος. Αἱ σχετικαὶ λεπτομέρειαι τῆς συμμετοχῆς ἐκάστου ἕλλείπουν. Κατὰ τὸ ἔτος 1790 αἱ μητροπόλεις καὶ ἀρχιεπισκοπαὶ τοῦ οἰκουμενικοῦ θρόνου, διὰ τὴν συμμετοχὴν των εἰς τὰς ἐν λόγῳ εἰσφορὰς διηρθήσαν εἰς τρεῖς τάξεις. Εἰς τὴν πρώτην τάξιν ἐκ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Πελοποννήσου ὑπήγοντο αἱ μητροπόλεις Κορίνθου καὶ Παλ. Πατρῶν, εἰς δὲ τὴν δευτέραν αἱ μητροπόλεις Μονεμβασίας, Λακεδαιμονίας, Χριστιανουπόλεως, Ναυπλίου, Ὠλένης καὶ ἡ ἀρχιεπισκοπή Δημητσάνης¹. Ὁ Πουκεβίλ θεωρεῖ τὴν Δημητσάναν ὡς τὴν πλουσιωτέραν τῶν ἐπισκοπῶν Πελοποννήσου, πλὴν τῆς Ἀμυκλῶν, τῆς ὁποίας μόνον ὑστέρει κατὰ τὰς προσόδους². Ἀλλὰ ταῦτα ἔρχονται εἰς ἀντίθεσιν πρὸς τὰ ἐν τῇ παραιτήσει τοῦ Ἀμβροσίου διαλαμβανόμενα καὶ τὰ ἐν τῇ ἀναφορᾷ τῶν χριστιανῶν, περὶ διορισμοῦ τοῦ διαδόχου του συμπληρωτικά, ὅτι ἡ ἐπαρχία ἦτο πτωχοτάτη καὶ ἀνεπαρκής³. Ἀπόδειξις ὅτι μεταξὺ τῶν καταπελατημένων ἐπαρχιῶν τοῦ οἰκουμενικοῦ πατριαρχείου συγκαταριθμουμένη ἡ Δημητσάνα ἀναφέρεται εἰς σχετικὸν πίνακα ὀφείλουσα εἰς τὴν Μ. Ἐκκλησίαν δι' αὐλικὰ χρέη κατ' Ἰούλιον τοῦ 1830 γρόσια (;) 18250⁴. Ἦσως αἱ πληροφορίαι τοῦ Πουκεβίλ ἀναφέρονται εἰς παλαιωτέραν καλυτέραν ἐποχὴν, ἢ δὲ κατὰ τὰς εἰς τὴν δευτέραν κατηγορίαν τῆς Δημητσάνης ὑπηρευθῆ μάλλον πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν πολλῶν ἀναγκῶν τοῦ πατριαρχείου, ἀνεξαρτήτως τῆς πραγματικῆς καταστάσεως τῆς ἀρχιεπισκοπῆς, ἢ εἰκὼν τῆς ὁποίας ἐν τούτοις εἰς τὰς ἀνωτέρω πηγὰς εἶναι ὀπωσδήποτε ὑπερβολικὴ.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Βησσαρίωνος, ληξάσης τῆς ἐπαναστάσεως, ἡ διοίκησις τῆς ἀρχιεπισκοπῆς εἶχεν ἀνατεθῆ εἰς τετραμελῆ ἐξ ἱερέων ἐπιτροπὴν⁵. Ἀλλ' ἡ θητεία τῆς ἐν λόγῳ ἐπιτροπῆς δὲν ἐκράτησεν εἰμὴ μῆνας μόνον τινάς, διότι μνημονεύεται μὲν μεταξὺ τῶν ὀκτὼ μητροπόλεων τῆς Πελο-

¹ Μαν. Ι. Γεδεών, Χρονικά πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ τοῦ ναοῦ, ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀωπδ', σελ. 199 - 200.

² F. C. H. Pouqueville, Voyage dans la Grèce, τόμ. VI, ἔκδ. β', Παρίσιοι 1827, σελ. 202.

³ Βλ. ἀνωτέρω, σελ. 239 - 240, στ. 16 κέξ. καὶ σελ. 241, στ. 8.

⁴ Δημ. Γρ. Καμπούρογλου, Μνημεῖα τῆς ἱστορίας τῶν Ἀθηναίων, τόμ. Γ', ἐν Ἀθήναις 1892, σελ. 135. J. D. Mansi, Sacrorum conciliorum nova et amplissima collectio, τόμ. XL, Παρίσιοι 1909, σελ. 112.

⁵ Κ. Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων), Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 13.

ποννήσου ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης καὶ ἡ Ζαρνάτας¹ εἰς τὸν ἐκκλησιαστικὸν κατάλογον τοῦ νεαροῦ βασιλείου τῆς Ἑλλάδος, λήγοντος τοῦ ἔτους 1833, διὰ τοῦ ρυθμίζοντος ὁμως τὰ τῶν μονίμων καὶ προσωρινῶν ἐπισκοπῶν τῆς Ἑλλάδος βασ. διατάγματος, ἡ ἀρχιεπισκοπὴ Δημητσάνης δὲν ὑπάρχει πλέον. Ἡ Γορτυνία διηρέθη εἰς δύο ἐπισκοπὰς, τὴν Ἐρουμενθίας μὲ ἔδραν τὴν Δημητσάναν καὶ τὴν Γορτύνης μὲ ἔδραν ἴσως τὴν Καρύταιναν. Τοῦτο ἐγένετο πρὸς ἐξοικονόμησιν τῶν πολλῶν προσφύγων ἀρχιερέων, οἵτινες εἶχον κατέλθει εἰς Πελοπόννησον κατὰ τὴν ἐπανάστασιν.

Οὕτω, τὴν μὲν ἐπισκοπὴν Ἐρουμενθίας κατέλαβεν ὁ πρῶην Ἀρδαμερίων Ἰγνάτιος, τὴν δὲ Γορτύνης ὁ πρῶην Παραμυθίας Προκόπιος². Ἄλλ' ὁ δεύτερος ἐκ τούτων ἐπὶ βραχὺ ἀπήλαυσε τῶν ἀγαθῶν τῆς νέας αὐτοῦ ἔδρας, διότι, καταληφθεὶς ἀπὸ γῆρας ἔσχατον καὶ ἀδυνατῶν, ἔνεκα σωματικοῦ πάθους πολυχρονίου, νὰ ἐκτελῇ τὰ καθήκοντά του, ἐκρίθη ὑπὸ τῆς ἱεραῆς Συνόδου ἀνάξιος καὶ ἀνίκανος διὰ τὸ ἐπισκοπικὸν ἔργον, ὡς μὴ δυνάμενος πλέον «οὔτε νὰ λειτουργήσῃ εἰς εὐλογία τῶν χριστιανῶν, οὔτε νὰ περιοδεύσῃ εἰς ἐπίσκεψιν τοῦ λογικοῦ του ποιμνίου». Διὰ γνωματεύσεως λοιπὸν τῆς ἱεραῆς Συνόδου, ὁ Προκόπιος ἀπηλλάγη τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, ἐνισχυθεὶς διὰ μικρᾶς μηνιαίας συντάξεως, εἰς βάρος τοῦ Ἐκκλησιαστικοῦ Ταμείου³. Τὴν ἀπαλλαγὴν αὐτοῦ ἐκ τῶν καθηκόντων του ὁ Προκόπιος, ἂν καὶ δὲν ὑπέβαλε τὴν κεκανονισμένην παραίτησιν, ἀπεδέχθη εὐχαριστημένος καὶ ἀπεσύρθη εἰς Πάτρας.

Ἄμα τῇ ἀπαλλαγῇ τοῦ Προκοπίου ἐκ τῶν καθηκόντων του, συνεχωνεύθησαν αἱ δύο νεαραὶ ἐπισκοπαὶ εἰς μίαν, τὴν Γορτύνης⁴. Ταύτην κατέλαβεν

¹ Αὐτόθι, σελ. 5. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἱστορία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1920, σελ. 76. Ὁ Θεοφάνης Σιατιστεύς, μητροπολίτης Μαντινείας μετὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν (1852 - 1868), γράφας χάριν τοῦ Ρήγα Παλαμῆδη περὶ τῶν μητροπόλεων καὶ ἐπισκοπῶν κατὰ τὴν ἐπανάστασιν μετὰ καὶ καταλόγου τῶν ἀρχιερέων, ἐν Πελοποννήσῳ σημειοῖ ἐνδιαφερούσας πληροφορίας, ἃς εἶχε συλλέξει. Κατὰ ταύτας, ἡ χώρα διηγεῖτο εἰς 9 μητροπόλεις, ἐχούσας ἐπισκοπὰς, καὶ δύο ἀρχιεπισκοπὰς, τὴν Δημητσάνης, ἧς προΐστατο Φιλόθεος ἐκ Κύπρου, καὶ Ἀκόβων, ἐνωθεῖσαν μετὰ τῆς Τριπόλεως (Γεν. Ἀρχεῖα τοῦ Κράτους, ἀρχεῖον Βλαχογιάννη, φάκελ. Α, 24).

² Κ. Οἰκονόμου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 218. Θάνου Πανουτσοπούλου, Ἡ ἐπισκοπὴ Γόρτυνης - Μεγαλοπόλεως κατὰ τοὺς πρὸ τοῦ 1821 χρόνους καὶ ἐντεῦθεν μέχρι σήμερον, ἔφημ. Τριπόλεως «Μορεάς», 27 Ἀπριλίου 1928, σελ. 1. Βασιλείου Ἀτέση (ἐπισκόπου Ταλαντίου), Ἐπίτομος ἐπισκοπικὴ ἱστορία τῆς ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος, τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις 1948, σελ. 173.

³ Τὸ σχετικὸν ἔγγραφον ὑπὸ Β. Ἀτέση, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 173 - 175.

⁴ Βασ. διάταγμα ἀπὸ 24 Ἰουλίου - 5 Αὐγούστου 1834 Φ.Ε.Κ. 30 (1834), σελ. 238.

ὁ μνημονευθεὶς Ἰγνάτιος¹, πρὸς ὃν διεμνηνύθη ὑπὸ τῆς ἱερᾶς Συνόδου, «πρὸς ἀποφυγὴν πάσης συγκρούσεως πρὸς τινὰ γείτονα» νὰ ζητήσῃ παρὰ τῆς πολιτικῆς τοπικῆς διοικήσεως τὸν κατάλογον τῶν πόλεων, κωμῶν καὶ χωριῶν τῆς ἐπαρχίας του², καθ' ὅσον καθωρίσθη σύμπτωσις τῶν πολιτικῶν καὶ θρησκευτικῶν ὁρίων τῆς ἐπαρχίας.

Ὁ ἀπὸ τοῦ Σεπτεμβρίου 1834 ποιμαίνων τὴν ἀριστούστατον ἐπισκοπὴν Γορτύνης πρῶην Ἀρδαμεριῶν Ἰγνάτιος κατήγετο ἐκ Κασσάνδρας, κατῆλθε δὲ εἰς Ἑλλάδα τὸ δευτερον τῆς ἐπανάστασεως ἔτος. Μετέσχεν ἐνεργῶς τῶν πολεμικῶν πραγμάτων εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ πατρίδα, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Πελοπόννησον, συντηρήσας κατὰ καιροὺς ἴδιον, ἐξ ἰδίων, στρατιωτικὸν σῶμα. Ἐν Πελοποννήσῳ ἐγκατεστημένος καὶ τυχῶν μηνιαίας συντάξεως 200 φοινίκων ἐκ μέρους τοῦ κυβερνήτου Καποδίστρια, ἐδαπάνη ταύτην δλόκληρον, πρὸς σπουδὴν ἀπόρων νέων, διδάσκων ἐν Μονεμβασιά αὐτοπροσώπως. Ἀὔξησαντος τοῦ κυβερνήτου τὴν σύνταξιν εἰς 300 φοίνικας, ἠῤῥησε καὶ ἐκεῖνος τὸν ἀριθμὸν τῶν μαθητῶν. Ἐν Γορτυνίᾳ ἐποίμανε θεοφιλῶς καὶ ἐναρέτως τὸν λαόν, τιμώμενος ὑπὸ πάντων ὡς πατὴρ καὶ καταλιπὼν φήμην ἀγαθὴν καὶ ἀνεξάλειπτον. Κατὰ τὸ 1839 διετέλεσε μέλος τῆς ἱερᾶς Συνόδου, πρότερον δ' ἐχρημάτισε τοιοῦτον τῆς ἐκκλησιαστικῆς Ἐπιτροπείας. Ἐν Ἀθήναις εὐρισκόμενος ὡς συνοδικὸν μέλος τῆς περιόδου 1839 - 1840, ἐτελεύτησε τὸν βίον τὴν 17ην Σεπτεμβρίου 1839³.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἰγνατίου, ἐχόρησε καὶ πάλιν ἡ ἐπισκοπὴ Γορτύνης, ἐπὶ μακρὸν μάλιστα χρονικὸν διάστημα. Διὰ τῶν νόμων Σ' καὶ ΣΑ' τοῦ 1852, αἱ ἐπαρχίαι Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως ἀπετέλεσαν μίαν ἐπισκοπὴν, τὴν δευτέραν ἐν Ἀρκαδίᾳ, μετὰ τὴν Μαντινείας καὶ Κυνουρίας⁴. Τὴν ἔδραν τῆς νέας ἐπισκοπῆς ἐν Δημητσάνῃ κατέλαβε κατὰ Δεκέμβριον τοῦ ἔτους 1852 ὁ ἐκ Τήνου Φιλόθεος Καλουμένης, ὅστις ἐκ τοῦ ἐγγάμου βίου προερχόμενος καὶ χηρεύσας ἠξιώθη τοῦ βαθμοῦ τῆς ἀρχιερωσύνης διὰ τὴν πολλὴν

¹ Περὶ τοῦ ἀνδρὸς ὑπάρχει συνοπτικὸν καὶ ἀτελὲς σημεῖωμα ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Πολυκάρπου Συνοδικοῦ (μητροπολίτου πρ. Μεσσηνίας τοῦ ἀπὸ Γόρτυνος), Ὁ Ἀρδαμεριῶν (κατόπιν Γορτύνης) Ἰγνατίου, «Θεολογία», τόμ. Ε' (1927), σελ. 126 - 128.

² Β. Ἀτέση, Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 175.

³ Ἀμβροσίου Φραντζῆ, Ἐνθ' ἀνωτ., τόμ. Δ', ἐν Ἀθήναις 1841, σελ. 104. Φ. Χρυσανθοπούλου-Φωτάκου, Βίοι Πελοποννησίων ἀνδρῶν, σελ. 299 - 300. Θ. Πανουτσοπούλου, Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 1. Πολ. Συνοδικοῦ, Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 128. Ὁ Ἰγνάτιος ὑπεγράφητο: ὁ Ἐρμμανθίας Ἰγνάτιος· ἡ ὑπογραφή του εὐρίσκεται πολλαχοῦ εἰς κώδικας τῶν μονῶν τῆς ἐπαρχίας του καὶ εἰς ἐγγράφα. Βλ. καὶ Τ. Ταχτικῶ, Ἀμβρόσιος καὶ Φιλόθεος τελευταῖοι ἀρχιεπίσκοποι Δημητσάνης, Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 2.

⁴ Κ. Οἰκονόμου (τοῦ ἐξ Οἰκονόμων), Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 648. Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, Ἐνθ' ἀνωτ., σελ. 420.

αὐτοῦ ἀρετὴν καὶ εὐσέβειαν, ἃν καὶ δὲν ἦτο μεγάλης παιδεύσεως κληρικός. Ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ αὐτοῦ ὁ Φιλόθεος ἀνεδείχθη δραστήριος καὶ φιλόανθρωπος: τὸ πλεῖστον τοῦ ἔτους κατέλειπε τὴν ἐν Καρυταίνῃ ιδιόκτητον αὐτοῦ οἰκίαν καὶ ἀδιακόπως περιώδευε μέχρι τῶν πλέον ἀπομεμακρυσμένων σημείων τῆς ἐπαρχίας. Ἀπέθανε δὲ ἐν περιοδείᾳ, ἀναπαυθεὶς εἰς τὴν κατὰ τὰ Καλάβρυτα μονὴν τοῦ ἁγίου Ἀθανασίου, κατὰ τὸ ἔτος 1874¹.

Ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Φιλοθέου καὶ πάλιν ἡ ἐπισκοπὴ χηρεύει ἐπὶ χρονικὸν διάστημα μακρότερον τῆς 25ετίας. Ἐπιτροπὴ ἱερέων διοικεῖ τὴν ἐπισκοπὴν. Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτῆς φαίνεται ὅτι κατεστράφη τὸ ἀρχεῖον ὀλόκληρον καὶ ὁ κῶδιξ τῆς παλαιᾶς ἀρχιεπισκοπῆς. Κατὰ τὸν Αὐγούστον τοῦ ἔτους 1901 ἐπίσκοπος Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως ἐγένετο ὁ ἐκ Στεμνίτισης Ἰωάννης Μαρτίνος, πρότερον ἐφημέριος τοῦ ἐν Ἀθήναις ναοῦ τῶν ἁγίων Θεοδώρων, ἔνθα ἐγκατέστη μετὰ τὸν θάνατον τῆς συζύγου του. Ἀρχικῶς ὁ Ἰωάννης ὑπηρέτησεν εἰς τὴν γενέτειραν αὐτοῦ Στεμνίτσαν ὡς ἱερεὺς καὶ διδάσκαλος ἐπὶ δεκαετίαν ὅλην, ἠναγκάσθη ὁμως ὅταν ἐχόρησε νὰ προσφύγῃ εἰς Ἀθήνας, ὅπου παρηκολούθησε πανεπιστημιακὰ μαθήματα καὶ ἀνεδείχθη σπουδαῖος θεολόγος, δράσας εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν ὡς κληρικός καὶ συγγραφεὺς διαφόρων ἔργων, ἐξ ὧν μνημονευτέα εἶναι ἡ ἐρμηνεῖα τῶν Ψαλμῶν τοῦ Δαυΐδ, τοῦ Ἀκαθίστου ὕμνου, καὶ τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, διάφοροι μελέται κατὰ τῶν δοξασιῶν τοῦ Μακράκη, περὶ τῆς βυζαντινῆς μουσικῆς, διορθώσεις εἰς ἐκκλησιαστικὰ βιβλία καὶ μνηαῖα, καθὼς καὶ ἡ ἀκολουθία τοῦ νεομάρτυρος μητροπολίτου Χριστιανουπόλεως Ἀθανασίου, κ.ἄ. Ἐν Δημητσάνῃ εἰργάσθη, ἰδίᾳ κατὰ τὰ πρῶτα ἔτη τῆς ἀρχιερατείας αὐτοῦ, μετὰ ζήλου καὶ ἀπέδωκεν ἔργον ἀξιόλογον. Ἄλλ' ἦτο πλέον γέρον καὶ ἠναγκάσθη ἀπὸ τοῦ 1918 ν' ἀποσυρθῆ τῆς ἐπισκοπῆς αὐτοῦ εἰς Ἀθήνας, ἔνθα τὸ ἔτος 1923 ἀπέθανεν εἰς ἡλικίαν 84 ἐτῶν². Κατὰ τὰ τελευταῖα ταῦτα ἔτη ἡ διοίκησις τῆς ἐπισκοπῆς κατ' οὐσίαν εἶχε περιέλθει εἰς χεῖρας διαφόρων ἀρχιερατικῶν ἐπιτρόπων, ἐκφυγοῦσα τῶν χειρῶν τοῦ Ἰωάννου.

Ἀπὸ τοῦ ἔτους 1918 διετέλεσεν ἐπὶ βραχὺ τοποτηρητὴς τοῦ χηρεύοντος θρόνου ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἀστέριος Ἀστερίου, ἀπὸ δὲ τοῦ 1920-1923 ὁ ὄμορος Μαντινείας καὶ Κυνουρίας Γερμανὸς Μεταξᾶς.

¹ Θ. Πανουτσοπούλου, Ἐνθ' ἄνωτ., σελ. 1. Ν. Ι. Λάσκαρη, Φιλόθεος καὶ Γκούμας, μορφαι καὶ τύποι, ἐφημ. Τριπόλεως «Μορεάς», 22 Μαρτίου 1931, σελ. 3. Πρβλ. τοῦ αὐτοῦ, Ἡ Λάστα καὶ τὰ μνημεῖά της, ἡ Λάστας πανόραμα, ἐν Πύργῳ καὶ Ἀμαλιάδι 1902-1936, σελ. 1082-1084. Τάκη Ταχτικιοῦ, Τὸ τραγούδι τῶν μοναχῶν, ἐφημ. Τριπόλεως «Παναρχαδικὴ Ἠχώ», 11 Δεκεμβρίου 1938, σελ. 1-2.

² Θ. Πανουτσοπούλου, Ἐνθ' ἄνωτ. Βλ. ἱκανὰ περὶ τοῦ Ἰωάννου ὑπὸ Τ. Κανδηλώρου, «Ἀρχαδικὴ Ἐπετηρίς», ἔτ. Α' (1903), σελ. 82-84.

Κατ' Ἀπρίλιον τοῦ 1923 μητροπολίτης, ὡς ἔκτοτε ὠνομάσθησαν οἱ ἀρχιερεῖς γενικῶς, πλὴν τοῦ Ἀθηνῶν φέροντος τὸν τίτλον τοῦ ἀρχιεπισκόπου, ἐγένετο ὁ ἐκ Σίφνου Πολύκαρπος Συνοδινός, ἐπὶ μακρὸν ὑπηρετήσας τὴν ἐκκλησίαν ὡς ἱεροκέρυξ καὶ συγγραφεύς. Ὁ Πολύκαρπος, ὡς μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως ὑπῆρξεν ἀγαθὸς καὶ φιλόπρωτος, ἠγάπησε τὴν ἐπαρχίαν καὶ εἰργάσθη δι' αὐτήν, ἰδρύσας καὶ φιλόπρωτον ταμεῖον ἐν Δημητσάνῃ. Ὡς συγγραφεύς, πλὴν τῶν πολυαρίθμων ἄρθρων του θεολογικοῦ περιεχομένου εἰς διάφορα περιοδικά, κατέλιπεν ἐνδιαφέροντα τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἱστορίαν τοῦ τόπου μελετήματα, ἃν καὶ δὲν φέρουν τὴν σφραγίδα τῆς αὐστηραῆς ἐπιστημονικότητος. Τοιαῦτα μνημονευτέα εἶναι :

α') Ἡ ἱερὰ μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου ἐν Γορτυνίᾳ¹.

β') Ὁ Τριπόλεως καὶ Ἀμυκλῶν Δανιὴλ².

γ') Δανιὴλ Γεωργόπουλος³.

δ') Ὁ Φθιώτιδος Καλλίνικος Καστόρχης⁴.

ε') Οἱ ἅγιοι τῆς μητροπόλεως Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως⁵.

Κατὰ τὸ ἔτος 1933 ὁ Πολύκαρπος μετετέθη προβιβάσθεις εἰς τὴν μητρόπολιν Μεσσηνίας. Τὴν Δημητσάναν ἀπεχωρίσθη μετὰ πικρίας. Ἐν τούτοις κατέλιπε φεύγων ἀγαθὴν φήμην, διατηρουμένην ἔκτοτε παρὰ τῷ λαῷ. Ἔργον τοῦ Πολυκάριου ὑπῆρξεν ἡ ἀγορὰ ἀπὸ τὴν ἀρχοντικὴν οἰκογένειαν Φιλοσοπούλου τῆς Δημητσάνης μιᾶς κεντρικῆς οἰκίας, διὰ δαπάνης τῶν μονῶν καὶ ναῶν τῆς μητροπόλεως, καὶ μετὰ προηγουμένην διαρροῦθμισιν ἐγκατάστασις τῆς μητροπόλεως ἐντὸς αὐτῆς, ἔνθα καὶ μέχρι σήμερον παραμένει. Βραδύτερον, ἀσθενήσας καὶ λόγῳ γῆρατος ἀδυνατῶν νὰ φέρῃ τὸ φορτίον τῆς ἀρχιερατικῆς διοικήσεως τῆς μητροπόλεως, ἠναγκάσθη νὰ παραιτηθῇ, ἐν Ἀθήναις δ' ἐγκαταστὰς ἀπέθανε τὸ 1948.

Μετὰ τὴν ἀπομάκρυνσιν τοῦ Πολυκάριου, ὁ θρόνος παρέμεινε κενὸς μέχρι τοῦ θέρους τοῦ 1937, ὅτε ἐτοποθετήθη, ἐκλεγείς ὑπὸ τῆς ἱεραρχίας τῆς Ἑλλάδος καὶ διορισθείς ὑπὸ τῆς πολιτείας ὁ τέως ἡγούμενος τῆς μονῆς Πεντέλης Προκόπιος Τζαβάρας, τέκνον τοῦ ἡρωικοῦ Βαλτετίου, ποιμένας μέχρι τοῦ ἔτους 1943 τὸν λαὸν τῆς ἐπαρχίας του θεαρέστως⁶, ὁπότε μετὰ τὸν

¹ «Θεολογία», τόμ. Δ' (1926), σελ. 61 κέξ.

² Αὐτόθι, Ζ' (1929), σελ. 124 κέξ.

³ Αὐτόθι, Η' (1930), σελ. 72 κέξ.

⁴ Αὐτόθι, Θ' (1931), σελ. 97 κέξ.

⁵ Ἐναίσημα, ἐπὶ τῇ τριακοστῇ πέμπτῃ ἐπετηρίδι τῆς ἐπιστημονικῆς δράσεως τοῦ μακαριωτάτου Χρυσοστόμου Παπαδοπούλου, ἀρχιεπισκόπου Ἀθηνῶν καὶ πάσης Ἑλλάδος», Ἀθήναι ΑἶΛΑ', σελ. 360 κέξ.

⁶ Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Προκοπίου καθιερώθη τὸ σύστημα τῆς διοικήσεως τῆς ἐπαρχίας διὰ διπλῆς ἔδρας, χειμερινῆς ἐν Μεγαλόπολει, θερινῆς δὲ ἐν Δημητσάνῃ.

θάνατον τοῦ Μαντινεῖας καὶ Κυνουρίας Γερμανοῦ, μετετέθη εἰς τὴν μητρόπολιν ταύτην, ἐπ' ἐσχάτων δὲ εἰς Κόρινθον. Ἐνταῦθα αὐτοῦ ἐποποθετήθη νέος μητροπολίτης Γόρτυνος καὶ Μεγαλοπόλεως ὁ ἐπίσκοπος Βρεσθῆνης Γερμανὸς Χατζηανέστης, δι' ἀποφάσεως τῆς Ἱερᾶς Συνόδου, κατὰ Σεπτέμβριον τοῦ 1945¹.

ΤΑΣΟΣ ΑΘ. ΓΡΙΤΣΟΠΟΥΛΟΣ

¹ Ὁ Γερμανὸς ὑπηρετήσεν ἐπὶ 35ετίαν ὄλην πιστῶς τὴν ἐκπαίδευσιν, ὡς καθηγητῆς τὸ πρῶτον ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτοῦ πατριδί Σινώπῃ, μετὰ ταῦτα δὲ διευθυντῆς διαφόρων ἱερατικῶν Σχολῶν, οἷον Σάμου, Μεσολογγίου, Κορίνθου, ὁπόθεν εἰς ἀνταμοιβὴν τῶν ὑπηρεσιῶν αὐτοῦ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, εἰς ἣν διηκόνησεν ἀπὸ τῶν φοιτητικῶν του χρόνων, καὶ τὴν παιδείαν, ὁ ἀειμνηστος ἀρχιεπίσκοπος Χρυσόστομος προσέλαβεν ἀπὸ τοῦ 1936 βοηθὸν ἐπίσκοπον· διετέλεσε δὲ Βρεσθῆνης μέχρι τῆς εὐτυχοῦς ἐκλογῆς του, ὡς μητροπολίτου Γόρτυνος, τῆς ἱστορικῆς ἐπαρχίας.